

วารสารปรัชญาอาศรม

Journal of Prajna Ashram

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม) 2565

Vol. 4 No. 2 (July - December) 2022

วัตถุประสงค์

วารสารปรัชญาอาศรม เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม) มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความทางวิชาการ ด้านปรัชญา วัฒนธรรม และศาสนา และเพื่อเผยแพร่บทความวิชาการ ด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ที่ประยุกต์องค์ความรู้จากมิติทางด้านปรัชญา วัฒนธรรม และศาสนา

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารปรัชญาอาศรม จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อการตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารปรัชญาอาศรม อย่างเคร่งครัดรวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่วารสารปรัชญาอาศรมกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารปรัชญาอาศรม ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารปรัชญาอาศรม

๑ เจ้าของ (Owner)

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

139 ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

053 - 278967, 053 - 270451 ต่อ 311

๑ ที่ปรึกษา (Advisors)

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร	อธิการบดี
พระวิมลเมธี	รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
พระมหาสมบุญ วุฒิโกโร, รศ. ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร.	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระมหาชุตีภัก อภินันโท	ผู้อำนวยการสำนักงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย

๑ บรรณาธิการบริหาร (Executive Editor)

ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
------------------------	---

๑ หัวหน้ากองบรรณาธิการ (Chief Editor)

พระวิสิทธิ์ จิตวิสิทธ์, ผศ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
---------------------------------	---

๑ กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

พระสัณชัย ญาณวิโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
พระอธิวัฒน์ รตนวณโณ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่
รศ.ดร. ฉลองเดช คุณานุมาน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ. ลิปกร มาแก้ว	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตล้านนา
ผศ.ดร. ตระกูล ชำนาญ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผศ.ดร. โผน นามณี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผศ.ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ.ดร. สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

ดร. ส่งเสริม แสงทอง
ดร.บุญญาพร ยอดคง

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

๑ ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editor)

พระครูปลัดจันทรบ โขติวิโส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

๑ ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

พระมหาดุสิตา ธมฺมทาสี, รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูสิริปริยัตยานุศาสตร์, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

พระวิสิทธิ์ จิตวิสิทโธ, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

พระอธิวัฒน์ รตนวณโณ, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

รศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

ผศ.ดร.เทพประวิณ จันทรแรง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

๑ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

รศ. ดร. ทิพวรรณ ทังมั่งมี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ. ดร. สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ. ดร. วิโรจน์ อินทนนท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ. ดร. ฉลองเดช คุณานูมาต	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ. ดร. รศ.ดร.ปฐมภ์ บุญศรีตัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ. ลิปิกร มาแก้ว	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตล้านนา
ผศ. ดร. สมหวัง แก้วสุฟองมหาวิทยาลัยเชียงใหม่	
ผศ. ดร. สุชาติ เศรษฐมาลินี	มหาวิทยาลัยพายัพ
ผศ. ดร. ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ. ดร. ประทีป พืชมงคลกลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตล้านนา
ผศ. ดร. สยาม ราชวัตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผศ. ดร. โผน นามมณี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผศ.ดร. วินิจ ฝาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผศ. ดร. ตระกูล ชำนาญ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผศ. ดร. ประสิทธิ์ ชาระ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร
ดร. ส่งเสริม แสงทอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ดร. อุเทน ลาพิงค์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร
ดร. ประสาน เล้าอรุณ	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
ดร. สุรัชย์ พุดชู	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร. พิรภานุวัฒน์ ชื่นวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ดร. ธาวิษ ถนอมจิตต์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

๑ ฝ่ายประสานงานและจัดการ (Coordination and Management)

นายบุญมี แก้วตา
นายอำนาจ ใจยาว

๑ ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)

นายปรัชญา สะท้อนพ่าย

๑ ฝ่ายพิสูจน์อักษร

ดร.ทิพาภรณ์ เยสุวรรณ์
นางสาวอรชร เรือนคำ
นางสาวสุรีย์ ศิริสุภา
นางสุพัตรา ปวนไผ่

๑ ออกแบบปก (Cover Designed)

พระสร้อย ชยานนุโท
Phra Sonethavy Thoumpaseuth

๑ จัดรูปเล่ม (Content Designed)

พระครูปลัดธรรบ โชติวิโส

๑ กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - มิถุนายน
ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม - ธันวาคม

๑ Website : <https://firstojs.com/index.php/jpa>

๑ Email.: jpaprajnaashram@gmail.com

๑ หมายเลข ISSN : 2774-0986 (Print) | ISSN : 2774-0994 (Online)

สารบัญ

หน้า

- ๑ สันโดษ: แนวทางการดำเนินชีวิตในยุคนาววธิ์ 1 - 15
Contentment: Special Guidance for Nawawithi
พระยสุศักดิ์ ยสวฑฒโน (ยิ่งสกุล)
พระบุญทรง ปุณฺณธโร (หมี่ดำ)
วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
- ๑ ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องสิทธิสัตว์ในพุทธปรัชญา 16 - 33
กับมุมมองของปีเตอร์ ซิงเกอร์
A Comparative Study on Animal Right
in Buddhist Philosophy and Peter Singer's Perspective
พระครูกิตติภัทรานุยุต (จักรินทร์ มาชวน)
วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
- ๑ ศึกษาวิเคราะห์หลักการปฏิบัติกัมมัฏฐานล้านนา 34 - 48
ที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา
A Critical Study of the Principles and Practices of Lanna Kammattthāna
as Found in Buddhist Literatures
กนกวรรณ แสนประสิทธิ์
พระครูธรรมธัชวิจิตร ขยาภินนโท
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
วิโรจน์ อินทนนท์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ๑ หัตถบำบัด : ข้อพิจารณาเชิงจริยธรรมทางการแพทย์ 49 - 62
Massage Therapy : Ethical Consideration of Medicine
มณันท์ ันยธรรฐิติกุล
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
- ๑ วิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ 63 - 74
จากการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์
Live a An analysis of The Buddhist Ethical Criterion Regarding
Live Streaming of Monks on Social Medias
ธิติทรัพย์ พระแก้ว
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

- ๑ รูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ 75 - 90
A model of using mindfulness to improve the quality of life of students
at Sri Sangwan Chiang Mai School
พระสุรัส สุรพลโณ (สุขขุนทด)
พระมหารณชพงศ์ สุพรหมพลโณ (คิดอ่าน)
พระธีรพล วรคุณ (คำสิงห์ใส)
วิโรจน์ วิชัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
- ๑ วิเคราะห์แนวคิดเรื่องอิสรภาพของ ประมวล เพ็งจันทร์ 91 - 103
An Analysis of Pramual Pengchan's Concept of Freedom
พระเชษมศิลป์ ภัททมโม (เนื่องจำนงค์)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
สมหวัง แก้วสุฟอง
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ๑ แนวทางการส่งเสริมธุรกิจเพื่อสังคม สู่การแบ่งปัน 104 - 118
ตามหลักพุทธธรรม ของร้านของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์
Social Enterprise Enhancing Guideline to Share According to
Buddhist Principles of Pankan Shop Yuvabadhana Foundation
สิริรักษ์ เพชรรัตน์กุลธนา
พระครูประวิตรวรานุกฤต
วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

สันโดษ: แนวทางการดำเนินชีวิตในยุคนาววิถี Contentment: Special Guidance for Nawawithi

พระยาศักดิ์ ยสวาทโน (ยingsakul)

พระบุญทรง ปุณฺณธโร (หมี่ดำ)

Phar Yurasak Yasawaddhano (Yingsakul)

Phar Boonsong Puññadhara (Meedam)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-mail: yurasak.2528@gmail.com

บทคัดย่อ

ประเทศไทยเข้าสู่ระบบทุนนิยม “เงิน” จึงมีความสำคัญและกลายมาเป็นเป้าหมายหลักในการดำเนินชีวิต ลักษณะบริโภคนิยมเป็นการวิ่งตามกระแสของสังคม มีการรับเอาวัฒนธรรมและเทคโนโลยีจากสังคมอื่นเข้ามาโดยขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง ด้วยความคิดที่ว่า “ความสุขนั้นจะได้มาด้วยการบริโภค ยิ่งบริโภคมกเท่าไร ก็ยิ่งมีความสุขมากเท่านั้น” จึงใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่ายทำให้ประสบภาวะหนี้สิน เมื่อเกิดการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ทำให้ธุรกิจจำนวนมากไม่พอต้องลดขนาดหรือถึงขั้นปิดกิจการ ส่งผลให้หลายคนขาดรายได้ ไม่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดในสถานการณ์เช่นนี้

สันโดษคือหลักธรรมที่กล่าวถึงความยินดี ความพอใจคือความรู้จักพอดี ความรู้จักพอเพียงมีลักษณะ 3 อย่าง คือ ยินดีในสิ่งที่ได้ ยินดีตามกำลังสติปัญญา ความสามารถของตน และยินดีตามฐานะของตน และแบ่งปันส่วนที่เกินความจำเป็นให้ผู้อื่น ลักษณะทั้ง 3 นี้เป็นไปโดยชอบธรรม ไม่ทุจริต การปฏิบัติตามแนวทางของสันโดษ แบ่งออกเป็น 1. สันโดษในด้านความคิด คือ ไม่คิดอยากได้น้อยอยากได้นี้ที่มากเกินไป หรือในทางที่ผิด 2. สันโดษในการแสวงหา คือ แสวงหาแต่สิ่งที่ควรจะได้ที่จะบริโภคตามกำลังของตน และสมควรแก่ฐานะของตน 3. สันโดษในการรับ คือ รับแต่สิ่งที่ควรรับและรับพอประมาณ 4. สันโดษในการบริโภค คือ บริโภคในสิ่งที่ได้มาให้อพอดี ด้วยเหตุผล ใช้ตามวัตถุประสงค์ การบริโภคจะต้องเป็นไปเพื่อบรรเทาทุกข์ ทำให้เกิดสุข และไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนั้น

คำสำคัญ: สันโดษ, แนวทางการดำเนินชีวิต, นวัตกรรม

Abstract

Thailand having entered the capitalism, Focusing on objects as a confirmation of credibility, social status, under consumerism. “Money” is important and becomes the goal for living. The nature of consumerism is chasing social trends adopting the external culture and technology without truly understanding the idea that “Happiness is obtained through consumption. More you consume, the happier you are.” Therefore, they spend extravagantly, eventually suffered from debt. When the Covid-19 crisis outbreaks, many businesses have to reduce their size or even close down. As its result, many people have lost their incomes, unable to support themselves and their family. It causes difficulty to living of people. They are almost worries, stresses, self-harm and doing suicide. Therefore, the adoption of Buddhist principles is the best solution to this situation.

Contentment is a Buddhist principle Preaching the pleasure and satisfaction and sufficiency. It there are 3 characteristics: being pleased with what has got be oneself not struggling to gain with troublesome. Being glad according to their strength, such as knowledge and ability. Being pleased according to their position, sufficiency to be fulfil and share appropriately. On the third contentment’s characteristic it must be fair, not corrupt and deceitful. The performance according to contentment is classifies into 4 items: 1. Contentment in thought that is not to desire too much this and that or in the wrong way. 2. Contentment in earning. Thai is earning a suitable and consuming on one’s ability. 3. Contentment in receiving that is to receive only what should be received and moderation. 4. Contentment in consumption, that is to consume what is acquired in moderation, with rational following purpose. Actually that consumption must be done for the relief of suffering, happiness, no suffering and not being a slave of objects.

Keywords: Contentment, Special Guidance, Nawawithi

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยนโยบายส่งเสริม การบริการ การผลิตสินค้า และการพัฒนาผลิตภัณฑ์มวลรวมของประชาชาติ ภายใต้ ความคาดหวัง เมื่อเศรษฐกิจเจริญเติบโตจะสามารถแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ได้ แต่ความจริงแล้วการพัฒนาทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว กลับเป็นเพียงการส่งเสริม ใ้มนุษย์แสวงหาความสุขในความมั่งคั่งทางวัตถุเท่านั้น การพัฒนาที่ปรับเปลี่ยนไปตาม กระแสของเศรษฐกิจนี้ ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยม

ประเทศไทยได้ก้าวสู่ยุคแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมประเทศตาม อารยธรรมตะวันตก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบดั้งเดิม รัฐบาลส่งเสริม นโยบายพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า โดยการกระตุ้นให้ประชาชนมี ความต้องการที่สูง ขึ้น เช่น ฐานะที่ดีขึ้น เครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการศึกษาที่สูงขึ้น เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากการที่สมัยหนึ่งรัฐบาลเคยใช้คำขวัญที่ว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บัล ดาลสุข” และ “ศึกษาดี มีเงินใช้ ไร้โรคพาให้สุขสมบูรณ์” (ชนภณ สมหวัง, 2547 : ออนไลน์) ส่งผลกระทบให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่เป็นแบบบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมมา จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมที่มุ่งเน้นทางด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ ให้ความสำคัญ วัตถุในฐานะเป็นสิ่งยืนยันความน่าเชื่อถือ เกียรติยศ ชนชั้น และฐานะทางสังคม ส่วนใหญ่ตก เป็นทาสสื่อโฆษณา ทำให้มีพฤติกรรม เลียนแบบผู้มีชื่อเสียงในสังคม โอ้อวด ใช้จ่ายแบบทิ้ง ขว้างฟุ่มเฟือย สิ้นเปลือง สรุ่ยสุร่าย หรือแม้กระทั่งการใช้จ่ายที่เกินกำลังฐานะของตน ส่งผล ให้เกิดภาวะหนี้สิน

กระทั่งในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 หรือตรงกับ ค.ศ. 2019 ได้พบการแพร่ ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) และได้กระจายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก สำหรับประเทศไทยนั้นได้รับรายงานเมื่อ วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2563 ว่าพบผู้ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด 19 เป็นราย แรก ประเทศไทยมีรายงาน ต่อมาได้พบการแพร่ระบาดครั้งใหญ่ในพื้นที่แออัด มีคนรวมกลุ่ม กันมากจนในที่สุดก็ได้กระจายไปทั่วประเทศอย่างรวดเร็วทำให้มีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตเป็น จำนวนมากในที่สุดรัฐบาลต้องประกาศ“ล็อกดาวน์”ประเทศเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของ

เชื้อไวรัส โควิด 2019 ส่งผลให้เกิดการว่างงานขาดรายได้ ผู้ที่หาเช้ากินค่ำไม่มีเงินซื้ออาหาร

พฤติกรรมที่สืบเนื่องมาจากการบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการ โดยมองข้ามประโยชน์หรือคุณค่าในการใช้สอยที่แท้จริงและยั่งยืน ไม่พอใจในสิ่งที่ได้มา การแสวงหาที่เกินฐานะ ไม่มีการวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้มาอย่างชัดเจน ทำให้การเนิ่นชีวิตในยามวิกฤตเป็นไปด้วยความยากลำบากและผิดเคือง ส่วนหนึ่งมาจากการขาดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะความไม่เข้าใจในหลักธรรมอย่างแท้จริงแลมองว่าหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ล้าสมัยแท้จริงแล้วหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้น ได้รับการยกย่องว่าเป็น “อกาลิก” แปลว่า พระธรรมไม่ประกอบด้วยกาล (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561 : 518) หมายความว่า หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นให้ผลแก่ ผู้ปฏิบัติโดยไม่จำกัดกาลเวลา ไม่ขึ้นกับกาลเวลา ให้ผลทุกเมื่อทุกโอกาส ให้ผลตามลำดับแห่งการปฏิบัติ ดังนั้น หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาจึงสามารถนำมาปฏิบัติได้ทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับทางสายกลางในการบริโภคของมนุษย์

แนวคิดเกี่ยวกับการบริโภคในทางพระพุทธศาสนานั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นไปตามความหมายและประโยชน์ที่แท้จริง โดยยึดหลักความพอดี พอประมาณ พอเพียง ให้สอดคล้องกับฐานะทางเศรษฐกิจและความสามารถของตน ทั้งก่อนบริโภค ขณะบริโภค และหลังจากบริโภค ไม่ยึดติดกับรูป เสียง กลิ่น รส ค่านิยมของสังคม ไม่ตระหนี่จนเกินไป พุ่มเพื่อยเกินขอบเขต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติตามหลักธรรมที่ชื่อว่า “สตุฏฐิ” (พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม 22 ข้อ 385: 498) หรือ “ความสันโดษ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 31 : 234) เพื่อลดความกังวลในเรื่องของปัจจัย 4 ให้เหลือน้อยที่สุด (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), 2532 : 29) เป็นการตีกรอบแห่งความรู้สึกพอใจยินดีให้อยู่ภายในขอบเขตแห่งปัจจัยของตนหรือที่ตนมีอยู่ หากเกินเลยขอบเขตก็จะเปลี่ยนเป็นความโลภ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนหันมาดำเนินชีวิตตามแนวทางของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้มีความสุขกับความสันโดษในการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบันต่อไป

ปัญหากระแสบริโภคนิยม

บริโภคนิยม หมายถึง พฤติกรรมของการบริโภคในสิ่งต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการที่เกินกว่าจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นการบริโภคเพื่อความรู้สึกทางจิตใจ อารมณ์

ค่านิยมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย (กาญจนา แก้วเทพ, 2560: 225) เป็นวิธีการของผู้แสวงหาความสุข ภายใต้ความเชื่อที่ว่าความสุขนั้นจะได้มาก็เพราะการบริโภค ยิ่งบริโภคมากเท่าไร ก็ยิ่งมีความสุขมากเท่านั้น ทำให้การบริโภคไร้ความหมายและคุณค่าในตัว จึงมองข้ามประโยชน์หรือคุณค่าที่แท้จริงในการใช้สอยในวัตถุเหล่านั้น ผ่านกระบวนการกระตุ้นความอยากในตัวของผู้บริโภคที่มีอยู่อย่างไร้ขีดจำกัด (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 190 : 4) โดยผ่านสื่อโฆษณาและระบบสารสนเทศต่าง ๆ ทำให้เกิดพฤติกรรมลอกเลียนแบบแฟชั่น ค่านิยมในขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นด้าน อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การรักษาพยาบาล และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อจะได้เป็นที่ยอมรับจากผู้คนในสังคม

ลักษณะของบริโภคนิยมนั้น เป็นการวิ่งตามกระแสของสังคม ที่รับเอาวัฒนธรรมและเทคโนโลยีจากสังคมอื่นเข้ามาโดยขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริง เพื่อนำมาตอบสนองความต้องการที่เกินกว่าความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เพื่อมาอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต ให้ความเพลิดเพลินสนุกสนาน ประปรเปรอให้ความสุขให้ตนเอง ภายใต้ความระบอบความคิดที่เชื่อว่า “ความสุขนั้นจะได้มาก็ด้วยการบริโภค ยิ่งบริโภคมากเท่าไร ก็ยิ่งมีความสุขมากเท่านั้น” จากความหลากหลายของวัฒนธรรมและเทคโนโลยี เสรีภาพในการเลือกบริโภคอย่างไร้ขีดจำกัด และใช้ประโยชน์จากสื่อสารสนเทศในด้านต่าง ๆ โฆษณาสร้างแรงจูงใจกระตุ้นความต้องการในการบริโภคให้มากขึ้น ทำให้เกิดค่านิยมที่ชื่นชอบของแปลก มีการสร้างภาพลักษณ์ให้คนเชื่อว่าถ้าบริโภควัตถุนั้น ๆ แล้วจะเป็นคนทันสมัย เมื่อได้วัตถุนั้นมาครอบครองก็เกิดพฤติกรรมโอ้อวด เพื่อแสดงถึงฐานะทางสังคม ให้เป็นที่ยอมรับจากสังคม (กองบรรณาธิการ วารสารเศรษฐกิจ, 2543 : 12)

ภายใต้แนวคิดระบบทุนนิยมหรือการบริโภคแบบวัตถุนิยม การแสวงหาและครอบครองวัตถุนิยมให้ได้มากที่สุดจึงเป็นจุดหมายที่สำคัญที่สุด (กองบรรณาธิการ วารสารเศรษฐกิจ, 2543 : 24) เพราะฉะนั้น “เงิน” จึงกลายมาเป็นเป้าหมาย และมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินชีวิต เพราะเงินเป็นปัจจัยที่ช่วยอำนวยความสะดวก ทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมมีความสมบูรณ์พร้อม เงินเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับสำหรับใช้เป็นสื่อกลางในแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ใช้ในการชำระหนี้หรืออื่น ๆ ตามต้องการ และมีมูลค่าค่อนข้างคงที่ เงินไม่เพียงสามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการได้ทุกชนิดเท่านั้น แต่เงินยังเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าทำให้ผู้ที่ปรารถนาที่จะได้มาซึ่งทรัพย์สิน ความมั่นคงทางการเงิน และมีฐานะเป็นที่ยอมรับในสังคมหรือต้องการแสวงหา

อำนาจ ใช้เงินแสวงหาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้กับตนเอง นอกจากนั้นเงินยังมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค

พฤติกรรมการบริโภคนิยมในสังคมปัจจุบันได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย เช่น

1. สุขภาพเสื่อมโทรม การดำเนินชีวิตที่สะดวกสบายมากขึ้น ทำให้ไม่ยอมออกกำลังกายไม่ทำงานที่ใช้แรง มักใช้เวลาว่างไปกับการเดินทางฯ ขอบปึง ดูหนังฟังเพลง ท่องเที่ยว เป็นต้น จึงทำให้คนไทยเป็นโรคอ้วนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งโรคอ้วนนี้ยังเป็นสาเหตุของโรคต่าง ๆ เช่น โรคความดันโลหิตสูง ไขมันในเส้นเลือดสูง โรคเบาหวาน โรคหลอดเลือดตีตันกันมากขึ้น

2. สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย การผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างที่ไม่เคยมีปรากฏมาก่อน ชยะที่เกิดจากการบริโภคโดยเฉพาะพลาสติกยังก่อให้เกิดมลพิษ รวมไปถึงการทำลายป่าเพื่อขยายที่ทำกิน การสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในระดับโลก

3. เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทัศนคติบริโภคนิยมทำให้ผู้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น ถือเอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต พยายามที่จะแสวงหาและครอบครอง ผู้ที่ไร้อำนาจ ไร้การศึกษา ไร้โอกาสที่จะเข้าถึงทรัพยากรจึงถูกเอารัดเอาเปรียบมากขึ้น ผลก็คือ เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากขึ้น Global Wealth Report ประจำปี 2561 ของสถาบันการเงิน Credit Suisse ระบุว่า คนรวยร้อยละ 10 ครอบครองความมั่งคั่งถึงร้อยละ 85.7 และคนจนร้อยละ 10 ไม่ได้ครอบครองความมั่งคั่งใด ๆ เลย แถมมีหนี้ครัวเรือนสูงและขาดรายได้อีกต่างหาก (เอ็ม นิอาซ อซาตุลลาร์ และ รัตติยา ภูล่อ, 2564: ออนไลน์)

4. ปัญหาทางสังคมเพิ่มขึ้น ความโลภและการมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ยังเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดอาชญากรรม มีการคอร์รัปชันในทุกวงการ และปัญหาการระบาดของอภัยมุข ประเทศไทยเคยติด 1 ใน 5 ของประเทศที่ดื่มสุราสูงที่สุดในโลก ขึ้นชื่อเรื่องยาเสพติด มีการแพร่หลายของการพนันในทุกรูปแบบ ก่อให้เกิดปัญหาหนี้สิน ความยากจน ปัญหาการบริการทางเพศ ซึ่งลามไปถึงในหมู่นักเรียนนักศึกษา

5. ความสัมพันธ์ร้านฉาน ความต้องการในกระแสบริโภคนิยมมีอยู่อย่างไร ขอบเขต ให้ความสำคัญกับเรื่องเงินเป็นเป้าหมายหลัก จนละเลยความสัมพันธ์ภายใน ครอบครัว หลายครอบครัวขาดความสัมพันธ์ที่ห่างเหินด้วยเงินหรือปรนเปรอด้วยวัตถุ ผลที่ได้มากับทำให้ความสัมพันธ์ยิ่งแย่ลง ไม่เพียงเท่านั้น เงินยังเข้ามามีบทบาทในความสัมพันธ์อื่น ๆ เช่น ความอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ความรัก สามัคคี กลับค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคม เพราะมีผลประโยชน์มาแทนที่

6. ความทุกข์เพิ่มมากขึ้น กระแสบริโภคนิยมจะทำให้ตนเองไม่รู้จักรักพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ เป็นอยู่ ต้องแสวงหาวัตถุใหม่ ๆ เพื่อให้รู้สึกพอใจ ในระหว่างที่แสวงหาอยู่นั้น ก็เกิดความทุกข์ขึ้น เพราะยังไม่ได้ครอบครองในสิ่งที่ต้องการ หรือแม้แต่ได้มาครอบครองแล้วก็ทุกข์ เพราะต้องการที่จะรักษา หรือต้องการเพิ่มขึ้นอีก และเมื่อมีการแข่งขันกับผู้อื่นอีกก็จะทำให้เกิดความวิตกกังวลเพิ่มเป็นทวีคูณ

7. เกิดความรู้สึกว่าชีวิตว่างเปล่า ไร้คุณค่า และสับสน การบริโภคของคนจำนวนไม่น้อยมีจุดมุ่งหมายก็เพื่อการสร้างตัวจนใหม่ หรือเปลี่ยนตัวตนให้เป็นไปตามใจปรารถนา เช่น เป็นคนทันสมัย เป็นคนมีระดับ เป็นผู้ชนะ ปัญหาก็คือผู้ผลิตต้องการขายสินค้าของตน จะกระตุ้นผู้บริโภคให้มีความต้องการตัวตนใหม่ ๆ อยู่เสมอ หรือต้องการตัวตนหลายอย่างในเวลาเดียวกัน เช่น เป็นคนไทยนิยมไทย เป็นคนมีบุคลิกมาดมั่น มีความเป็นผู้นำ ทันยุคโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงตัวตนด้วยการบริโภคโดยนัยนี้จึงไม่ต่างจากการเปลี่ยนเสื้อผ้า แต่ยิ่งพยายามเปลี่ยนมากเท่าไร ในที่สุดก็ยังไม่รู้ตัวตนที่แท้จริงของตนคืออะไร อีกทั้งยังสับสนระหว่างสิ่งที่เรียกว่าตัวตนกับภาพลักษณ์ และระหว่างกับเนื้อหา กับรูปแบบสิ่งที่ตามมาก็คือความแปลกแยกกับตัวตน

ปัญหาของคนไทยส่วนใหญ่คือปัญหาหนี้สิน ซึ่งเป็นเพราะการใช้จ่ายที่มากกว่ารายได้ ซึ่งการเป็นหนี้นั้นเปรียบเสมือนการนำเอาเงินในอนาคตมาใช้ การที่ใช้จ่ายที่มากกว่ารายได้ นั่นเป็นเพราะลัทธิบริโภคนิยม ที่ได้แพร่หลายอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะทางสื่อโฆษณาที่กระตุ้นให้คนเราอยากได้สินค้า เช่น บ้าน รถยนต์ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น ระบบโฆษณาในปัจจุบันทำให้คนคิดน้อยที่สุด แต่จะกระตุ้นความอยากได้มากที่สุด เพื่อให้เกิดการตัดสินใจในการซื้อ

ภายใต้ลัทธิบริโภคนิยม ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ประสบปัญหาหนี้สิน รายรับน้อยกว่ารายจ่าย ส่วนหนึ่งมาจากสื่อโฆษณาที่ทำให้คนคิดน้อยลง และเป็นตัวกระตุ้นให้

เกิดความอยากบริโภคสินค้านั้น ๆ ให้มากที่สุด เกิดระบบอำนวยความสะดวกในการซื้อขายที่เรียกว่า “การผ่อนจ่าย” ซึ่งการผ่อนจ่ายก็เปรียบเสมือนการนำเงินในอนาคตมาใช้จ่ายก่อน จึงทำให้ไม่มีเงินที่จะนำมาใช้ในยามจำเป็นหรือเกิดวิกฤตการณ์ฉุกเฉิน

กระทั่งในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 หรือตรงกับ ค.ศ. 2019 ได้พบการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) และได้กระจายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก มีรายงานว่าพบผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด 19 เป็นรายแรกในประเทศไทย เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2563 และต่อมาได้พบการแพร่ระบาดครั้งใหญ่ในพื้นที่แออัด และพื้นที่ที่มีคนรวมกลุ่มกันมาก จนในที่สุดก็ได้กระจายไปทั่วประเทศอย่างรวดเร็ว ด้วยมาตรการควบคุมการระบาดของโควิด 19 ตั้งแต่การลดการเดินทางเข้าออกพื้นที่ การปิดสนามบิน การใช้มาตรการ Social distancing มีการปิดสถานที่ ปิดสถานการค้า และการลดลงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นต้น มาตรการดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ เช่น รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศที่เคยสูงถึง 200,00 ล้านบาท กลับมีมูลค่าเหลือเพียง 4,000 ล้านบาท การบริโภคภายในประเทศลดลงกว่าร้อยละ 5 ผู้ประกอบการด้านที่พักและร้านอาหารหนักที่สุด โดยมูลค่าลดลงกว่าร้อยละ 90 จากเดิม สินค้าเกษตรเริ่มปรับตัวลดลงอย่างรุนแรงไม่ว่าจะเป็นราคาข้าว และผลไม้ที่สำคัญ เพราะมีการปิดพื้นที่ตลาดค้าส่ง เช่น ตลาดไทย โกดังสินค้าถูกปิด เป็นต้น เมื่อภาคเศรษฐกิจได้รับผลกระทบจึงส่งผลมาถึงการจ้างงานโดยอัตราการว่างงานและอัตราการทำงานลดลง ทำให้มีการอพยพแรงงานกลับสู่ท้องถิ่นอย่างชัดเจน

จากการดำเนินชีวิตภายใต้ระบบบริโภคนิยมที่ใช้จ่ายอย่างเกินฐานะ พุ่มเพื่อยใช้จ่ายอย่างเกิดความจำเป็น ทำให้ประสบปัญหาเรื่องการเงินอยู่แล้ว เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ทำให้เศรษฐกิจของประเทศลดตัวลงอย่างรวดเร็ว ธุรกิจจำนวนมากไม่จำเป็นต้องปิดกิจการลง หรือดำเนินการได้โดยไม่เต็มประสิทธิภาพ คนในสังคมต้องดูแลตัวเองหรือต้องกักตัวอยู่แต่ในบ้านดำเนินชีวิตด้วยความยากลำบาก หลายคนไม่สามารถทำงานหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวแบบปกติได้ จนทำให้ขาดรายได้มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวรวมถึงมาใช้หนี้ที่ตนมีอยู่ก่อนหน้านี้ จากการดำเนินชีวิตภายใต้ระบบบริโภคนิยมก่อนหน้านี้ที่โควิด 19 จะเกิดขึ้น ทำให้คนในสังคมเกิดความกังวล เครียดและปัญหาทางสุขภาพจิต เพราะหลายคนไม่มีเงินเก็บไว้ใช้ในยามที่จำเป็นหรือเกิดวิกฤตการณ์เช่นนี้ จากปัญหาที่เกิดขึ้นหากเรายังดำเนินชีวิตแบบที่ผ่านมาเช่นนี้ เราอาจจะผ่านพ้นวิกฤตไปด้วยความยากลำบาก หลายคนทำร้ายตัวเองจนถึงขั้นฆ่าตัวตาย เราจะอย่างไรจึงจะผ่านพ้นวิกฤตเช่นนี้ได้

สันโดษ หลักธรรมแห่งความพอเพียง

สันโดษ เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งที่คุณส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนผิดไปจากความเป็นจริงอยู่มาก เมื่อพูดถึงพฤติกรรมของคนที่มีความสันโดษ คนทั่วไปจะรับรู้และนึกถึงภาพของคนที่มีความสมถะ มักน้อย ชอบอยู่คนเดียวเงียบ ๆ ไม่ชอบยุ่งเกี่ยวกับใคร ดังนั้น จึงควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับ แนวคิด และหลักการของสันโดษให้ถูกต้องเสียก่อน แล้วจึงควรจะไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป

สันโดษ มาจากคำบาลีว่า สนฺโตส, สนฺตุณฺธิ แปลว่า ความพอใจยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ (พระพุทธปियเถระ, 2527 : 222) หมายถึง ความยินดี ความพอใจด้วยปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตามมีตามได้ ยินดีในของของตน การมีความสุขพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไมโลภ ไม่ริษยาใคร (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561: 471) ไม่แสดงอาการรังเกียจในเวลาที่ได้รับ หรือเวลาที่ใช้สอยสิ่งนั้น ๆ แสวงหาแต่สิ่งที่ควรได้รับ และรับพอประมาณ ไม่แสวงหาในปริมาณที่มากเกินไป

เมื่อวิเคราะห์ศัพท์ว่า “สนฺตุณฺธิ” มาจากคำว่า “ส+ตุณฺธิ” เฉพาะคำว่า “ส” ใช้ในความหมาย 3 อย่าง คือ “สก” แปลว่า อันเป็นส่วนของตน “สนฺติ” แปลว่า ที่มีอยู่เท่าที่มีอยู่ และ “สม” แปลว่า สม่าเสมอ ราบเรียบ (ธรรมธารา, 2564 : ออนไลน์) ดังนั้น ลักษณะของผู้ถือสันโดษ คือ สกส (เคน ตุสสโก) หมายถึง ผู้ที่ยินดีพอใจในปัจจัย 4 อันเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่เป็นส่วนของตน พอใจในของที่ตนมีอยู่แล้ว คือ สิ่งนั้นเป็นของเรายอยู่แล้ว ความพอใจนี้จะเป็นแรงจูงใจ ผลักดันให้เกิดความพยายาม ลดความเกียจคร้าน ความโลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน สนฺติ (สนฺเตน ตุสสโก) หมายถึง ความพอใจยินดีด้วยปัจจัยที่ได้มา รู้จักพอ รู้จักประมาณในกำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา ความสามารถ แสวงหาสิ่งใดด้วยสติปัญญาความสามารถที่เต็มที่แล้ว ก็ยินดีในสิ่งที่ได้มา ไม่มักมาเกินขอบเขตจนกระวนกระวายให้เป็นทุกข์ และสม (สเมน ตุสสโก) หมายถึง ด้วยการวางท่าทีทางจิตสม่าเสมอราบเรียบ ไม่หวั่นไหวเพราะได้ปัจจัยที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจ

ตามที่เข้าใจกันทั่วไปนั้น พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการแบ่งสันโดษออกเป็น 3 หมวดหรือ 3 ประเภท เรียกว่า “การแบ่งตามประเภทแห่งติกะ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 252: 9) ได้แก่ ยถาลาภสันโดษ ยถาพลสันโดษ และยถาสารูปสันโดษ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561 : 471) อธิบายไว้ว่า

1. ยถาลาภสันโดษ คือ ยินดีตามที่ได้ ยินดีตามสิ่งที่พึงได้ หมายถึง ตนได้สิ่งใดมา หรือ เพียรหาสิ่งใดมาได้ เมื่อเป็นสิ่งที่ตนเพียรได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตแค่ไหน ก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่น ไม่เดือดร้อนกระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ไม่พึงได้หรือเกินไปกว่าที่ตนพึงได้โดยถูกต้อง ชอบธรรม ไม่เพ่งเล็งปรารถนาของที่คนอื่น ไม่ริษยาเขา

2. ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีตามกำลัง หมายถึง ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกาย สุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง ตนมีหรือได้สิ่งใดมา อันไม่ถูกกับกำลังร่างกายหรือสุขภาพ เช่น ภิกษุได้อาหารบิณฑบาตที่แสดงต่อโรคของตน หรือเกินกำลังการบริโภคใช้สอย ก็ไม่หวงเหวนเสียดายเก็บไว้ให้เสียเปล่า หรือฝันใช้ให้เป็นโทษแก่ตน ย่อมสละให้แก่ผู้อื่นที่จะใช้ได้และรับหรือแลกเอาสิ่งที่ถูกโรคกับตน แต่เพียงที่พอแก่กำลังการบริโภคใช้สอยของตน

3. ยถาสารูปสันโดษ คือ ยินดีตามสมควร หมายถึง ยินดีตามที่เหมาะสมกับตน อันสมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ภิกษุไม่ปรารถนาสิ่งของอันไม่สมควรแก่สมณภาวะ หรือภิกษุบางรูปได้ปัจจัยสี่ที่มีค่ามาก เห็นว่าเป็นสิ่งสมควรแก่ท่านผู้ทรงคุณสมบัติที่น่านับถือ ก็นำไปมอบให้แก่ท่านผู้นั้น ตนเองใช้แต่สิ่งอันพอประมาณ หรือภิกษุบางรูปกำลังประพฤตวิตรจริตเกลียดตน ได้ของประณีตมาก็สละให้แก่เพื่อนภิกษุรูปอื่น ๆ ตนเองเลือกหาของปอน ๆ มาใช้หรือตนเองมีโอกาสดูแลลาภอย่างหนึ่ง แต่รู้ว่าสิ่งนั้นเหมาะสมหรือเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อื่นที่เชี่ยวชาญถนัดสามารถด้านนั้น ก็สละให้ลาภถึงแก่ท่านผู้นั้น ตนรับเอาแต่สิ่งที่เหมาะสมกับตน

สันโดษนั้นมีจุดมุ่งหมายมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือเป็นเครื่องป้องกันความโลภ ความมักมาก ความอิจฉาริษยา ทำให้รู้จักพอเพียง พอประมาณเท่าที่จำเป็น แต่ไม่เกียจคร้าน ไม่แสวงหาในทางที่ผิด เกิดการทุจริต ต้องแสวงหาด้วยความสุจริตหรือได้มาโดยชอบธรรม เมื่อไม่ได้ในสิ่งที่หวังไว้ก็ไม่ทรมานทรมาย หากได้มาก็ไม่ยึดติด หรือตกเป็นทาสรู้เท่าทันประโยชน์และโทษในสิ่งนั้น ๆ ไม่โอ้อวดใช้เป็นเหตุยกตนข่มผู้อื่น สันโดษทั้ง 3 ประการ ได้แก่ ยถาลาภสันโดษ ยถาพลสันโดษ และยถาสารูปสันโดษ มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน กล่าวคือ เมื่อได้ครอบครอง หรือได้สิ่งใดสิ่งหนึ่งมา ก็มีความพอใจยินดีในสิ่งนั้น ต้องพิจารณาด้วยว่าได้มาโดยใช้กำลัง สติปัญญา ความสามารถของเราที่มีอยู่อย่างเต็มที่แล้วหรือไม่ ถ้ายังก็ต้องพยายามนำความรู้ สติปัญญา ความสามารถของเรามาใช้

อย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อเต็มที่แล้วจึงพอใจยินดีในผลลัพธ์ หรือสิ่งที่ได้มานั้น หลังจากนั้นจะต้องพิจารณาด้วยว่าผลลัพธ์ หรือสิ่งที่ได้มานั้นมีความเหมาะสมกับสถานะของตนหรือไม่ ซึ่งความเหมาะสมนั้นมีหลักพิจารณาอยู่ 3 ประการ คือ

1. เหมาะสมโดยปริมาณ คือ การพิจารณาปริมาณ หรือจำนวนของสิ่งที่ได้มา ให้เหมาะสมกับฐานะของตน ตัวอย่างเช่น ในหนึ่งวันมีค่าใช้จ่าย 500 บาท แต่หาเงินได้เพียง 300 บาท ดังนั้นจะต้องพิจารณาว่าตนเองทำเต็มที่แล้วหรือไม่ หากยังไม่เต็มที่ก็ต้องพยายามให้เต็มที่ แต่หากเต็มที่แล้วก็ต้องลดการใช้จ่ายของตนเองลงเพื่อให้เหมาะสมกับจำนวนเงินที่หามาได้

2. เหมาะสมโดยคุณภาพ คือ พิจารณาความเหมาะสมกับของบางสิ่งว่า มีความเหมาะสมกับฐานะของเราหรือไม่ สิ่งบางอย่างมีความเหมาะสมกับฐานะหนึ่ง แต่ไม่มีความเหมาะสมกับอีกฐานะหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น การพกอาวุธปืนเหมาะกับตำรวจทหาร แต่ไม่เหมาะกับครู อาจารย์ เป็นต้น

3. เหมาะสมโดยธรรม คือการพิจารณาถึงการได้มา การมีสิ่งต่าง ๆ ของเราว่า ชอบธรรม สุจริต ถูกต้องตามหลักทำนองครองธรรมหรือไม่ และใช้สิ่ง ๆ นั้น ให้เป็นไปเพื่อธรรม เพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ด้อยโอกาส เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มากหรือไม่

แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักสันโดษในยุคนาวิถี

1. สันโดษในด้านความคิด คือ ระวังความคิดที่ฟุ้งซ่าน ตกอยู่ภายใต้อำนาจของตัณหาอยากได้โน้นอยากได้นี้ รวมไปถึงความไม่อยากเป็นและความอยากเป็นที่มากเกินไป เกินขอบเขต เกินกำลัง เกินฐานะของตน หรือแม้กระทั่งอยากได้จนทำผิดหลักศีลธรรม ก่อให้เกิดการทุจริต ให้คิดแบบเห็นคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม ใช้ความคิดพิจารณาแยกแยะถึงสิ่งที่จำเป็นและไม่จำเป็น ในการดำเนินชีวิตประจำวันจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้สติปัญญาพิจารณาปัจจัยเครื่องบริโภคนั้น แยกแยะให้ออกว่าสิ่งไหนมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เป็นไปเพื่อการดำรงสุขภาพร่างกายให้สมบูรณ์บริบูรณ์ สิ่งไหนที่มีประโยชน์ มีคุณค่าเพียงน้อยนิด เป็นไปเพียงแค่ตอบสนองความต้องการ ไม่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตมากนัก เป็นเพียงแค่การส่งเสริมตัณหา ความโลภ ความมัวเมา ความอิจฉาริษยา ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการข่มขู่ หรือดูถูกผู้อื่น และวิธีคิดพิจารณาให้เห็นถึงคุณค่าที่แท้จริงแบบนี้ยังเกื้อกูลต่อการมีสติ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุสิ่งเสพ เพราะเป็นการคิดที่ประกอบ

ด้วยปัญญา การบริโภคเพื่อบำบัดความต้องการโดยมุ่งให้ได้รับประโยชน์ที่สูงสุด ด้วยการเริ่มจากการรู้จักคิดพิจารณาถึงคุณค่าที่แท้จริง ของวัตถุที่บริโภคใช้สอย ย่อมได้รับประโยชน์ตรงตามวัตถุประสงค์ตรงตามจุดมุ่งหมายของการบริโภค

2. สันโดษในด้านการแสวงหา คือ แสวงหาแต่สิ่งที่จะควรจะได้ด้วยความชอบธรรม หรือการประกอบอาชีพที่สุจริต บนความเพียรพยายามตามกำลัง สติปัญญา ความรู้ความสามารถ ให้พอดีและสมควรแก่สถานะของตน หลีกเลี่ยงการประกอบอาชีพในทางทุจริตหรือผิดกฎหมาย เช่น การค้ำมนุษย์ ค่าอาวุธ ค่าสิ่งเสพติด ของมีเงินมาต่าง ๆ การค้าสัตว์เพื่อการฆ่า หลีกเลี่ยงวิธีการที่ต้องใช้การโกง หรือการหลอกลวง การบีบบังคับขู่เข็ญ การประจบสอพลอ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างกันในด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นต้นตอของการแสวงหาในทางมิชอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองอยากได้ แต่ไม่มีความรู้ ความสามารถเพียงพอที่จะแสวงหามาด้วยความชอบธรรม จึงเป็นเหตุให้เกิดทุจริต คอร์รัปชัน นอกจากนี้ในการประกอบอาชีพหรือการแสวงหา ยังต้องตระหนักถึงคุณค่าของเวลาไม่ควรปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ไม่ควรถือฤกษ์ยามในการแสวงหาหรือการทำงาน เพราะการแสวงหาหรือการทำงานมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่ประโยชน์ที่เกิดจากการทำงานเหล่านั้น ดังคำสอนที่ว่า “ประโยชน์ย่อมล่วงเลยคนเขลาที่มีวถิฤกษ์ยามอยู่ ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์ดวงดาวจะทำอะไรได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 27 ข้อ 49 : 20)

3. สันโดษในด้านการรับ คือ รับแต่สิ่งที่จะควรรับ กล่าวคือก่อนที่จะได้รับต้องใช้สติปัญญาพิจารณาว่าสิ่งที่รับมานั้นมีคุณหรือมีโทษ ผู้ให้มีจุดประสงค์ในทางที่ไม่ดีหรือไม่ เช่น เมื่อรับแล้วจะต้องทำอะไรสิ่งหนึ่งเป็นการตอบแทน ซึ่งการตอบแทนนั้นอาจจะเป็นสิ่งที่ไม่ดี ต้องพิจารณาให้มีความเหมาะสมบนพื้นฐานความถูกต้องตามหลักของกฎหมาย หลักศีลธรรม และควรแก่ฐานะของตน ภูมิใจกับสิ่งที่ได้รับมาอันเป็นของบริสุทธิ์ที่ได้มาจากหยาดเหงื่อแรงงาน สติปัญญา ความรู้ความสามารถของตน รู้จักพอประมาณในการรับ คือรู้จักความพอดีไม่น้อยและไม่มากเกินไปไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ใช้ชีวิตเรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกินศักยภาพของตน นอกจากรับมาแล้วยังต้องรู้จักเก็บรักษาสิ่งที่หา มาได้ด้วยความเพียร สติปัญญา ความรู้ความสามารถของตนไม่ให้เสื่อมเสีย รวมไปถึงการรักษาความรับผิดชอบต่อการกระทำที่ได้รับมอบหมายอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ในขณะที่เก็บรักษาหรือรับผิดชอบต่อหน้าที่ยังต้องทำให้สิ่งนั้นเกิดประโยชน์ทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย

4. สันโดษในด้านการบริโภค คือ ยินดีบริโภคใช้สอยในสิ่งที่ได้มาหรือการ

เลี้ยงชีวิตให้พอดีการบริโภคจะต้องประกอบด้วยเหตุผล ต้องพิจารณาให้ถูกต้องตาม วัตถุประสงค์ รู้เท่าทันคุณค่าหรือประโยชน์ที่แท้จริง ใช้วัตถุดิบนั้นเพื่อบรรเทา ทุกข์ ทำให้เกิดสุข ไม่ใช่กลายเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ตกเป็นทาสของวัตถุดิบนั้น รู้จัก กำหนดการบริโภคให้สมควรแก่ฐานะและสมดุลกับรายรับ รู้จักใช้วัตถุสิ่งเสพที่หา มาได้ อย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือยมากเกินไปจนต้องลำบากในอนาคต หรือไม่ผิดเคือง ตระหนั กการสร้างควมลำบากในปัจจุบัน จงดำนชีวิตโดยยึดทางสายกลางที่ไม่มากเกินไปไม่น้อย ไป แต่ต้องพอดี ซึ่งจุดสมดุลแห่งความพอดีอาจวัดได้จากความสุขที่อึดเอิบในใจ ไม่ใช่สิ่ง บำเรอหรือวัตถุที่เสพบริโภค รู้จักวางแผนการใช้ทรัพย์สินที่หา มาได้ เพื่อการดำเนินชีวิต ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตจะได้ไม่ขัดสน เช่นการแบ่งทรัพย์สินที่หา มาได้ออกเป็น 4 ส่วน โดยส่วนที่ 1 ไว้ใช้เพื่อเลี้ยงดูตนเอง และคนที่ควรดูแล เช่น สามเณร ภรรยา ลูก หลาน บุพการี และไว้ทำประโยชน์ เช่น ทำบุญ ทำทาน ในชีวิตประจำวันส่วนที่ 2, 3 ใช้เพื่อลงทุน เพื่อลงทุนในการประกอบอาชีพการงานต่าง ๆ กล่าวคือ การนำทรัพย์สินครึ่งหนึ่งที่เรหา ได้ มาลงทุนหรือหาวิธีทำให้เพิ่มมูลค่ามากขึ้น เช่น ลงทุนในกองทุนรวม ลงทุนในหุ้น หรือ ลงทุนในกิจการที่เราชำนาญ และส่วนที่ 4 กันไว้ใช้ในยามจำเป็น กรณีที่เกิดสิ่งที่ไม่คาดคิด เช่นเกิดอุบัติเหตุ เจ็บไข้ได้ป่วยต้องรักษาตัว มีเหตุให้ต้องออกจากงาน สรุปลก็คือ ร้อยละ 25 เอามาใช้จ่าย ร้อยละ 50 เอาไปลงทุน และที่เหลืออีกร้อยละ 25 กันไว้ใช้เผื่อฉุกเฉิน

องค์ความรู้และนวัตกรรม

ในยุคเศรษฐกิจปัจจุบันเป็นในรูปแบบทุนนิยม ส่งผลกระทบให้วิถีชีวิตของ คนส่วนใหญ่บริโภคสิ่งต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการที่เกินกว่าความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ยิ่งบริโภคมากเท่าไร ก็ยิ่งมีความสุขมากเท่านั้น จึงใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย ฟุ่มเฟือย เกินกำลังและฐานะที่ตนมีอยู่ ในที่สุดจึงประสบภาวะหนี้สิน เมื่อเกิดวิกฤติการณ์การ ระบอบของเชื้อไวรัสโควิด 19 ทำให้ธุรกิจจำนวนไม่น้อยต้องลดขนาดหรือถึงขั้นปิดกิจการ ทำให้หลายคนขาดรายได้ ไม่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ การนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาจึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดในสถานการณ์เช่นนี้

สันโดษ เป็นหลักธรรมที่กล่าวถึง การศึกษาทำความเข้าใจและปฏิบัติตาม แนวทางสันโดษที่ถูกต้อง ย่อมก่อให้เกิด ประโยชน์ทั้งผู้ที่น้อม นำมาปฏิบัติ และสังคม ส่วนรวม ดังนี้ 1.ประโยชน์ทางด้านจริยธรรม ความสันโดษเป็นหลักธรรมข้อหนึ่ง ที่ กล่าวได้ว่า มีคุณประโยชน์ต่อผู้ที่ น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้ยังทำให้ บุคคลเจริญทั้งในด้านการ ดำรงชีวิต และหน้าที่การงาน ความเป็นอยู่ในยุคปัจจุบัน

เนื่องจากว่าคนที่จะมีความสุขได้ต้องมีความพอ คนทั่วไปเป็นอันมาก คิดว่าต้องมีวัตถุเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภคเท่านั้นเท่านั้นจึงจะพอ จึงมีความสุขและรู้เท่าทันความอยากที่เกินความจำเป็นต่อวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ปัจจุบันและเท่าทันและปัญหาที่จะตามมาในภายภาคหน้า 2. ประโยชน์ต่อสังคม หลักสันโดษในพระพุทธศาสนา เมื่อศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว จะพบว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสหลักสันโดษไว้ เพื่อแก้ปัญหาตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง รักสุข เกลียดทุกข์เป็นธรรมดา โดยหลักสันโดษจะบรรเทาความโลภของมนุษย์ให้ลดลง ทำให้มนุษย์มีความสุขทุกชั้นน้อยลง มีความสุขมากขึ้น มนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเพื่อประโยชน์ในการพึ่งพาอาศัย ดังนั้น การนำหลักสันโดษมาใช้ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยเริ่มต้นที่ธรรมชาติในตัวของมนุษย์เองเป็นอันดับแรก จากนั้นจะเกิดการขยายวงกว้างออกไปสู่สังคมและประเทศชาติต่อไปตามลำดับ

สรุป

การพัฒนาที่ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสของเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดพฤติกรรม การบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการที่เกินกว่าความจำเป็น ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย เกินฐานะของตนเอง ไม่คำนึงถึงประโยชน์ที่แท้จริง ภายใต้ความเชื่อที่ว่า “ยิ่งบริโภค มากเท่าไร ยิ่งมีความสุขมากเท่านั้น” ทำให้หลายคนประสบปัญหาหนี้สินและไม่มีเงินเก็บ เพื่อเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันไว้ใช้ในอนาคคนหรือในยามเกิดวิกฤต การระบาดของไวรัส โควิด 19 ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจโดยตรง ทำให้ธุรกิจหลายอย่างต้องมีการ ปิดตัวลง หรือดำเนินกิจกรรมได้อย่างไม่เต็มประสิทธิภาพ สภาพเช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบ ต่อการจ้างงานที่ลดลงอย่างมาก รายได้ลดลงไม่สามารถหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ เหมือนยามปกติ ซ้ำร้ายคนที่หาเลี้ยงตนเองไปวัน ๆ ต้องเสียรายได้ไป หลายคนประสบ ปัญหาหนี้สินอยู่ก่อนแล้ว หากดำเนินชีวิตในแบบเดิมก็จะทำให้วิกฤตโควิด 19 เช่นนี้ไป ได้ยาก การดำเนินชีวิตตามหลักสันโดษ จึงเป็นหนทางในการดำเนินชีวิตให้ผ่านพ้นความ ลำบากภายใต้วิกฤตการณ์โควิด 19 เช่นนี้ไปได้ เพราะสันโดษเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึง ความยินดี ความพอใจ คือความรู้จักพอดี ความรู้จักพอเพียง ใน 3 ประการคือ ยินดีในสิ่ง ที่ได้มา ยินดีตามกำลัง และยินดีตามฐานะของตน ซึ่งการปฏิบัติตามแนวทางของสันโดษ นั้นแบ่งออกเป็น สันโดษในด้านความคิด คือ ไม่คิดอยากได้น้อยอยากได้เกินที่มากเกินไป หรือในทางที่ผิด 2. สันโดษในการแสวงหา คือ แสวงหาแต่สิ่งที่ควรจะได้ที่จะบริโภคตาม กำลังของตน และสมควรแก่ฐานะของตน 3. สันโดษในการรับ คือ รับแต่สิ่งที่ควรรับและ รับพอประมาณ 4. สันโดษในการบริโภค คือ บริโภคในสิ่งที่ได้มาให้พอดีไม่มากเกินไป ไม่น้อย

ไป บริโภคด้วยเหตุผล ใช้ตามวัตถุประสงค์ การบริโภคนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อบรรเทาทุกข์ ทำให้เกิดสุข ไม่ทำให้เป็นต้นเหตุของการเกิดทุกข์และไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนั้นๆ

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2560). **สายธารแห่งนักคิด ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อินทนิล.
- กองบรรณาธิการ. (2543). **พระพุทธศาสนากับทางเลือกในยุคบริโภคนิยม**. เสขิยธรรม. 10 (46), 10-21.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2535. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชนกณ สมหวัง. (2547). **ประชาธิปไตย: จากทุนนิยมเสรี สู่วิถีธรรม**. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ. สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2564, จาก <http://dspace.spu.ac.th/>
- ธรรมธารา. (2556). **บาลีวันละคำ**. สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2564 จาก <https://dham-tara.com/?p=9624>.
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). (2532). **พุทธธรรมกับชีวิตในสังคมเทคโนโลยี**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ โกลคิมทอง.
- พระพุทธปิยะเถระ. (2527). **รูปลัทธิปรณ นิรุติศาสตร์ภาษาบาลี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สหธรรมิก จำกัด.
- เอ็ม นีอาช อชาดุลลาร์ และ รัตติยา ภูล่อ, (2564). **เหลื่อมล้ำร้ายลึก**. หนังสือพิมพ์แนวหน้า. สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2564, จาก <https://www.naewna.com/inter/489605>.

ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องสิทธิสัตว์ในพุทธปรัชญา กับมุมมองของปีเตอร์ ซิงเกอร์

A Comparative Study on Animal Right in Buddhist Philosophy and Peter Singer's Perspective

พระครูกิตติภทธานุยุต (จักรินทร์ มาชวน)
Phrakrukittiphattaranuyut (Chakkarin Machun)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

อุเทน ลาพิงค์
Uten Larping

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus

Corresponding Author, E-mail : Chakkarin_410@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดสิทธิสัตว์ในพุทธปรัชญา 2) เพื่อศึกษาแนวคิดสิทธิสัตว์ในมุมมองของปีเตอร์ ซิงเกอร์ และ 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสิทธิสัตว์ในพุทธปรัชญาในมุมมองของปีเตอร์ ซิงเกอร์ พบว่าปรัชญาสิทธิเสรีภาพ คือ มนุษย์คือสัตว์ประเภทหนึ่ง และมีวิวัฒนาการเพื่อการอยู่หรือดำรงชีพให้อยู่รอด และมนุษย์ในทัศนะทางศาสนาจะมีความเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาโดยมีความประเสริฐ หรือเป็นสิ่งที่สัตว์ประเภทอื่นไม่สามารถมีหรือเรียนรู้ได้ คือสติปัญญา และในที่นี้ สติปัญญาคือสิ่งที่เราทำให้มนุษย์สามารถปกป้องตนเองให้มีสิทธิเสรีภาพได้ในสังคม และ วิเคราะห์สิทธิเสรีภาพของสัตว์ คือ ความมีสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ จึงต้องย้อนกลับไปมองว่า สิ่งที่มนุษย์มองไม่เห็นตั้งแต่ในยุคเริ่มแรกของการบ่มเพาะความรู้คืออะไร และสิ่งใดที่แยกระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ในขณะที่เกิด การดำรงอยู่ และการตายเป็นธรรมชาติที่เรียกว่าสามัญลักษณะที่ไม่สรรพสิ่งใดหนีพ้นไปได้ และสิ่งที่อยู่เหนือกว่ามนุษย์ทั้งหลายในทางอภิปรัชญา จริยศาสตร์ หรือคุณวิทยา ควรจะเรียกว่าเป็นสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมของสรรพสิ่งหรือไม่

คำสำคัญ : สิทธิเสรีภาพ, สัตว์

Abstract

This research article contains three objectives (1) to study the rights and freedom philosophy and (2) to analyze the rights and freedoms of animals. It was found that the philosophy of rights and liberties is that human beings are a type of animal. and has evolved to survive or survive and human beings in a religious view will have the belief that Human beings are born with dignity. Or what other animals cannot have or learn is intelligence. And here intelligence is the stimulus that enables humans to defend themselves to have their rights and freedoms in society. of the human therefore had to go back and look at What is it that humans have not seen since the earliest days of cultivating knowledge? and what distinguishes humans and animals Whereas birth, existence, and death are so-called ordinary natures that nothing else can escape. And should anything that transcend all human beings in metaphysics, ethics or morals should be called equal freedoms of all things?

Keywords: Freedom, Animals

บทนำ

สิทธิเสรีภาพคืออะไร

อำนาจอธิปไตยหรือสิทธิเสรีภาพต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวและสมบูรณ์ ด้วยเหตุที่ว่า มนุษย์สามารถเลือก และเป็นอิสระ เผ่าพันธุ์มนุษย์แบ่งออกเป็นปศุสัตว์หลาย ๆ ฟอง กระนั้น เพราะโดยรูปแบบการปกครองเป็นการเปลี่ยนอำนาจเป็นสิทธิ เปลี่ยนความเชื่อฟังเป็นหน้าที่จึงนำไปสู่การวางสัญญาประชาคม บนการรวมตัวกันของคนหมู่มาก ซึ่งต้องการปกป้องพิทักษ์คน และทรัพย์สินของสมาชิก ดังนั้น มนุษย์จึงมีเสรีภาพทางธรรมชาติ และการรวมกลุ่มกันทางสังคมก็เพื่อป้องกันสภาวะสงคราม มนุษย์ทุกคนจึงยินยอมอบสิทธิทั้งหมดให้แก่ชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหานั้นภายใต้ข้อกำหนดของเจตจำนงร่วม (ฌอง ฌาคส์ รูสโซ, 2563 : 75-95)

สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ในมาตรา 25 เป็นบัญญัติคุ้มครองไว้

เป็นการเฉพาะ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำกรณัั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ครอบเท่าที่ไมกระทบกระเทือน ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ ได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ จากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นต้น (สถาบันนิติธรรมาลัย, 2565 : ออนไลน์)

ดังนั้น สิทธิเสรีภาพ จึงเป็นข้อตกลงที่มนุษย์ในสังคมมีความเห็นที่สอดคล้องต้องกัน และไม่เป็นการเบียดเบียนทำร้ายกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังจะเห็นกันมาตั้งแต่ในอดีตตั้งแต่ยุคกรีก ในเรื่องของสิทธิเสรีภาพและความยุติธรรม ซึ่งรวมหมายถึงการก้าวก้าวต่อสิทธิเสรีภาพผู้อื่น การใส่ร้ายป้ายสี การดูหมิ่นดูแคลนผู้อื่น ดังนั้น ความยุติธรรมอันเป็นเรื่องของจริยศาสตร์การกระทำจึงถูกหยิบยกมาใช้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์และสังคม ยกตัวอย่างการสืบทอดเจตนาเรื่องสิทธิเสรีภาพของนักปรัชญาสายอัตถิภาวะนิยม โดยมักจะมีการถกเถียงหรือถูกกล่าวหาว่าหลักปรัชญาของกลุ่มนี้เป็นพวกหัวรุนแรง แข็งข้อต่อสังคม แต่หากมองถึงทัศนะความรู้ความเข้าใจของปัญญามนุษย์แล้ว มนุษย์ย่อมมีสิทธิเสรีภาพตั้งแต่กำเนิด แต่มนุษย์ก็ถูกตัดทอนสิ่งเหล่านั้นลงไปเรื่อย ๆ อย่างเช่น การถูกตั้งชื่อ การถูกแยกเพศ การถูกแยกกลุ่มชนชั้น และสิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลต่อความเป็นมนุษย์โดยเสรีภาพตามธรรมชาติ เมื่อเติบโตขึ้นในสังคม

สิทธิเสรีภาพของพุทธปรัชญาคืออะไร

พระพุทธเจ้าทรงนิยามธรรมาธิปไตย มิใช่เอาตนเป็นใหญ่ หรือโลกาธิปไตยที่เอาพวกพ้องเป็นใหญ่ ดังพระองค์แสดงไว้อย่างชัดเจน ว่า “ที่ใดไม่มีสัตบุรุษที่นั่นมิใช่สภา” และพระพุทธเจ้าวางหลักการปกครองของพระสงฆ์โดยมีประโยชน์เป็นเป้าหมาย คือ (1) เพื่อหมู่คณะยอมรับว่าดี (2) เพื่อให้หมู่คณะมีความสุข (3) เพื่อช่มคนชั่ว (4) เพื่อปกป้องคนดี (5) เพื่อจัดทุกขในปัจจุบัน (6) เพื่อตัดทุกขในอนาคต (7) เพื่อผู้ที่ยังไม่ศรัทธาได้มีความศรัทธา (8) เพื่อสร้างจิตของคนที่ไม่ศรัทธาให้เกิดความเลื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้นไป (9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา (10) เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย หลักการอันดีงามของการอยู่ร่วมกันโดยสันติ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565 : ออนไลน์)

การฆ่าหรือเบียดเบียนสัตว์ในทางพระพุทธศาสนา ต้องมองถึงพุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน คือ เบญจศีล เบญจธรรม ได้แก่ ศีล 5 ธรรม 5 โดยเฉพาะในข้อ “ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ” คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และไม่ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า การเว้นจากการฆ่าสัตว์ มีความกรุณาในสัตว์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักของการให้สิทธิเสรีภาพ (มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา, 2565 : ออนไลน์)

ดังนั้น การมองเห็นถึงสิทธิเสรีภาพ คือ การมีสิทธิและหน้าที่ในการพึงปฏิบัติให้เป็นพระสงฆ์ที่ดี มีเมตตากรุณา ไม่อิจฉาริษยา เห็นผิดเป็นชอบ และดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนทุกชาติศาสนา และต้องดำรงตนให้อยู่ในหลักการปกครองเพื่อความสุสันติของสังคม ซึ่งจะเห็นได้ว่า พระสงฆ์เป็นแบบอย่างของสัตว์บุรุษหรือผู้ดี ในทิศทางการให้การเสียสละตนเอง โดยมอบสิทธิแก่ประชาชนเพื่อชมคนชั่ว ปกป้องช่วยเหลือคนดี อันจะเกิดเป็นแรงศรัทธาแก่ผู้คนในสังคมให้ดำรงตนทำความดี และการละเว้นการเบียดเบียน การไม่เข่นฆ่าผู้อื่นทางจิตใจ การไม่อาฆาตเคັนหรือปองร้ายในรูปแบบต่าง ๆ เท่านั้นความเป็นสิทธิเสรีภาพที่ดีก็จะเกิดขึ้นและเป็นประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยชาติอย่างแน่นอน

สัตว์มีสิทธิเสรีภาพหรือไม่

หากกล่าวถึงมนุษย์ที่ศณะทางวิทยาศาสตร์ จะเห็นว่ามนุษย์มีสปีชีส์หรือวิวัฒนาการแบบเดียวกับสรรพชีวิตบนโลกใบนี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อสนใจถึงสิทธิเสรีภาพของสัตว์ที่มีไข่มนุษย์ โดยอาจจะไม่มองถึงเหตุผลของระดับปัญญาหรือความรู้ของสัตว์ตามสัญชาตญาณ แต่จะมองถึงหลักของการเกิด แก่ เจ็บ และตายเช่นเดียวกับมนุษย์

แนวคิดสิทธิเสรีภาพของสัตว์ทางจริยศาสตร์ มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน โดยถือว่าสัตว์ไม่มีสถานะทางศีลธรรม ถือว่าสัตว์มีสถานะทางศีลธรรมแต่ไม่เท่ากับมนุษย์ ถือว่าสัตว์มีสถานะทางศีลธรรมที่เท่ากับมนุษย์ทุกประการ ซึ่งทัศนะเหล่านี้ต่างใช้การตัดสินด้านสติปัญญาและเหตุผล (พระสมุห์อดิเรก อาทิจจพโล (โลกะนัง), 2561 : 5) และปัจจุบันได้มีความเคลื่อนไหวทางสิทธิเสรีภาพของสัตว์กระทั่งเกิดเป็นทฤษฎีทางจริยศาสตร์ขึ้นมา โดยมีลักษณะสำคัญ คือ (1) ตั้งอยู่บนฐานคิดของลัทธิอรรถประโยชน์นิยม แบบเป้าหมายในการสร้างความพอใจจากการได้รับความนิยมของผู้ที่เกี่ยวข้องให้ได้มากที่สุด (2) ให้ความสำคัญกับมโนทัศน์เรื่องความเสมอภาค และแผ่ขยายความเสมอภาคนั้นขยายไปยังสายพันธุ์อื่นนอกเหนือจากมนุษย์ (3) การรับผิดชอบทางศีลธรรม ไม่ใช่เฉพาะเรื่องที่ตั้งมือทำ แต่รวม

ถึงเรื่องที่ไม่ได้ลงมือทำด้วย และ (4) การให้เหตุผลทางจริยธรรม โดยระดับของการหยั่งรู้ และระดับของการวิพากษ์

มุมมองในเรื่องสิทธิเสรีภาพของสัตว์จึงเป็นไปได้ในหลายกรณี แต่ผู้วิจัยมองเห็นว่าสิทธิเสรีภาพของสัตว์หากจะเชื่อมโยงกับหลักศีลธรรมของมนุษย์ก็ต้องมองถึงเรื่องของการกระทำในการถือกำเนิดอย่างที่ได้กล่าวไปในเบื้องต้น ซึ่งความเป็นสัตว์ก็ยิ่งถือว่ามีศักยภาพในการฝึกฝน พัฒนาดี เรียนรู้ และเข้าใจระดับของการอยู่รอดได้เช่นเดียวกันกับมนุษย์ เช่นทัศนะกรรมในมุมมองของพุทธปรัชญา ดังนี้

สัตว์ทุกชีวิตบนโลกไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ ย่อมมีกรรมเป็นของตนเองทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นกรรมเก่าหรือกรรมใหม่ ความดีหรือความเลว กุศลวิบาก อกุศลวิบาก ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่ตนเองสั่งสมมา และทัศนะกรรมที่เป็นประเด็นสอดคล้องต่อสิทธิเสรีภาพของสัตว์ในที่นี้ คือ เรื่องอุปปีฬกรรม อันเป็นกรรมบีบคั้นหรือเบียดเบียน และเรื่องอุปฆาตกรรม กรรมตรอน (พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต, 2565 : ออนไลน์) โดยกรรมที่กล่าวมานั้น จะทอดแทรกเข้าไปในเรื่องของสิทธิเสรีภาพในแบบของการกระทำ ซึ่งเป็นจุดหมายทาง จริยศาสตร์ที่มนุษย์มักยกมาอ้างเป็นเหตุและผลด้านการตัดสินใจ ความดีความชั่ว ส่วนเรื่องทัศนะกรรมทางพุทธปรัชญา ด้านกรรมบีบคั้นนั้นเกิดขึ้นด้วยความพอใจที่จะกระทำอันเกี่ยวเนื่องด้วยความสุขและความทุกข์ ด้านกรรมตรอนก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในมุมมองของการตัดสินใจเรื่องความดีความชั่ว และหากจะมองในความเป็นจริงด้านสิทธิเสรีภาพของสัตว์ด้วยกรรมในพุทธปรัชญา จะมองว่าเพราะเกิดมาเป็นสัตว์จึงจะต้องรับกรรมโดยเป็นอาหาร เป็นสิ่งที่ต้องถูกทรมานเลี้ยงดูจับขัง เป็นสิ่งที่ต้องนำมาต่อสู้กันอย่างป่าเถื่อน เป็นสิ่งที่มีค่าไม่เท่ามนุษย์ ก็เสมือนกับการตัดสินใจในแง่นี้จะเป็นเหตุผลที่ลบล้างทฤษฎีการเกิด แก่ เจ็บ และตายของพุทธศาสนาโดยสิ้นเชิง

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ด้วยเหตุที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมแบบเผ่าพันธุ์นิยม คือ การมีความคิดเป็นอคติหรือทัศนคติพื้นฐานอันไร้ซึ่งเหตุผลต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์จึงเป็นไปได้ในลักษณะของการขูดรีดเพื่อผลประโยชน์ เพราะสัตว์ได้ถูกจัดให้อยู่ในสถานะที่ต่ำกว่ามนุษย์ การดำรงอยู่ของสัตว์จึงเป็นไปได้เพื่อตอบสนองตามแนวคิดหรือต่อเป้าหมายของมนุษย์เท่านั้น (สุภาพรรณ ไกรเดช และวราณวิสาข์ ไชโย, 2563 : 28) ดังนั้น ภายใต้กฎของสัญญาติญาณมนุษย์ที่ดิบดีอ่อนรุนแรง มองข้ามสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ อย่างเหี้ยมหยามดูหมิ่น กระทำการโดยบ้าอำนาจด้วย

ระบบทางวิวัฒนาการ ด้วยเหตุปัจจัยของการดำรงอยู่อย่างไว้ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ต่อสัตว์ทุกประเภทซึ่งยังรวมถึงมนุษย์ในเผ่าพันธุ์กันเองอีกด้วย และหากจะยกเรื่องกรรม มาเป็นข้ออ้างทั้งหมด ผู้วิจัย ในฐานะเป็นผู้คงแก่เรียนทั้งด้านทางโลกและทางธรรม จึง มองว่าความสัมพันธ์ของมนุษย์และสัตว์มีความประเสริฐเกื้อบเท่าเทียมกัน ซึ่งจะขาดก็แต่ การฝึกฝนให้สัตว์เหล่านั้นได้รู้ถึงคุณค่าของการเกิดมาอยู่ร่วมโลกเดียวกันเท่านั้น

การทำวิจัยเชิงเอกสารเรื่อง “ศึกษาสิทธิเสรีภาพของสัตว์” ครั้งนี้ ผู้วิจัยจึง ต้องการเพิ่มภูมิปัญญาเพื่อความรู้ด้านชีวิตหรือชีววิทยาของสัตว์ถึงการเกิด การดำรงชีพ การตาย และวิเคราะห์แนวคิดสิทธิเสรีภาพของสัตว์ที่สอดคล้องกับสิทธิเสรีภาพกับมนุษย์ เพื่อให้เกิดเป็นข้อมูลทางวิชาการที่มีคุณค่าอย่างยวดยิ่งต่อทุกสรรพชีวิตในจักรวาล

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดสิทธิสัตว์ในพุทธปรัชญา
- 2) เพื่อศึกษาแนวคิดสิทธิสัตว์ในมุมมองของปีเตอร์ ซิงเกอร์
- 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสิทธิสัตว์ในพุทธปรัชญา ในมุมมองของ ปีเตอร์ ซิงเกอร์

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- (1) ศึกษาปรัชญาสิทธิเสรีภาพ ได้แก่ ปรัชญาสิทธิเสรีภาพของตะวันตก ปรัชญาสิทธิเสรีภาพของตะวันออก
- (2) วิเคราะห์สิทธิเสรีภาพของสัตว์และมนุษย์ และอภิปรายผลเรื่องทัศนะทาง สิทธิเสรีภาพของมนุษย์ต่างดาว และรวบรวมองค์ความรู้เป็นผลลัพธ์ของงานวิชาการครั้งนี้ ด้วยคุณวุฒิและวิญญู ตำแหน่ง ความรู้ ประสบการณ์และความสามารถด้านการศึกษา ของผู้วิจัยเองทั้งทางโลกทางธรรม
- (3) สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเอกสารเพื่อจัดทำเป็นบทความงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาสิทธิเสรีภาพของสัตว์” ผู้วิจัยต้องการแสดงให้เห็นถึงขีดศักยภาพของการศึกษาและการวิเคราะห์ผลงาน จากการศึกษาในเอกสารตำราและในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางพุทธศาสนา ปรัชญา โดยผลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยยังหวังถึงประโยชน์ต่อประชาชนหมู่มาก และประโยชน์แก่สรรพสิ่งในจักรวาล

1. ปรัชญาสิทธิเสรีภาพ

ปรัชญาสิทธิเสรีภาพของสัตว์ ผู้วิจัย ต้องการศึกษาเนื้อหาของสิทธิเสรีภาพ โดยมองถึงภาพรวมด้านการให้ความหมาย ตัวแปร ทั้งในแง่ของปรัชญาและศาสนา ทั้งศึกษาสิทธิเสรีภาพของสัตว์ และวิเคราะห์เพื่อให้เห็นว่า สัตว์และมนุษย์มีสิ่งใดที่เรียกได้ว่าเป็นเรื่องของสิทธิเสรีภาพ ประกอบด้วยเนื้อหา ดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาปรัชญาสิทธิเสรีภาพ

ทัศนะคติสิทธิเสรีภาพทางอภิปรัชญา ไม่เชื่อว่ามนุษย์ได้ถูกโชคชะตากำหนดไว้ คือ ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และกำหนดไม่ได้ ดังนั้นสิทธิและเสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดผ่านผู้กำหนดชะตามาแล้ว เช่นเป็นวิถีชีวิตหรือเหตุการณ์และต้องยอมรับตามสิ่งที่เห็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยกตัวอย่าง แม้รู้ว่าพระอาทิตย์ขึ้นตอนเช้าแต่ก็ไม่สามารถทำอะไรกับพระอาทิตย์ได้ เช่นเดียวกับรู้ว่าทุกสรรพสิ่งก็ต้องตาย (John K.Roth and Frederick Sontag, 1988 : 193-194) ในแง่นี้จึงเป็นทัศนะเดียวกับพุทธปรัชญา ด้วยการยอมรับความจริงที่จะต้องเกิดขึ้นกับทุกสรรพสิ่งหรือทุกสรรพชีวิตในจักรวาล และเป็นสัจธรรมทางกฎแห่งธรรมชาติที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

มนุษย์เกิดมาเสรี แต่โลกคือเครื่องพันธนาการ และมนุษย์มีเสรีภาพ ความเสมอภาค แต่เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันคุณสมบัติหรือความนึกคิดของมนุษย์ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เริ่มห่างเหินจากตัวเอง และเริ่มมีความโหดร้ายกับบุคคลอื่น ตลอดจนความไม่เท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ (Suphaphol, S., 2014 : 175) หรือเรียกว่าการดำรงอยู่ภายใต้วิถีทางสังคม ดังเช่น กฎที่มนุษย์ต้องยึดถือปฏิบัติร่วมกัน ประกอบด้วย (1) หลักปัจเจกนิยม เป็นการยอมรับให้สิทธิและเสรีภาพแก่มวลมนุษย์ (2) หลักเสรีภาพ การให้มนุษย์

ทั้งปวงมีเสรีภาพในการพูด นับถือศาสนา การชุมนุมอย่างสันติ การแสดงออก ที่ไม่ขัดขวางความสงบเรียบร้อยของสังคม (3) ความเสมอภาค เป็นการยอมรับสิทธิและโอกาสในความเท่าเทียมกัน ความเสมอภาค และ (4) ภราดรภาพ เป็นความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติหรือพี่น้องกัน การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตร (พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร (อะซิม) และคณะ, 2563 : 86) เสรีภาพ จึงเป็นวิถีทางที่ต้องมีดุลยภาพในการใช้สิทธิและเสรีของมนุษย์ โดยจะต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ซึ่งจัดเป็นดุลยภาพแห่งลักษณะของทางสายกลาง หรือเป็นวิถีแห่งความพอดีมีจุดศูนย์กลาง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550 : 35)

อุปสรรคของเสรีภาพที่จะเกิดในสังคม คือ (1) การเป็นทาส หรือการยอมตนอยู่ภายใต้อาณัติของผู้มีอำนาจ (2) กฎหมายที่ไร้ศีลธรรม ไม่ได้เป็นไปตามเจตจำนงเสรีของมนุษย์ในสังคม (3) รูปแบบที่นำมาใช้ปกครองไม่เป็นไปตามเจตจำนงของมนุษย์ในสังคม (พระมหานิกร ปัมทิโต และคณะ, 2563 : 130-131) ดังนั้น วิธีการแก้ไขอุปสรรคในเรื่องของสิทธิเสรีภาพจึงควรใช้แนวคิดแบบประนีประนอมทางพุทธปรัชญา ซึ่งมีทัศนะที่สอดคล้องกับลัทธิเจตจำนงเสรี เพราะบางครั้งมนุษย์มีพลังอำนาจที่เลือกและควบคุมการกระทำต่าง ๆ ของตนเองภายในข้อจำกัดบางอย่างได้ (สุทัศน์ ปิงศิริพัฒนา, 2565 : ออนไลน์)

ในทัศนะของปรัชญาสิทธิเสรีภาพ มนุษย์อาจจะเกิดมามีกรรมหรือไม่มีก็สุดแล้วแต่การคิดหรือการเข้าใจของแต่ละบุคคลในสังคม ซึ่งหากมองถึงความจริงแล้ว มนุษย์ย่อมไม่ยอมให้ถูกกีดกัน ถูกกักขัง ถูกรังแกหรือดูหมิ่น ทั้งลดทอนและเหยียดหยามศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะโดยทางใดก็ตาม และหากมองในทัศนะในเรื่องของกรรม จะกล่าวว่าเป็นกรรมที่ติดตัวตนเองมาแต่กำเนิดก็เห็นว่าจะไม่ถูกต้องเสียทีเดียว เพราะจริง ๆ แล้ว มนุษย์ไม่สามารถเลือกเกิดหรือจุติมาในท้องของมารดาได้ กรรมที่ว่า จึงเป็นสิทธิและเสรีภาพที่มนุษย์พอเกิดขึ้นมาแล้ว ได้ประสานชีวิตเข้ากับความเป็นสังคมในระบบของการอยู่รอด เป็นวิวัฒนาการที่ไม่อาจจะปฏิเสธได้ โดยหากมองว่า เสรีภาพหรือสิทธิที่มนุษย์ถูกจำกัดขึ้นมานั้น มีเงื่อนไขอันใด ตัวแปรใด หรือใครกำหนด และใช้กฎเกณฑ์ใดในการตัดสิน ดังนั้น เสรีภาพหรือสิทธิของมนุษย์ จึงมิได้อยู่จริงตามระเบียบของวิญญู แต่เป็นไปตามกระแสของการเคลื่อนไหวแห่งรูปแบบทางธรรมของจักรวาล เช่น มนุษย์เกิดขึ้นมา และรู้ได้ว่าเกิดขึ้นในตอนไหน คำถามนี้จะเกิดขึ้นตอนไหน และมนุษย์สร้างบรรทัดฐานทางสังคมขึ้นมาเพื่ออะไร หากไม่ใช้การกักขังความเป็นมนุษย์เพื่อไม่ให้จิต

วิญญาณอันเลวร้ายออกไปร้ายผู้อื่น เช่นทศนะที่ว่า หากไม่มีความชั่ว ความดีจะเกิดขึ้นมาได้อย่างไร กระนั้น ความชั่วจึงเป็นสิทธิเสรีภาพที่มนุษย์ได้ทอนมันลงเหลือเพียงแค่ความคิด หรือการแสดงออกในรูปแบบอื่นที่ไม่ผิดกฎระเบียบทางสังคม หรือการไม่ขัดแย้ง การไม่ทำร้าย การไม่เบียดเบียนกระทั่งไม่สามารถควบคุมมันได้

สิทธิเสรีภาพ เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด และมนุษย์สามารถเลือกได้ว่า จะกระทำการใด ๆ ก็ได้ที่ไม่ขัดแย้ง ไม่เป็นภัยต่อ ต่อสังคม และมนุษย์ยังจะต้อปกป้องสิทธิเสรีภาพของตนเอง ซึ่งหากมีการถูกระงับไม่ว่าด้วยเหตุผลกลใดก็ตาม มนุษย์สามารถที่จะป้องกันอำนาจด้วยขอบธรรมแห่งสิริภาพนั้นได้ และทำได้โดยขอบเขตของความดี หรือสิ่งที่มนุษย์คิดใคร่ครวญร่วมกันในการแสวงหาข้อตกลงแบบสังคม เพื่อแก้ไขในเรื่องของสิทธิเสรีภาพแล้ว

1.2 ปรัชญาสิทธิเสรีภาพของสัตว์

พฤติกรรมกรรมการกระทำหรือการแสดงออกของสัตว์เพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้า การเรียนรู้พฤติกรรมเพื่อเพิ่มโอกาสในการอยู่รอด ซึ่งสัตว์จะแสดงพฤติกรรมไปในทางที่เป็นประโยชน์เพื่อสมรรถภาพทางร่างกายสูงสุดต่อตัวเอง เช่น พฤติกรรมเลือกกินการกินอาหาร พฤติกรรมการเลือกคู่ พฤติกรรมเหล่านี้จะมีมาแต่กำเนิดโดยไม่ต้องเรียนรู้มาก่อน พฤติกรรมสัตว์แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ (1) มีแบบแผนและมีลักษณะเฉพาะของแต่ละเผ่าพันธุ์หรือสปีชีส์ ได้แก่ เป็นการเคลื่อนที่เข้าหาหรือออกจากสิ่งเร้าโดยมีทิศทางไม่แน่นอน เป็นการเคลื่อนที่เข้าหาหรือออกจากสิ่งเร้าโดยมีทิศทางแน่นอน พฤติกรรมที่มีแบบแผนแน่นอน โดยสิ่งเร้าจากภายนอก และ (2) พฤติกรรมการเรียนรู้ ที่สามารถปรับเปลี่ยนเนื่องจากประสบการณ์ที่ไม่ใช่เกิดจากการมีอายุมากขึ้น เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้จากยีนและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พฤติกรรมความเคยชิน เปลี่ยนพฤติกรรมหรือการตอบสนองแบบเดิม พฤติกรรมการฝังใจ สิ่งเร้าที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม พฤติกรรมการเรียนรู้แบบมีเงื่อนไข เรียนรู้ที่จะนำสิ่งเร้าใหม่เข้าไปทดแทนสิ่งเร้าเดิม พฤติกรรมการลองผิดลองถูก เชื่อมโยงพฤติกรรมหนึ่งกับการได้รางวัลหรือการถูกลงโทษ พฤติกรรมการลอกเลียนแบบ เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการที่สัตว์ดูพฤติกรรมของสัตว์อื่นและเรียนรู้ข้อมูลสำคัญบางอย่างแล้วทำตาม พฤติกรรมการรู้จักใช้เหตุผล สามารถแสดงพฤติกรรมได้ถูกต้องตั้งแต่ครั้งแรก ถึงแม้ว่าจะไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน พฤติกรรมการใช้ความคิดประมวลข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ เป็นลักษณะถ่ายทอดทางพันธุกรรม และเป็นส่วนสำคัญในการแสดงออกของพฤติกรรม (อาภรณ์ รัชไชย, 2565 : ออนไลน์)

มนุษย์คือสัตว์ประเภทหนึ่ง และมีวิวัฒนาการเพื่อการอยู่หรือดำรงชีพให้อยู่รอดดังที่กล่าวมาในเบื้องต้น และมนุษย์ในทัศนะทางศาสนาจะมีความเชื่อที่ว่า มนุษย์เกิดมาโดยมีความประเสริฐ หรือเป็นสิ่งที่สัตว์ประเภทอื่นไม่สามารถมีหรือเรียนรู้ได้ คือสติปัญญา และในที่นี่ สติปัญญาก็คือสิ่งที่เราทำให้มนุษย์สามารถปกป้องตนเองให้มีสิทธิเสรีภาพได้ในสังคม ดังนั้น พฤติกรรมหรือวิวัฒนาการของสัตว์ จึงสำคัญด้านเหตุผล การพัฒนาวิวัฒนาการ การเรียนรู้เข้าใจระบบระเบียบทางความคิดที่ซับซ้อน และต่อการตัดสินใจเพื่อให้สิทธิและเสรีภาพแก่สัตว์ในทุก ๆ ประเภทเช่นกัน

สัตว์ จึงเป็นสิ่งที่ชีวิตที่สมควรได้รับสิทธิเสรีภาพ ไม่ควรมีการกักขัง ทำร้าย หรือนำไปเพื่อเป็นสิ่งที่สนองตัณหาของมนุษย์ ซึ่งหากกล่าวถึงการดำเนินชีวิตอันเป็นเรื่องสามัญปรกติของมนุษย์แล้ว ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องประทั้งชีวิตเพื่อความอยู่รอด โดยในทางพุทธศาสนา คือการมีชีวิตอยู่หรือจะเรียกว่าในระหว่างทางของการเกิดและตายนี้ ก็ต้องบริโภคน้ำเพื่อการอิงอาศัยเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้ปฏิบัติธรรมได้ เพื่อให้มีเรี่ยวแรงในการทำประโยชน์สุขแก่สังคม แต่การบริโภคนั้นก็ต้องอยู่ในขอบเขตของสิทธิเสรีภาพดังที่ได้กล่าวมา ตามแต่ปัจจัยของเจตนาเพื่อทำให้โลกใบนี้สุขสงบไม่มีการเบียดเบียน และการทำตนเองให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อสังคมภายใต้ขอบเขตทางสิทธิและเสรีภาพที่มีอยู่

การกินอาหารของพืชและสัตว์ตามสัญชาตญาณ การอยู่รอด และสืบเผ่าพันธุ์ ไม่ถือเป็นความขัดแย้งทางศีลธรรม และพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาหลายท่าน ได้ปฏิเสธการบริโภคเนื้อสัตว์เด็ดขาด เพราะถือว่าเป็นการสนับสนุนให้เกิดการฆ่าสัตว์ไม่มีที่สิ้นสุด พระพุทธศาสนาหลายท่าน ยังเชื่ออีกว่าพืชเป็นสิ่งมีชีวิต การฆ่าพืชจึงเป็นการพรากชีวิตเหมือนการฆ่ามนุษย์และสัตว์ ซึ่งพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมุ่งความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย บริโภคอาหารที่ชาวบ้านเห็นว่าสมควรและมีกำลังจัดถวายได้ และจิตมนุษย์สามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้ โดยไม่ขึ้นกับการบริโภคมังสาสัตว์ หรือเนื้อสัตว์แต่อย่างใด (พระครูอนุกูลกัลยาณกิจ, 2560 : 46)

2. วิเคราะห์สิทธิเสรีภาพของสัตว์

วิเคราะห์สิทธิเสรีภาพของสัตว์ ผู้วิจัย ได้มีทัศนะด้วยการรวบรวมองค์ความรู้ทางสิทธิเสรีภาพ และการมองสรรพสิ่งแบบละเอียดด้วยหลักการทางพุทธศาสนา ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเกิดความคิดที่ว่า มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ด้วยสปีชีส์ หรือเรียกว่าความประเสริฐ ดังนั้น การวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องใช้การตีความและพรรณนา

ให้เห็นความสำคัญของสิทธิเสรีภาพในแง่ของสิ่งมีชีวิต หรือ มนุษย์ก็คือสิ่งมีชีวิตเหมือนกับสัตว์ และไม่อาจหลีกเลี่ยงการเกิด การดำรงอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตให้เจริญเติบโต การมีสังคม และการสร้างบางสิ่งแก่อีกโลก รวมถึงจุดสุดท้ายที่ไม่ต่างกันคือความตาย ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

2.1 สิทธิเสรีภาพของสัตว์ประเภทจุลินทรีย์กับมนุษย์

จุลินทรีย์ เป็นสิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก ที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ได้แก่ แบคทีเรีย อาร์เคีย รา และยีสต์ สามารถพบจุลินทรีย์ได้แม้แต่ในสภาวะแวดล้อมที่สิ่งมีชีวิตอื่นอยู่ไม่ได้ หรือแม้กระทั่งในที่ไม่มีออกซิเจน มีชีวิตเซลล์เดียวหรือหลายเซลล์ โดยแต่ละเซลล์เป็นอิสระจากกัน จุลินทรีย์มีประโยชน์ช่วยรักษาสีแวดล้อมให้สะอาด เช่น การนำจุลินทรีย์มาบำบัดสารมลพิษที่ย่อยสลายยาก จุลินทรีย์กับการแพทย์โดยใช้เป็นตัวกลางในการผลิตสารที่จำเป็นเพื่อการรักษาโรค และจุลินทรีย์ที่ใช้ในการผลิตเครื่องดื่ม อาหารและอาหารเสริม และจุลินทรีย์กับการเกษตร ปุ๋ยชีวภาพ ในสภาพธรรมชาติ จุลินทรีย์ที่มีอยู่อย่างหลากหลายจะมีการควบคุมกันเองในวัฏจักรของสิ่งมีชีวิต เช่น ทำหน้าที่ป้องกัน กำจัด และยับยั้งการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ที่เป็นสาเหตุของโรคพืชด้วยการหมุนเวียนทรัพยากรให้ใช้ประโยชน์ได้ใหม่ในวัฏจักรของธาตุอาหารพืชและดิน และจุลินทรีย์บางชนิดสามารถสร้างอาหารได้เอง (digitalschool.club, 2565 : ออนไลน์)

ดังนั้น สัตว์ประเภทจุลินทรีย์จึงมีประโยชน์มากกว่ามนุษย์บางจำพวก และหากมองถึงสิทธิเสรีภาพของจุลินทรีย์กับมนุษย์ จะมองได้ว่าความเป็นจุลินทรีย์เป็นเซลล์ที่แตกตัวกันเพื่อทำหน้าที่ในการสร้างสมดุลให้กับธรรมชาติ เสรีภาพดังกล่าวไม่อาจมีอะไรมาบีบคั้นหรือหยุดกั้นได้ และจุลินทรีย์ยังสามารถดำรงอยู่ได้ในทุกสภาพ ไม่เดือดร้อน รู้จักการปรับตัว ซึ่งก็เปรียบได้กับว่าเป็นมนุษย์ในลักษณะที่รักในความสงบ สมถะ และสร้างคุณประโยชน์ให้กับโลกและธรรมชาติ และหากมนุษย์ไม่เรียนรู้ปรับตัวเพื่อเข้าใจถึงชีวิตของจุลินทรีย์ในธรรมชาติที่ดำรงอยู่ ก็เท่ากับว่ามนุษย์ได้ทำลายสิทธิเสรีภาพของตนเองเช่นกัน

2.2 สิทธิเสรีภาพของสัตว์ประเภทเชื้อไวรัสกับมนุษย์

ไวรัส คือ อนุภาคขนาดเล็ก และไม่สามารถมองด้วยตาเปล่าหรือกล้องจุลทรรศน์ธรรมดาได้ ไวรัสเปรียบเหมือนเป็นกาฝากที่อยู่ในร่างของสิ่งมีชีวิตอื่น ไม่สามารถเติบโตหรือแพร่พันธุ์นอกเซลล์อื่นได้ เพราะไวรัสมีโครงสร้างด้วยสารพันธุกรรมเพียงแค่อำนาจหนึ่งชนิด จึงจำเป็นต้อง

อาศัยการทำงานจากเซลล์โฮสต์หรือเซลล์เจ้าบ้านที่ไวรัสเข้าไปฝังตัว เช่น พีช สัตว์ และมนุษย์ ตามชนิดและสายพันธุ์ของไวรัส นั้น และโดยปกติไวรัสจะไม่มีการติดต่อข้ามสายพันธุ์ ยกเว้น ไวรัสนั้นจะเกิดการกลายพันธุ์ และไวรัสจะทำให้เซลล์ตาย ทำให้เซลล์เกิดการเปลี่ยนแปลง คุณสมบัติกลายเป็นเซลล์มะเร็งได้ (ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา, 2565 : ออนไลน์)

ดังนั้น ไวรัสจึงเป็นสัตว์ประหลาด ที่ต้องเกาะกินเซลล์ของสิ่งมีชีวิตอื่นเพื่อยังชีพ และยังทำให้สิ่งมีชีวิตอื่นต้องตื่นตายก่อนวัยอันควร แต่หากมองในแง่ของสิทธิเสรีภาพ กับตัวของไวรัสเอง ถือว่าเป็นสัตว์ที่มีสปิชีส์ที่โหดร้ายทารุณ และถือว่าเป็นแบบอย่างของความชั่วในทัศนะทางจริยศาสตร์ได้ด้วย เนื่องจากการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอดของสัตว์ประเภทนี้ที่ต้องทำร้ายหรือทำให้เกิดการสูญเสียสิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่สิ่งมีชีวิตอื่น หากเปรียบกับมนุษย์ กล่าวได้ว่าจะต้องมีนิสัยดุร้ายชอบแยกแยะเลียบใส่ผู้อื่น ไม่มีการประนีประนอมหรือความเมตตาใด ๆ และเป็นเสมือนผู้ที่คอยขัดขวาง ก่อทวน ทำลายสิทธิและเสรีภาพ ชอบทำสงครามหรือใช้ความรุนแรงในการที่จะทำให้อีกฝ่ายต้องสูญเสียนั่นเอง

2.3 วิเคราะห์สิทธิเสรีภาพของสัตว์กับมนุษย์

ในการวิเคราะห์ตีความสิทธิเสรีภาพของสัตว์กับมนุษย์ ผู้วิจัยต้องการนำเสนอ สัตว์ในประเภทของจุลินทรีย์และไวรัส ซึ่งเป็นสัตว์ที่มนุษย์มักมองข้ามถึงสิทธิเสรีภาพ และมนุษย์ยังไม่นำมาคิดเพื่อประทั้งชีวิต หรือมองถึงปัจจัย 4 สัตว์ทั้ง 2 สปีชีส์ (จุลไวรัส) นี้แทบจะไร้ความหมายกับการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างสิ้นเชิง ดังนั้นความน่าสนใจในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงหยิบยกประเด็นสิทธิเสรีภาพของสัตว์ คือ จุลินทรีย์และไวรัส มาเป็นข้อทดสอบถึงภูมิปัญญาที่เปี่ยมล้นและเหมาะสมของมนุษย์

ซึ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยยังต้องการนำเสนอทฤษฎีอันมีที่มาจากการศึกษาและวิเคราะห์ด้วยองค์ความรู้ที่เปี่ยมล้นทางวิชาการของโลกและธรรม ดังที่ได้กล่าวมาเบื้องต้นแล้ว ซึ่งหากเป็นไปได้ ผู้วิจัยยังสนใจที่จะนำเสนอทฤษฎีการวิเคราะห์ตีความนี้กับการอธิบายผลต่อวงการปรัชญาระดับโลก ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาถึงแก่นแท้แห่งสิทธิและเสรีภาพแก่มวลมนุษยชาติอีกด้วย

ตีความสิทธิเสรีภาพทางสุนทรียเจตคติ

สัตว์ที่มีความหมายและไร้ความหมายด้านความงาม ด้วยความงดงามของจุลไวรัส มีอนุภาคที่เล็กมากและเล็กกระทั่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่เห็นความหมายหรือคุณค่าใด

ในตัวมัน แต่ในทัศนะของพุทธที่เปี่ยมล้นด้วยเมตตา ซึ่งเมตตาในที่นี้ ก็คือสิทธิเสรีภาพ ที่มนุษย์ควรจะมอบให้แก่สรรพสิ่ง เช่นการลอยแคว้งในจักรวาล หรือการถือกำเนิดของ จักรวาล ด้วยวิธีการย้อนถามกลับไปว่าจักรวาลเกิดขึ้นมาได้อย่างไร คำตอบก็คือ จักรวาล นั้นเกิดขึ้นมาจากความว่างเปล่า และมันเกิดขึ้นมาจากการแตกเป็นเสี่ยง ๆ ของพลังงาน หรือจุลไวร์สรีเปล่า เพราะจุลไวร์สเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นได้ด้วยตาเปล่า และมนุษย์ก็ยังไม่สัมผัสถึงมันไม่ได้

จุลไวร์สยังช่วยกักร่อนความเป็นอัตตาของมนุษย์ให้เกิดเป็นบางสิ่งที่กลับไปสู่ สภาของเสรีภาพที่มนุษย์มีมาก่อนจะถือกำเนิด และหากมองถึงความงาม ก็ต้องมองถึงคุณ ประโยชน์และโทษที่จะต้องเกิดขึ้นแก่มนุษย์ ในแง่หนึ่ง จุลไวร์สทำหน้าที่อันเป็นประโยชน์ อย่างมหาศาลในการมอบสิทธิเสรีภาพที่ประเสริฐแก่มนุษย์ เพราะหากไม่ความชั่ว ความดีจะ เกิดขึ้นมาได้อย่างไร และความเป็นประโยชน์ของจุลไวร์สยังแผ่ไพศาลอย่างมีเจตจำนงเสรีแก่ ดินและหญ้า ทำให้ดินอันเป็นผืนแผ่นดินประสานกันของโลกได้เคลื่อนไหวหรือลี้ไปอย่าง สมดุลในห้วงจักรวาล ฉะนั้น มนุษย์จึงควรจะสำเหนียกในบุญคุณของจุลไวร์สอย่างถึงที่สุด เพราะมีอีกข้อหนึ่ง คือการที่จุลไวร์สทำให้มนุษย์ต้องส่งสมประสบการณ์และสติปัญญาเพื่อ แก้ไขปัญหาว่า จุลไวร์สจะเข้ามาทำลายล้างสิทธิเสรีภาพของมนุษย์เมื่อใด

สุนรียเจตคติ คือ ความคิดของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากจุลไวร์สเล็ก ๆ เป็นอนุภาค ที่กระจัดกระจายโดยเสรีอย่างไร้เป้าหมาย และกลับมีเป้าหมายเพื่อสรรสร้างให้ออกติถูกลด ทอนลงไปเหลือเพียงแค่ความจริงของชีวิต หรือการที่จุลไวร์สเป้าสัตว์ที่ไร้ความหมาย มนุษย์ จึงมีความหมายในแง่ของสถานะที่จะกระทำการใดก็ได้บนโลกด้วยวิวัฒนาการอันไม่มีที่สิ้นสุด และหากถามว่า สิทธิเสรีภาพสวยงามหรือไม่ มนุษย์เองก็คงจะตอบว่ามันสวยงาม และแสนจะเอร็ดอร่อยอย่างกับว่า มนุษย์มีปัญหาในการทำลายไวร์สที่เป็นบ่อเกิดของโรค ร้ายของมนุษย์ ด้วยเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัยจากสัจนิฐานของวิวัฒนาการ และ มนุษย์ก็ยังมีปัญหาเพิ่มขึ้นไปอีก ในการเรียกใช้ความรู้เพื่อจัดการให้จุลลินทรีย์กลายเป็นสัตว์ ที่มีประโยชน์ต่อโลกใบนี้ได้

ดังนั้น ความมีสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ จึงต้องย้อนกลับไปมองว่า สิ่งที่มนุษย์มอง ไม่เห็นตั้งแต่ในยุคเริ่มแรกของการบ่มเพาะความรู้คืออะไร และสิ่งใดที่แยกระหว่างมนุษย์กับ สัตว์ ในขณะที่การเกิด การดำรงอยู่ และการตายเป็นธรรมชาติที่เรียกว่าสามัญลักษณะที่ไม่ สรรพสิ่งใดหนีพ้นไปได้ และสิ่งที่อยู่เหนือกว่ามนุษย์ทั้งหลายในทางอภิปรัชญา จริยศาสตร์

หรือคุณวิทยา ควรจะเรียกว่าเป็นสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมของสรรพสิ่งหรือไม่

อภิปรายผล

จากการตีความในเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงคิดเห็นว่า สติปัญญาของมนุษย์นั้นยังมีไข่วิวัฒนาการที่ก้าวล้ำ ในเมื่อมนุษย์ต่างดาวโลดแล่นอยู่ในอวกาศเป็นว่าเล่น และยังทิ้งร่องรอยไว้บนโลกอีกมากมายหลายแห่ง ในขณะที่มนุษย์ยังเที่ยวแต่บินวนเวียนไปมาอย่างอวดแบ่ง ซึ่งในมุมมองนี้ ผู้วิจัยคิดเห็นว่า มนุษย์ต่างดาวมีวิวัฒนาการที่สูงสุดถึงกระดิ่งแมวและยังล้ำหน้ากว่ามวลมนุษย์หลายเท่า ทั้งยังไม่มาบีบคั้นสิทธิเสรีภาพของมนุษย์อันกระจอกงอแง และผู้วิจัยจะกล่าวถึงสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ต่างดาว ที่บินร่อนในอวกาศอันกว้างได้อย่างสบายใจเฉิบ ในขณะที่มนุษย์ยังไขว่คว้า 5 ขา มนุษย์ต่างดาวได้บินมาตัดหน้าเป็นสัญลักษณ์ที่มนุษย์ต้องตีความแล้วไม่รู้เท่าไร ดังนั้น มนุษย์จึงสำนึกถึงการมอบสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมและไม่ก้าวก่ายต่อสิทธิของผู้อื่น หรือเรียกแบบพวกดิบดีเถื่อนว่าอย่าไปเสือกกับเรื่องของผู้อื่นให้มากนัก เพราะบางทีเขาผู้นั้นอาจจะเป็นผู้วางรากฐานของจักรวาลทางช้างเผือกหมายเลข 9819273096412435748 ก็เป็นได้

เอเลี่ยนที่ติดต่อสื่อสารกับเราได้ อาจมีอย่างน้อย 36 อารยธรรมในทางช้างเผือก สิ่งมีชีวิตทรงภูมิปัญญาต่างดาว ต้องติดต่อสื่อสารโดยสมการของเดรก ซึ่งสมการนี้ใช้ปัจจัย 7 ประการในการคำนวณเพื่อประมาณค่าตัวเลขที่เป็นไปได้เกี่ยวกับอารยธรรมต่างดาว และมีนักวิทยาศาสตร์พยายามมองหาเอเลี่ยนด้วยสัญญาณจากสิ่งมีชีวิตเรืองแสง เรียกว่า แผ่นบันทึกข้อมูลทองคำ ของนาซา และมีการกำหนดขอบเขตของปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งเป็นสมมติฐานที่ใช้ในการคำนวณ และพบว่ามีโอกาสที่อารยธรรมขั้นสูงของเอเลี่ยนจำนวน 4-211 กลุ่ม จะยังคงดำรงอยู่ในกาแล็กซีทางช้างเผือกในปัจจุบัน และสมมติฐานในการคำนวณของมนุษย์ ที่ตั้งอยู่บนหลักการที่ว่าสิ่งมีชีวิตทรงภูมิปัญญาสามารถจะเกิดขึ้นได้บนดาวทุกดวงที่มีสภาพคล้ายโลก เมื่อเวลาผ่านไปราว 4.5-5.5 พันล้านปี หลังดาวเคราะห์นั้นก่อตัวขึ้นจนมีอายุเก่าแก่เท่ากับโลก วิวัฒนาการจะนำสิ่งมีชีวิตต่างดาวมาสู่อารยธรรมขั้นสูง จนสามารถติดต่อสื่อสารข้ามห้วงอวกาศได้เช่นเดียวกับมนุษย์หรือก้าวหน้ายิ่งกว่า และสิ่งมีชีวิตทรงภูมิปัญญาที่อยู่ใกล้โลกที่สุด อาจอยู่ห่างออกไปถึงราว 17,000 ปีแสง ในขณะที่สิ่งมีชีวิตทรงภูมิปัญญาที่อยู่ใกล้เราที่สุด ห่างออกไปนับ 10,000 ปีแสง (bbc.com, 2565 : ออนไลน์)

ทัศนะพุทธเสรีวิทยา จะมองว่ามนุษย์มีสิทธิโดยสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์สามารถบังคับจิตใจของตนเองให้แข็งแกร่งพอที่จะรับรู้ถึงสภาวะต่างๆ ที่เข้ามากระทบ

ความรู้สึก และมนุษย์จะรู้ว่าจิตวิญญาณอันด้วยพัฒนาของมนุษย์ยังกำลังบีบคั้นเพื่อลดหรือทอนสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่นในสังคมอยู่ นั่นก็เท่ากับว่า มนุษย์ต่างดาวที่ไม่สามารถนับจำนวนได้และมีวิวัฒนาการก้าวหน้ากว่ามนุษย์นับ 10,000 ปีแสง กำลังหัวเราะให้กับเสรีภาพอันระจอกงอแงของมนุษย์

ข้อแรกต้องย้อนไปถึงพื้นฐานของธรรมชาติก่อนเลยว่า ที่จริงมนุษย์มีอิสรภาพเสรีภาพตามธรรมชาติ มนุษย์เกิดมาอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ มนุษย์จึงมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เพื่อให้บรรลุถึงพระนิพพาน ถ้าสังคมไม่มีหลักศีลธรรมก็จะกลายเป็นเรื่องทำลายโลก ดังนั้น การมีความรักความเมตตา เป็นอิสระจากความเห็นแก่ตัว และการให้อภัยในผู้อื่นจึงเป็นจิตที่พัฒนาถึงที่สุด และจะช่วยให้สังคมน่าอยู่และเกิดความสงบสุขได้ ดังนั้น หลักการเสรีภาพจะสะท้อนให้เห็นว่าเสรีภาพทางใจเป็นเงื่อนไขของหนึ่งที่ไม่ควรเข้าไปก้าวก่ายพื้นที่ส่วนตัวอันเป็นอธิปไตยของผู้อื่น และหากกฎหมายสังคมทำให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีหรือปิดกั้นเสรีภาพทางใจมนุษย์ มนุษย์ทุกคนก็ควรตระหนักถึงสิทธิอันชอบธรรมที่จะปฏิเสธ และไม่ต้องรักดีหรืออาจต่อต้านต่อการกระทำนั้น (เฮนรี เดวิด ธอโร, 2563 : 88)

ภายใต้กฎจักรวาลแห่งดุลยภาพ ระหว่างมนุษย์ต่างดาว มนุษย์ และสัตว์ จึงถือว่าสิทธิอันชอบธรรมมาตั้งแต่เกิดและเป็นเสรีภาพที่สร้างความเสมอภาค ความเท่าเทียม ความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคมทุกชนชาติ และจะยังเป็นการตอกย้ำสัจธรรมของวัฏจักรอันสวยงามหอมกลมกล่อมที่มนุษย์ต่างเห็นว่ามันเป็นเรื่องไกลตัว ดังนั้น สิทธิเสรีภาพของสัตว์ จึงเป็นวิวัฒนาการที่มนุษย์พยายามจะทำให้เห็นว่าถูกต้องและมีความเป็นธรรมอยู่เสมอ ซึ่งความจริงอาจไม่ได้เป็นเช่นนั้นก็ได้

องค์ความรู้จากงานวิจัย

งานวิจัยนี้ ดังที่ผู้วิจัยมีความประสงค์ เพื่อจะสรรค์สร้างมิติของการแสวงหาสิทธิและเสรีภาพของสัตว์ซึ่งก็รวมถึงมนุษย์และมนุษย์ต่างดาวด้วย การให้คุณค่าทางชีวิตมนุษย์จึงเกี่ยวเนื่องกับความเป็นปัจเจกของความจริงที่ต้องดำรงอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการถูกบีบบังคับด้วย คำครหา คำตักเตือนโทษ การใส่ร้ายป้ายสี การสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น การมองแต่ตนเองว่าดี และการใช้อำนาจทางค่านิยมบีบคั้นให้มนุษย์หรือสัตว์รู้สึกด้อยค่าทางสังคม

พุทธเจตติเสรีวิทยา จึงเป็นการน้อมนำคำสอนของพระศาสดาแห่งพุทธศาสนา หรือพระพุทธเจ้า ด้วยการมองเห็นความจริงของความสุขที่ไม่ใช่การเบียดเบียน แหย่หยัน ข่มเหง รังแก ดูถูกดูหมิ่นแก่ผู้ใด แต่ความสุขนั้นต้องการมาจากความรัก ความเข้าใจใน มิตรภาพ ความน้อมนำคุณ ความกตัญญู ความรู้จักว่าเหตุใดควรไม่ควร และต้องเป็นความสุขสงบที่ไม่สร้างสิ่งปฏิกูลในจิตใจของตนเองและผู้อื่นให้เกิดเป็นความบาดหมาง ซึ่งสุดท้ายแล้วสัตว์กับมนุษย์ก็มีต่างกันในเรื่องของการเกิด แก่ เจ็บ และตาย

สรุป

กล่าวโดยสรุป สิทธิเสรีภาพ คือ การมีสิทธิและหน้าที่ในการพึงปฏิบัติให้เป็นพระสงฆ์ที่ดี มีเมตตากรุณา ไม่อิจฉาริษยา เห็นผิดเป็นชอบ และเป็นแบบอย่างที่ดี อยู่ในหลักการปกครองเพื่อความสุขสันติของสังคม พระสงฆ์เป็นแบบอย่างของสัตว์หรือผู้ดี ในทิศทางของการให้ สละตนเอง เพื่อช่วยเหลือ ปกป้องคนดี และการละเว้น การเบียดเบียน การไม่เข่นฆ่าผู้อื่นทางจิตใจ ถือเป็นสิทธิเสรีภาพที่ดีก็จะเกิดขึ้นและเป็นประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยชาติ

มนุษย์ คือสัตว์ประเภทหนึ่ง และมีวิวัฒนาการเพื่อการอยู่หรือดำรงชีพให้อยู่รอด และมนุษย์เกิดมาโดยมีความประเสริฐ เป็นสิ่งที่สัตว์ประเภทอื่นไม่สามารถมีหรือเรียนรู้ได้ คือสติปัญญา และมนุษย์ก็คือสัตว์ ดังนั้น พฤติกรรมหรือวิวัฒนาการของสัตว์ จึงสำคัญด้านเหตุผล การเรียนรู้เข้าใจระบบระเบียบทางความคิดที่ซับซ้อนต่อการตัดสินใจเพื่อ สิทธิและเสรีภาพ

สิทธิเสรีภาพสวยงามหรือไม่ มนุษย์เองก็คงจะตอบว่ามันแสนจะเริ่ดอร่อย อย่างกับว่า มนุษย์มีปัญหาในการทำลายไวรัสที่เป็นบ่อเกิดของโรคร้ายของมนุษย์ ด้วยเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัยจากวิวัฒนาการ และมนุษย์ก็ยังมีปัญญาเพิ่มขึ้นกลายเป็นสัตว์ที่มีประโยชน์ต่อโลกใบนี้ได้

บรรณานุกรม

- ฌอง ฌาคส์ รุสโซ. (2563). **สัญญาประชาคม หรือ หลักแห่งสิทธิทางการเมือง**. สมบูรณ์ ศุภศิลป์, แปล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทับทิมสี.
- เฮนรี เดวิด ธอโร. (2563). **ด้านอำนาจรัฐและความเรียงสามชิ้น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. พจนา จันทรสันติ, แปล. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์.

- Suphaphol, S. (2014). *Comparative Study of Levels of Explanation in Community Contracting Theory of John Locke and Jean Jacques Russo*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- พระครูอนุกูลกัลยาณกิจ และคณะ. (2560). การบริโภคมังสะวิรัติในพระพุทธศาสนา. *วารสารปัญญาปณิธา*. 2 (2), 46.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). **ประชาธิปไตยไม่ยากถ้าอยากได้ พิมพ์ครั้งที่ 1**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวयจำกัต์.
- สุทัศน์ ปิงศิริพัฒนา. (2542). เจตจำนงเสรีและเหตุวิสัยในพุทธปรัชญาเถรวาท. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2565, จาก <http://www.thaithesis.org/detail.php?id=1082542000433>
- พระมหานิกัร บัณฑิต และคณะ. (2563). เสรีภาพตามทัศนะของมอง ฌากส์ รุสโซ กับพุทธทาสภิกขุ. *วารสารสถาบันวิจัยพุทธธรรม*. 7 (1), 130-131.
- พระสมุห์อดิเรก อาทิจจพล (โลกะนัง). (2561). พุทธจริยศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้กับมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*. 18 (3), 5.
- สุภาพรณ ไกรเดช และวรรณวิสาข์ ไชโย. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ในทัศนะของ ปิเตอร์ ชิงเกอร์. *วารสารปณิธาน*. 16 (2), 28.
- John K.Roth and Frederick Sontag. (1988). *The Questions of Philosophy*. California: Wadsworth Publishing.
- พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร (อะซิม) และคณะ. (2563). การบูรณาการหลักสิทธิเสรีภาพ เสมอภาคและภราดรภาพในวิถีทางประชาธิปไตย. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์*. 5 (2), 86.
- อาภรณ์ รัชไช. (22 พฤษภาคม 2560). **พฤติกรรมสัตว์ (Animal Behavior)**. สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.scimath.org/lesson-biology/item/7042-animal-behavior>
- สถาบันนิติธรรมมาลัย. (12 กันยายน 2562). **หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย (มาตรา 25 - 49)**. สืบค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.drthawip.com/constitution/006>
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (12 กันยายน 2562). **หน่วยที่ 3 พระพุทธศาสนากับประชาธิปไตย**. สืบค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2565, จาก <http://oldweb.mcu.ac.th/mcutrai/menu2/Critical/03.htm>

- พระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต (4 มกราคม 2563). **กรรมของสัตว์โลก 4 ชนิด**. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2565, จาก <https://goodlifeupdate.com/healthy-mind/dhamma/46694.html>
- bbc.com. (17 มิถุนายน 2563). **เอเลี่ยนที่ติดต่อสื่อสารกับเราได้ อาจมีอย่างน้อย 36 อารยธรรมในทางช้างเผือก**. สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.bbc.com/thai/features-53061517>
- ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา. (16 พฤษภาคม 2564). **ไวรัส (virus)**. สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2565, จาก <https://sciplanet.org/content/7914>
- digitalschool.club. (1 มิถุนายน 2565). **จุลินทรีย์(microorganism)**. สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2565, จาก http://www.digitalschool.club/digitalschool/science1_2_2/science1/more/microorganism_3_1.php

ศึกษาวิเคราะห์หลักการปฏิบัติกัมมัฏฐานล้านนา
ที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา
A Critical Study of the Principles and Practices of Lanna
Kammaṭṭhāna as Found in Buddhist Literatures

กนกวรรณ แสนประสิทธิ์

พระครูธรรมธรชัยวิชิต ขยาภินนโท

Kanokwan Seanpersit

Phrakhrudhammathorn Chaiwichit Jayabhinando

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus.

วิโรจน์ อินทนนท์

Viroj Inthanon

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiangmai University.

Corresponding Author, E-mail: kungking2904@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญ ประเภท และวิธีปฏิบัติกัมมัฏฐานในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาความหมาย รูปแบบและหลักการปฏิบัติกัมมัฏฐานในล้านนา และ 3) เพื่อวิเคราะห์หลักการปฏิบัติกัมมัฏฐานล้านนาที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารผ่านข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์วิสุทธิมรรคและคัมภีร์วิปัสสนากัมมัฏฐานหลวงวัดพระธาตุป่า ข้อมูลทั้งหมดถูกนำมาวิเคราะห์และนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า คำว่า กัมมัฏฐาน หมายถึง อารมณ์เป็นที่ตั้งในการเจริญภาวนา ที่ตั้งแห่งการทำความเพียรฝึกอบรมจิต หรือวิธีฝึกอบรมจิตในพระพุทธศาสนา ความสำคัญของ กัมมัฏฐาน คือ เป็นเครื่องมือในการขัดเกลากิเลส แบ่งประเภทออกเป็น 2 อย่าง คือ สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยทั่วไปวิธีปฏิบัติกัมมัฏฐานที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา พบว่า มีการปฏิบัติสองแบบคือ สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ความหมายของกัมมัฏฐานแบบล้านนา คือ วิธีฝึกอบรมจิตในรูปแบบ

ของการปฏิบัติกัมมัฐานในพุทธศาสนาแบบล้านนา รูปแบบของการปฏิบัติกัมมัฐานแบบล้านนา พบว่ามีรูปแบบเป็นของตัวเองอย่างชัดเจน เช่น การใช้ลูกประคำและคำภาวนาที่ใช้ภาษาบาลีแบบล้านนาและวิธีการปฏิบัติกัมมัฐาน พบว่า เน้นหนักไปทางสมถกัมมัฐานมากกว่าวิปัสสนากัมมัฐาน ส่วนหลักการนั้นพบว่าเป็นไปตามหลักการเดิมของพระพุทธศาสนา คือ การสิ้นกิเลสความพ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง

เมื่อวิเคราะห์หลักการปฏิบัติกัมมัฐานแบบล้านนาที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา เช่น ใน คัมภีร์วิสุทธิมรรค พบว่า รูปแบบในการปฏิบัติมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนหลายประเด็น เช่น อุปกรณ์ในการเจริญภาวนา คำสมาทานก่อนเจริญภาวนา เป็นต้น

คำสำคัญ : กัมมัฐาน, กัมมัฐานล้านนา, วรรณกรรมพุทธศาสนา

Abstract

The thesis entitled ‘A Critical Study of the Principles and Practices of Lanna Kammattāna as Found in Buddhist Literatures’ is of three objects: 1) to examine the meaning, importance, types, and practices of meditation in Buddhist literature, 2) to explore the meaning, pattern and principle of Lanna Kammattāna and 3) to analyze the principle of practicing Lanna Kammattāna as found in the Buddhist literature.

The results revealed the term ‘Kammattāna’ referred to the basis of meditation in Theravada Buddhist tradition, one of the objects of mental concentration or a stage of meditation employing it. Meditation is significant because it is a method for purifying defilements. Predominantly, it is classified into two techniques that exist in Buddhist literature: Samatha meditation and Vipassana meditation.

The meaning of the Lanna Buddhist Kammattāna represents a way of mental training in the form of Kammattāna practice in Lanna Buddhism. The usage of the rosary counting technique and reciting the Lanna Pali language, for example, were revealed in the Lanna meditation practice. As in the practice of meditation, it was discovered that the emphasis was on Samatha Kammattāna rather than Vipassana Meditation. The chief principle of meditation practice is discovered to agree with the fundamental premise of Buddhism, namely the lavish cessation of defilements and suffering.

When examining the principles of Lanna meditation practice found in Buddhist literature, like the Visuddhimagga scriptures, it was discovered that the patterns of mental development differed significantly in many areas, including mental development equipment and the way of taking on oneself before beginning meditation practice or the so-called Samadana.

Keywords : Meditation , Lanna Meditation , Buddhist literatures

บทนำ

เมื่อพระโพธิสัตว์สิทธัตถะได้บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ โดยใช้เวลาหกปีหลังจากนั้นพระพุทธองค์ทรงได้สั่งสอนเหล่าสัตว์ทั้งหลาย ให้หลุดพ้นออกจากความทุกข์ทั้งปวง โดยวิธีการฝึก กาย วาจา และใจ การฝึกฝนทางกายและทางวาจา ต้องอาศัยหลักฝึกทางศีล ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ จุลศีล มัชฌิมาศีล และมหาศีล (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล เล่ม 11 ภาค 1 : 7-11) ส่วนเครื่องมือที่ทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายออกจากทุกข์โดยสิ้นเชิง คือ การฝึกจิต โดยมีวิธีการที่พระพุทธเจ้าได้วางหลักการ ไว้อยู่ 2 ประการ คือ การฝึกจิตแบบสมถภาวนา คือ การฝึกกอบรมจิตให้เกิดความสงบ และ วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 379 : 290; พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 275 : 77) ดังนั้นจึงถือว่า ภาวนา ทั้ง 2 อย่างนี้ เป็นธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา และพระพุทธเจ้า ทรงตรัสว่า หน้าที่การงานที่พึงปฏิบัติของศาสนิกชนชาวพุทธจึงประกอบด้วยธรรมสิ่งสำคัญ 2 ประการ คือ คันถธุระ และ วิปัสสนาธุระ (พระพุทธโฆษาจารย์, 2558 : 426)

พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่อยู่ในประเทศอินเดีย เป็นระยะเวลายาวนาน จนกระทั่งพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระสมณทูต มายังดินแดนสุวรรณภูมิซึ่งสันนิษฐานว่า ได้แก่ จังหวัดนครปฐม โดยมีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ เช่น พระปฐมเจดีย์ เป็นต้น เป็นประจักษ์พยานอยู่จนปัจจุบัน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2562 : 144) เมื่อกล่าวถึง วรรณกรรมในพระพุทธศาสนามีจำนวนมากและหลากหลาย ทั้งที่เป็นคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา รวมถึงเรื่องที่แต่งส่งเสริมความรู้ทางพระพุทธศาสนาในแง่ต่างๆ ฉะนั้นสามารถแบ่งประเภทของงานวรรณกรรมพุทธศาสนาเป็น 2 ประเภท (ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา, 2543 : 1) คือ

1. พระพุทธพจน์และเถรภาษิต เป็นต้น คือ พระไตรปิฎก เรียกว่า Canonical Books.
2. คำอธิบายพระไตรปิฎกที่อรรถาจารย์แต่งขึ้น เป็นเอกเทศเพื่อส่งเสริม

พระพุทธรูปในแง่ต่างๆ เรียกว่า Non-Cononical Books.

ซึ่งหนังสือประเภทที่ 2 นี้มีเป็นจำนวนมากเพราะเป็นหนังสือที่แต่งอธิบายพระไตรปิฎกและงานพระพุทธรูปศาสนาอื่นๆ แต่โดยสรุปแล้วงานวรรณกรรมทางพุทธศาสนามี 2 ประเภท

พระไตรปิฎก ถือว่าเป็นวรรณกรรมขั้นต้นที่บรรจุ องค์ความรู้ ความจริง ความถูกต้องดีงาม เป็นที่ยังคุณประโยชน์ครบถ้วนทั้งคติโลกและคติธรรม (Secularism and Spiritualism) ทั้งที่เป็นลักษณะศิลป์ และที่เป็นลักษณะศาสตร์ (Art and Science) ทั้งหมด รวบรวมอยู่ในวรรณกรรมที่เรียกว่า พระไตรปิฎก (สิทธิ บุตรอินทร์, 2559 : 49)

พระไตรปิฎกและ คัมภีร์ชั้นรอง เช่น อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ฯลฯ เป็นคัมภีร์อธิบายพระไตรปิฎกเพื่อให้ความชัดเจนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม พระธรรมวินัย ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ใน ปจจิมวาทว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดง แล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 216: 164)

การปฐมสังคายนาเป็น จุดเริ่มต้นของวรรณกรรมพระพุทธรูปศาสนานิกายเถรวาท ในระยะแรกที่ยังไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น จะต้องศึกษาและทรงจำด้วยวิธี มุขปาฐะ (ท่องปากเปล่า) จนกระทั่งมีการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลาน ครั้งแรกประมาณ พ.ศ. 460 ณ อาโลกเลนสถาน ในมลฑล ขนบท ลังกาทวีป ปัจจุบันพระไตรปิฎกภาษาบาลีของพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นที่ยอมรับว่าเก่าแก่ สมบูรณ์ และถูกต้องแม่นยำที่สุด (ชาติเมธี หงษา, 2559 : 63) ในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาปรากฏว่ามีอยู่ 2 คัมภีร์หลัก คือ คัมภีร์วิมุตติมรรคและคัมภีร์วิสุทธิมรรค

คัมภีร์วิมุตติมรรค เชื่อว่า เป็นคัมภีร์ของศาสนาพุทธนิกายเถรวาท เทียบเท่ากับคัมภีร์วิสุทธิมรรค ของพระพุทธโฆษาจารย์ เพราะมีลักษณะแห่งการแสดงศัพท์ด้วยลำดับขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน และสันนิษฐานว่า คัมภีร์วิมุตติมรรค เป็นตำราหนึ่งที่พระพุทธโฆษาจารย์ได้ศึกษาแล้ว ก่อนที่จะได้แสดงคำสอนในวิสุทธิมรรคไว้เป็นแบบในการประพันธ์คัมภีร์วิสุทธิมรรคต่อมา (พระมหาสยาม ราชวัตร, 2543 : 122)

ส่วนคัมภีร์วิสุทธิมรรคนั้นถือว่าเป็นคัมภีร์ที่สำคัญ ในพุทธศาสนานิกายเถรวาท ซึ่งได้รับการจัดลำดับความสำคัญเทียบเท่าชั้นอรรถกถา โดยมี พระพุทธโฆษาจารย์ ชาวอินเดีย เป็นผู้เรียบเรียงโดยใช้ภาษาบาลี เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 มีเนื้อหาที่อธิบายเกี่ยวกับ ศีล สมาธิ และปัญญา ตามแนววิสุทธิ 7 (พระพุทธโฆษาจารย์, 2558 : คำนำ)

หลังจากที่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สุวรรณภูมิ ประมาณปี พ.ศ. 300 โดยพระ

สมณทูต โสณะ และ อุตระ ในสมัยพระอโศกมหาราช ได้มีการเผยแผ่ศาสนาเข้ามาพร้อมด้วยวิธีการปฏิบัติกัมมัฏฐาน การเข้ามาของพระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย แบ่งออกมาเป็น 4 ยุค คือ ยุคเถรวาทแบบสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ยุคมหายาน ยุคเถรวาทแบบพุกาม และยุคเถรวาทแบบลังกาวงศ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2562 : 142) เมื่อกล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติกัมมัฏฐานในประเทศไทย พบว่า มีแนวทางการปฏิบัติที่หลากหลาย เช่น แนวทางกัมมัฏฐานแบบ “พุทโธ” หรือวิธีเจริญอานาปานสติกัมมัฏฐาน แนวการปฏิบัติแบบใช้จิตตามคู่มือการเคลื่อนไหวของร่างกาย วิธีการแบบสติปัฏฐาน 4 (ยุบหนอพองหนอ) กัมมัฏฐานแบบ “รูปนาม” กัมมัฏฐานแบบ “สัมมาอรหัง” เป็นต้น (วริยา ชินวรรณ, 2534 : 60)

หากก่อนหน้าที่แนวทางการปฏิบัติดังกล่าว จะเป็นที่แพร่หลายอย่างกว้างขวางนั้น ในล้านนามีวิธีการปฏิบัติกัมมัฏฐานอันมีรูปแบบเฉพาะของตน คือ มีการใช้ลูกประคำเป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติกัมมัฏฐาน จึงเรียกกัมมัฏฐานลูกประคำอีกชื่อหนึ่ง สำหรับดินแดนล้านนาได้มีวิธีการปฏิบัติกัมมัฏฐานที่มีลักษณะเป็นของท้องถิ่น ที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า กัมมัฏฐานครุบา หรือกัมมัฏฐานแนวครุบา ซึ่งมีลักษณะเฉพาะพิเศษกว่ากัมมัฏฐานแนวอื่นตลอดไปถึงวิธีการ ทั้งก่อนการภาวนาหรือแม้แต่การปฏิบัติมีกรรมวิธีที่แตกต่างโดยชัดเจนมีอุปกรณ์เสริมเพิ่ม คือ ลูกประคำไว้สำหรับการภาวนากัมมัฏฐาน พระภิกษุ สามเณรในล้านนาเมื่อแรกเข้าบวชนั้น พระอุปัชฌาย์จะมอบลูกประคำไว้ให้พร้อมกับการสอนกัมมัฏฐานเบื้องต้น จนนับได้ว่าลูกประคำถือเป็นเครื่องบริวารชนิดหนึ่ง ทั้งนี้ในล้านนามีประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นหลักฐานทางโบราณคดีให้ทราบความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยผ่านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม วรรณกรรม (เทพ ประวิณ จันทรแรง, 2559 : 258) ปรากฏปรากฏท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงในทางด้านพุทธศาสนาเป็นวงกว้างเช่น สายทางกัมมัฏฐาน ครุบาศรีวิชัย (พระศรีวิชัยยาชนะภิกขุ) วัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ด้านคัมภีร์ พระสิริมงคลอาจารย์เถระ เป็นพระนักปราชญ์ชาวเชียงใหม่ งานนิพนธ์ของท่านที่มีชื่อเสียง คือ มังคลัตถปิณี อธิบายความหมายของมงคล 38 ประการ ซึ่งปัจจุบันใช้เป็นหลักสูตรสำหรับเปรียญธรรมหลายประโยค

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด ความหมาย ประเภทและหลักการปฏิบัติกัมมัฏฐานแบบล้านนา และทำการศึกษาตามแนวกัมมัฏฐานภาวนาที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา พระไตรปิฎก คัมภีร์วิสุทธิมรรค และคัมภีร์วิปัสสนากัมมัฏฐานหลวงวัดพระธาตุป่า อีกประการหนึ่ง กัมมัฏฐานล้านนา ยังไม่เป็นที่แพร่หลายในปัจจุบันทั้งในแง่วิชาการและการปฏิบัติด้วยเหตุ ที่สถานภาพองค์ความรู้เรื่องกัมมัฏฐานโบราณล้านนาในปัจจุบัน และกรอบแนวความคิดของงานวิจัยจะใช้วิธีการว่าสัดส่วนในการปฏิบัติกัมมัฏฐานแบบสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนานั้นปรากฏอยู่ในกัมมัฏฐานล้านนามากน้อยเพียงใด โดยใช้คัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นหลักในการเปรียบเทียบ ซึ่งเพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญ ประเภท และวิธีปฏิบัติกัมมัฏฐานในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาความหมาย รูปแบบ และหลักการปฏิบัติกัมมัฏฐานในล้านนา
3. เพื่อวิเคราะห์หลักการปฏิบัติกัมมัฏฐานล้านนาที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้ เป็นการศึกษาดูเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย คัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พศ.2539 พระไตรปิฎกและอรรถกถา แปล ฉบับมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย พศ.2564 คัมภีร์วิสุทธิมรรค และคัมภีร์กัมมัฏฐานวิปัสสนากัมมัฏฐานหลวงวัดประตูป่า ฉบับปริวรรต แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา สรุป เรียบเรียง จัดเป็นหมวดหมู่ นำเสนอแบบบรรยายเชิงพรรณนา
- 2) ข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกัมมัฏฐาน

ผลการวิจัย

- 1) ได้รู้ความหมายและความสำคัญ ประเภทและวิธีการปฏิบัติกัมมัฏฐานในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา กัมมัฏฐาน (กัม-มัด-ถาน) เป็นภาษาบาลี (kammattthana) ในภาษาไทยเขียนเป็นกรรมฐาน (กัม-มะ-ถาน) มีความหมายเดียวกับคำว่าภาวนา หมายถึง ที่ตั้งแห่งการงานของใจ เป็นอุบายทางใจ เป็นวิธีฝึกอบรมจิต ในงานวิจัยนี้ ใช้ทั้งคำว่ากัมมัฏฐานและภาวนา กัมมัฏฐานแบ่งเป็นสมถกัมมัฏฐาน (สะ-มะ-ละ-กา-มัด-ถาน) กับวิปัสสนากัมมัฏฐาน (วิ-ปัต-สะ-นา-กัม-มัด-ถาน) ทั้งสองต่างเกื้อกูลกัน มีอุปการะมากแก่สัญญาเวทิตนโรธสมาบัติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 18 ข้อ 348 : 384)

ความสำคัญของการปฏิบัติกัมมัฏฐานในพระไตรปิฎกนั้น ถือเป็นหน้าที่หลักของชาวพุทธศาสนิกชนที่ควรศึกษาและลงมือปฏิบัติควบคู่กันไป การปฏิบัติกัมมัฏฐานนั้น คือการบริหารจิตหรือการพัฒนาจิต โดยวิธีการครอบคลุมน้อมจิตใจอย่างสม่ำเสมอ เพื่อลดละความวุ่นวาย และความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับกายและจิตใจ เมื่อการพัฒนาจิตให้ดีขึ้นความสุขสงบย่อมบังเกิดตาม ดังนั้นความสงบระงับในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การออกจากเครื่องผูกมัด เป็นไปให้ถึงที่สุดโดยอิงอาศัยหลักการปฏิบัติตนเข้าสู่ความเป็นผู้มีศีล และวินัยเบื้องต้น สะอาดทั้งกาย วาจา และความนึกคิด เป็นรากฐานที่สำคัญก่อนการปฏิบัติภาวนา ซึ่งการอบรมจิตในทางพระพุทธศาสนามักจะใช้คำว่าจิตตภาวนา ดังที่ปรากฏในมหาสังคจกสูตร แห่งมัชฌิมนิกาย ว่า “ดูรอัคคิเวสนะ อริยสาวกในพุทธศาสนานี้ ผู้ที่ได้อบรมจิตแล้วมีความสุขเกิดขึ้น เข้าได้รับความสุขแล้ว ก็ไม่ได้มีความยินดีในสุข เมื่อสุขดับไป ก็ทุกข์เกิดขึ้น เขาได้รับทุกข์แล้วก็ไม่เศร้าโศก ไม่ลำบากใจ ไม่รำพันคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหล ดูรอัคคิเวสนะ แม้สุขเกิดขึ้นแก่พระอริยสาวกผู้ใดผู้หนึ่ง ก็ไม่ครอบงำจิตท่านได้ เพราะท่านได้อบรมกายแล้ว แม้ทุกข์เกิดขึ้นก็ไม่ครอบงำจิตท่านได้ เพราะท่านได้อบรมจิตแล้ว ผู้ได้อบรมกายอบรมจิตแล้ว เป็นอย่างนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม 12 ข้อ 409 : 440) ดังนั้นจะสังเกตได้ว่าในวรรณกรรมพระไตรปิฎกไม่ปรากฏคำว่ากัมมัฏฐาน แต่จะใช้สำนวนว่า การฝึกจิต การอบรมจิต หรือการภาวนาบ้าง เป็นคำแทนของการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ทั้งนี้เพื่อผู้ที่สนใจจะศึกษาคัมภีร์ที่สำคัญของพุทธศาสนาเถรวาท หากจะศึกษาด้านการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์ที่สำคัญอย่างพระไตรปิฎก จะไม่ปรากฏคำว่ากัมมัฏฐานแต่อย่างใด

2). ได้รับความหมาย รูปแบบและหลักการปฏิบัติกัมมัฏฐานล้านนา ซึ่งความหมายกัมมัฏฐาน ในแง่มุมของล้านนา คือการการเจริญที่ตั้งการงานของทางกายและใจ โดยใช้วิธีการที่แตกต่างเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการสืบทอดจากการบันทึก (งาน) จากครูอาจารย์ที่ได้อบรมสั่งสอนมาเป็นทอดๆ หรืออีกนัยหนึ่งชื่อว่ากัมมัฏฐานครูบา โดยกรรมวิธีนั้นจะเน้นหนักไปทางสมถกัมมัฏฐานเป็นส่วนมาก โดยอิงอาศัยอุปกรณ์ที่สำคัญในการภาวนาคือลูกประคำเข้ามามีบทบาทที่สำคัญกลายเป็นเอกลักษณ์ของการปฏิบัติกัมมัฏฐานแบบล้านนา โดยลูกประคำนั้นจะปรากฏอยู่ในทุกอริยาบถของการภาวนา ไม่ว่าจะเป็นการยืน เดิน นั่ง นอน ย่อมจะปรากฏอยู่เสมอในรูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานล้านนาทั้งสิ้น ซึ่งลูกประคำหรือลูกหมากคำนั้นถือว่าเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญ ถือว่าเครื่องอัฐบริวารในสงฆ์ของล้านนาแรกเริ่มเมื่อสงฆ์ในล้านนาเมื่อจะบวชครูอุปชฌาย์จะมอบไว้และสอนวิธีการใช้ลูกประคำ ซึ่งการปฏิบัติแบบนี้ได้รับอิทธิพลจากพม่าในช่วงที่เข้ามาปกครองเชียงใหม่ (วิโรจน์ อินทนนท์, 2557 : 16) อีกนัยหนึ่ง คาดว่าจะได้รับอิทธิพลมาจากพระชาวไทลื้อที่อพยพเข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ ในเวลาของพระยาภาววิละ ปกครองเมือง

เสียงใหม่ โดยการศึกษาจะเป็นการเรียนรู้จากครูบาอาจารย์โดยตรง คือมีการสอนแบบท่องจำ ปากต่อปาก โดยมีการจารึกเป็นคัมภีร์ลงใบลานหรือพับสาโดยใช้อักษรธรรม(ล้านนา) เป็นการจารหรือบันทึกขั้นตอนการปฏิบัติ

3) ได้รู้ประเภทและวิธีปฏิบัติกัมมัฏฐานในพระไตรปิฎก, วิสุทธิมรรค, คัมภีร์วิปัสสนากัมมัฏฐานหลวง วัดประตูป่า จากการศึกษาวิจัยพบว่าในการปฏิบัติฝึกอบรมจิตนั้นมีการปฏิบัติอยู่เฉพาะ 2 วิธีการเพียงเท่านั้นที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมพุทธศาสนา คือการปฏิบัติแบบสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งวิธีการที่แสดงในวรรณกรรมพุทธศาสนานั้น ในคัมภีร์ขั้นต้น คือพระไตรปิฎกจะไม่มีการแบ่งแยกชัดเจน จะปรากฏอยู่ในบางพระสูตรเท่านั้น เช่นพระพุทธเจ้าจะแสดงสั่งสอนบุคคลใด ทรงเล็งเห็นความเหมาะสมนั้นๆ แก่บุคคลที่จะเมตตา จึงนำวิธีการอธิบายมาสอดแทรก เช่น ภายคตาสติสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม 14 ข้อ 202 : 306) ว่าด้วยการภาวนาโดยอาศัยการพิจารณากายว่าเป็นสิ่งปฏิกุศลโสโครก พิจารณาอาการ 32 จะรวมเป็นการปฏิบัติแบบสมถกัมมัฏฐานและมหาสติปัฏฐานสูตร (พระไตรปิฎกเล่ม 12 ข้อ 302 : 334) การปฏิบัติที่อาศัยการระลึกอยู่เสมอ โดยมีการอาศัยฐาน 4 ฐาน คือ กาย เวทนา จิต ธรรม ซึ่งพระสูตรนี้จะปรากฏเป็นการสอนการภาวนาแบบวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นต้น

คัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวถึงโดยใช้ชื่อของการภาวนา ชื่อว่า วิสุทธิ จะประกอบไปด้วย 7 ฐานวิสุทธิ คือการเห็นสภาวะธรรมด้วยปัญญา กังขาวิตรณวิสุทธิ ขั้นสิ้นความสงสัยในสภาวะธรรมรูปนาม มัคคามัคคญาณทัสสนาวิสุทธิ การข้ามพ้นอุปกิเลสของวิปัสสนา ซึ่งได้ขาดด้วยภาวนาปัญญาว่าหนทางพระนิพพานคือทางนี้ ปฏิพาญาณทัสสนวิสุทธิ ขั้นกำลังดำเนินไปตามวิถีของวิปัสสนาญาณทั้ง 9 ตั้งแต่อุทยัพพญาณจนถึงอนุโลมญาณตามลำดับ ญาณมัสสนวิสุทธิ ขั้นการเจริญบรรลุผลทั้ง 4 มีโสตาปัตติมรรคเป็นต้น เหล่านี้จะเรียกรวมว่าการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน อานิสงค์ของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ ปัญญารู้เห็นตามเป็นจริงในรูปนาม ภูมิตระลักษณ์ อริยบุคคล

กัมมัฏฐานล้านนามีลักษณะที่เฉพาะ คือ มีการอธิษฐานขันดอกไม้ 5 โกลฐาก (ยุพิน เข้มมุกด์; และคณะ, 2560 : 6) เป็นอันดับแรก ดังปรากฏในคัมภีร์วิปัสสนากัมมัฏฐานหลวงวัดประตูป่า (วิโรจน์ อินทนนท์, 2556 : 41) กล่าวกันว่าในพื้นที่ภาคเหนือมีครูบาอาจารย์หลายสำนักเป็นพระผู้เชี่ยวชาญด้านกัมมัฏฐาน บางแห่งมีถ้ำสำหรับปฏิบัติกัมมัฏฐานอยู่ในหุบเขาด้านหลังวัด แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันการสอนกัมมัฏฐานตามแนวปฏิบัติกัมมัฏฐานล้านนา ได้ถูกสายวิปัสสนาแบบพองยุบและสายอื่น ๆ เข้ามาแทนที่ ซึ่งแนวการปฏิบัติกัมมัฏฐานล้านนาขาดหายไป การเรียนการสอนไม่เป็นที่แพร่หลาย สำนัก

ปฏิบัติสายกัมมัฏฐานล้านนามีจำนวนน้อยลงมาก

อภิปรายผล

ขั้นตอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานในพระไตรปิฎก จะไม่เป็นการกล่าวอย่างชัดเจน แต่จะเป็นกล่าวถึงว่าบุคคลควรกระทำอย่างไร เช่น พระพุทธเจ้าให้สาวกไปอยู่ป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง ให้กระทำตนเป็นผู้อยู่ง่าย ไม่ปรากฏถึงข้อที่ชัดเจนของการปฏิบัติกัมมัฏฐานแต่อย่างใด แต่จะปรากฏเป็นพระสูตรเช่น อานาปานสติสูตร(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 6 : 118) จะเป็นการกล่าวถึงวิธีการขั้นตอนการปฏิบัติโดยการกำหนดลมหายใจเข้าออกให้มีสติระลึกอยู่เสมอ เป็นต้น

ขั้นตอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานในคัมภีร์วิสุทธิมรรค แบ่งประเภทการภาวนาอย่างชัดโดยแสดงไว้เป็นนิเทศต่างๆ 23 ประการ เริ่มตั้งแต่การรักษาศีล รักษาศีล ๖ ข้อวัตร ประพฤติของพระภิกษุ จากนั้นเริ่มเข้าสู่หลักการภาวนาซึ่งปรากฏอยู่ 2 รูปแบบ ในเริ่มแรกของคัมภีร์เป็นการกล่าวถึงการเจริญสมถกัมมัฏฐาน จะประกอบด้วย เป็น 40 ประการ ต้องกระทำเช่นไรบ้าง และวิธีการแผ่สังเกตอาการของการภาวนาให้เป็นไปตามบทกัมมัฏฐานที่สมควรแก่ผู้ปฏิบัติพึงจะกระทำ จบท้ายของบทสมถกัมมัฏฐานคือ อภิญาณินเทศ ที่ว่าด้วยอานิสงส์ของการเจริญสมถกัมมัฏฐาน ต่อมาเป็นการกล่าวถึงวิธีการที่ 2 คือ วิปัสสนากัมมัฏฐาน เริ่มจากอายตนะนิเทศ ธาตุนิเทศ เป็นภูมิเริ่มของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนกระทั่งถึงญาณทัสสนวิสุทธินิเทศ วิธีการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ถึงขั้นบรรลุมรรคญาณ ทั้ง 4 โดยมีโสดาปัตติมรรคเป็นต้น บทสุดท้ายของคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นการกล่าวถึงอานิสงส์ของการภาวนาปัญญา อันบังเกิดจากการภาวนาวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งนับเป็นประจักษ์สุดท้ายของคัมภีร์วิสุทธิมรรค

ขั้นตอนการปฏิบัติกัมมัฏฐานล้านนาจะปรากฏวิธีการที่คล้ายคลึงกับคัมภีร์วิสุทธิมรรค เหตุมาจากในคัมภีร์วิปัสสนากัมมัฏฐานหลวงวัดประตูปา ได้มีการอ้างอิงว่าการประพันธ์นั้นได้อาหลักมาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค 7 คัมภีร์ แทบทั้งสิ้น บุคคลใดที่ต้องการศึกษาในคัมภีร์กัมมัฏฐานเล่มนี้ควรที่จะศึกษาคัมภีร์วิสุทธิมรรคให้ตากฉานเสียก่อน ซึ่งวิธีการนั้นของกัมมัฏฐานล้านนาที่สำคัญอีกประการคือ ทุกครั้งของการภาวนาหรือการจะเริ่มการปฏิบัติภาวนา ผู้ปฏิบัติเองจะเตรียมข้าวตอกดอกไม้ เทียน ใส่พานโดยแบ่งเป็น 5 ส่วน หรือเรียกว่าแก้ว 5 โกล้าก คือการสักการะ แต่ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ครูอาจารย์ผู้สอนกัมมัฏฐาน และพระกัมมัฏฐานทั้งหมด เหล่านี้ชาวล้านนาจะให้ความเคารพอย่างสูงสุด จะมีการขอขมาทุกครั้งของการจะเริ่มปฏิบัติกัมมัฏฐานจะขาดไม่ได้เป็นอันขาด เมื่อผู้ปฏิบัติเตรียมข้าวตอกดอกไม้เรียบร้อยแล้ว

แล้ว ให้เข้าไปหาครูอาจารย์ผู้ที่จะสอนกล่าวกัมมัฏฐาน แม้ว่าหาผู้สอนกัมมัฏฐานไม่ได้จริงๆ ให้นำพานข้าวตอกดอกไม้ที่ตระเตรียมแล้วนั้น ไปกล่าวขอกัมมัฏฐานต่อหน้าพุทธรูป หรือ พระธาตุเจดีย์ หรือแม้กระทั่งต้นไม้สัหรี โดยเป็นตัวแทนแด่องค์พระพุทธรูป จะมีการกล่าวขอมาและขอพระกัมมัฏฐานบทต่างๆ ให้เกิดพึงมีแก่ผู้ปฏิบัติ โดยที่การนั่งนั้นผู้ชายจะนั่งพับส้นเท้าหรือขัดสมาธิได้ แต่ผู้หญิงจะต้องนั่งพับเพียบเท่านั้น และเอกลักษณ์ที่สำคัญของล้านนาอีกประการ คือ ก่อนการเริ่มภาวนาจะมีการระลึกอนุสติก่อนเสมอ เช่น การระลึกถึงความทุกข์สังสาร การเวียนว่ายตายเกิด ในภพชาติอย่างไม่รู้จักจบสิ้น การอนุสติสังคหวัตถุ 8 ประการ เป็นต้น โดยขั้นตอนต่อมาจะเป็นการเริ่มภาวนาโดยอาศัยบทสืลลภาวนาก่อนเสมอ จะตามด้วยจาคานุสติกัมมัฏฐาน จากนั้นถึงเป็นพุทธานุสติกัมมัฏฐานตามลำดับ เหตุที่มีการเจริญอนุสติเช่นนี้ กล่าวคือ ชาวล้านนาจะมีการพิจารณาจากตนเองว่าตนนั้นได้กระทำความดีไว้บ้างหรือไม่ จากนั้นค่อยขยายการพิจารณาออกไปสู่ภายนอกจากตนเอง เช่น เมื่อระลึกถึงศีลที่ตนเองนั้นได้รักษามาดีแล้ว มีจิตที่ผ่องใส และทานที่ตนได้เคยได้กระทำความอย่างดีที่สุดแม้แต่การกล่าวอนุโมทนาบุญกับผู้อื่น เกิดให้จิตใจอิ่มเอมปลื้มปิติ จากนั้นถึงค่อยเริ่มการเจริญอนุสติพุทธานุสตรระลึกถึงคุณพระพุทธรูป จากนั้นจะเป็นการเริ่มบทกัมมัฏฐานที่เหมาะสมกับจริตของผู้ปฏิบัติต่อไป

หลักการปฏิบัติกัมมัฏฐานล้านนาที่ปรากฏในวรรณกรรมพุทธศาสนา เนื้อหาส่วนมากจะปรากฏอยู่ในวรรณกรรมชั้นอรรถกถา คือ คัมภีร์วิสุทธิมรรค ไม่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมชั้นต้นแต่อย่างใด เหตุเพราะในคัมภีร์กัมมัฏฐานล้านนามีการจกานโดยอิงอาศัยที่ปรากฏอย่างชัดเจนว่ายกอ้างอิงมาจาก คัมภีร์วิสุทธิมรรค 7 คัมภีร์ (วิโรจน์ อินทนนท์, 2556 : 62) หากจะหาเหตุผลหรือข้อมูลที่สงสัยใด ให้ศึกษาในคัมภีร์วิสุทธิมรรคอย่างแตกฉานเสียก่อน จึงค่อยเริ่มมาศึกษาในคัมภีร์กัมมัฏฐานล้านนา จากนั้นมา โบราณจารย์ ได้เขียนวิธีปฏิบัติกัมมัฏฐานขึ้นมาอีกมากมาย โดยอาศัยคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นแนวทางในการเขียน แต่ได้เพิ่มวิธีการในการปฏิบัติเข้าไปอีก จนทำให้มีลักษณะเฉพาะ ของกัมมัฏฐานล้านนา จะเห็นได้ว่ากัมมัฏฐานล้านนามีมูลเดิมมาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค แล้วถูกนำมาเขียนและเรียบเรียงเป็นภาษาล้านนาและทั้งยังมีเพิ่มเติม ตกแต่งให้เข้ากับภาษา วัฒนธรรมของชาวล้านนาในสมัยนั้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการเรียนกัมมัฏฐาน โดยคัมภีร์กัมมัฏฐานล้านนา ที่มีความสมบูรณ์ด้านเนื้อหาที่สุดคือ คัมภีร์วิปัสสนากัมมัฏฐานหลวงวัดประตูป่า ตำบลอุโมงค์ จังหวัดลำพูน ซึ่ง รจนาไว้ในปี พ.ศ.2473 โดยพระธรรณชัย หากนับปีปัจจุบันได้ 92 ปี นับว่าเป็นคัมภีร์กัมมัฏฐานที่เก่าแก่อีกคัมภีร์หนึ่ง ซึ่งในคัมภีร์กัมมัฏฐานหลวงวัดประตูป่ามีการกล่าวถึงการปฏิบัติกัมมัฏฐานที่ครอบคลุมทั้ง สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับคัมภีร์วิสุทธิมรรคที่สุด ในเนื้อหาของคัมภีร์วิปัสสนากัมมัฏฐานหลวง

วัดประตูป่า มีเนื้อความที่แสดงถึงองค์ภานาของพุทธศาสนาไว้ 2 ประการ คือ สมถภานาและวิปัสสนาภานา เหนือเช่นเดียวกับคัมภีร์วิสุทธิมรรค โดยที่รายละเอียดเนื้อหาอาจแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยไม่มีการจัดแบ่งหมวดหมู่ที่ชัดเจน หรือการแบ่งเป็นหัวข้อ แต่กระนั้นยังคงเนื้อหาสาระหลักของคัมภีร์วิสุทธิมรรค เช่น

สมถกัมมัฏฐาน

การกล่าวถึงข้อปฏิบัติเกี่ยวกับสมถภานานั้น จะบอกตรงๆไปเลยว่ามีภารกิจสมถภานาประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง ซึ่งกัมมัฏฐาน 40 ประการ นั้นสามารถแยกเป็นได้ดังต่อไปนี้

1. กสิณกัมมัฏฐาน 10
2. อสุภกัมมัฏฐาน 10
3. อนุสติกัมมัฏฐาน 10
4. พรหมวิหาร 4
5. อรูปกัมมัฏฐาน 4
6. อาหารปฏิกุศลสาธัญญา 1
7. จตุธาตุววัตฐาน 1

รวมกันเป็นกัมมัฏฐาน 40 ซึ่งรายละเอียดเนื้อหา ของคัมภีร์กัมมัฏฐานล้านนาจะอธิบายได้อย่างละเอียดชัดเจนบ้างเป็นบางฉบับ ซึ่งบางพิสาก็ไม่มีการกล่าวครบทั้ง 40 หากจะกล่าวเพียงกัมมัฏฐานที่สำคัญ จะปรากฏมากที่สุดคือการเจริญอนุสติ 10 จะปรากฏทุกฉบับของกัมมัฏฐานล้านนา ส่วนที่ไม่มักปรากฏคือการสอนทำกสิณ ซึ่งไม่อาจแน่ใจว่าในยุคสมัยนั้น ไม่นิยมหรือว่าเหตุใดก็ตาม ซึ่งมีการกล่าวชัดเจนในวิปัสสนากัมมัฏฐานหลวงฉบับวัดประตูป่า หน้าลานที่ 40 ถอดเนื้อความเป็นภาษาไทยได้ ดังต่อไปนี้

“ด้วยสมถะกัมมัฏฐาน 10 อย่าง คือกสิณกัมมัฏฐาน 10 ดวงนั้นยาก ดังนั้นผู้ปฏิบัติก็ไม่มีใครที่จะนำไปปฏิบัติตาม ดังนั้นผู้เข้า(ผู้แต่ง)จะไม่ขอกกล่าวการปฏิบัติเรื่องกสิณ 10 แต่อย่างใด แต่จะอธิบายการเจริญอสุภกัมมัฏฐาน ...”

วิปัสสนากัมมัฏฐาน

คัมภีร์กัมมัฏฐานล้านนาได้กล่าวถึงวิปัสสนาได้อย่างชัดเจนเช่นกันแต่ไม่เป็นที่กล่าวถึงมากนัก จะสังเกตจากการตั้งชื่อพิสามีเฉพาะเจาะจง บ้าง เช่น พิสาสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน ครุคันธา คนธวิโส วัดตันผึ่ง หรือพิสาลูกกัมมัฏฐาน วัดแสนคันธา ที่มีการกล่าวไว้มาก่อนข้างมาก กล่าวคือ พิสาลฉบับนี้มีตั้งแต่ผู้คนที่ 29-157เป็นการกล่าวถึง

วิปัสสนาญาณ ล้วน ๆ มีการอุปมาอุปไมย ให้เห็นภาพชัดเจนเมื่อถึงสภาวะธรรมต่าง ๆ ที่ จะแสดงยกตัวอย่างมานี้ เป็นการบอกกล่าวถึงการจะยกตนเข้าสู่วิปัสสนาเช่นเดียวกันกับ คัมภีร์วิสุทธิมรรคที่กล่าวมาข้างต้น เช่น

ถอดเนื้อความเป็นภาษาไทยได้ ดังต่อไปนี้

“เมื่อจะเจริญวิปัสสนา ควรให้รู้orroและพยัญชนะแห่งวิปัสสนานั้นเสีย ก่อน หมายความว่า ถือเอาปัญญารู้แจ้งในอารมณ์ให้เกิดขึ้นมีในจิตใจของตน ด้วยเจตนา อันใดก็ตาม เจตนา นั้นเรียกว่าวิปัสสนากาวนา ประการหนึ่งให้รู้จักธรรม 3 อย่างคือ 1.ธรรมที่เป็นภูมิแห่งวิปัสสนา 2.ธรรมที่เป็นมูลหรือเหตุแห่งวิปัสสนา 3.ธรรมที่เป็นตัว วิปัสสนาหรือรูปร่างของวิปัสสนาเอง ซึ่งธรรมที่เป็นภูมิเป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น คือ การได้สังขารธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ เช่น นามรูป หรือขันธทั้ง 5 และ อายตนะ 12 ธรรมทั้งหลายเหล่านี้เป็นบ่อเกิดของวิปัสสนา ผู้ปฏิบัติควรเรียนรู้ ให้เข้าใจ ให้จำไว้ได้ดี ทั้งอรรถและเป็นภาษาบาลี ซึ่งธรรมเหล่านี้เป็นเหตุหรือมูลแห่งอารมณ์ วิปัสสนาทั้งสิ้น คือ สิลสุทธิ ความบริสุทธิ์แห่งศีล จิตตวิสุทธิ ความบริสุทธิ์แห่งจิต คือ อุปจารสมาธิ และ อัปนาสมาธิ วิสุทธิทั้ง 2 เป็นมูลเหตุแห่งวิปัสสนา ผู้ปฏิบัติควรทำ ศีลให้บริสุทธิ์ ตลอดถึงทำจิตใจให้บริสุทธิ์ด้วยสมาธิเสียก่อน ค่อยจะเจริญวิปัสสนากัมมัฏ ฐาน ...” เป็นต้น

สังเกตได้ว่าในรูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานทั้งคัมภีร์วิสุทธิมรรคและคัมภีร์ กัมมัฏฐานล้านนามีการบอกกล่าวที่มาก่อนเสมอ ไม่ได้สอนการภาวนาแบบโดดๆ ที่ให้ ผู้ภาวนาต้องไปศึกษาเอง แต่กลับกัน ในคัมภีร์ทั้งสองกลับสอดแทรกเนื้อหาที่มา สาระ โดยเฉพาะในคัมภีร์วิสุทธิมรรคมีการยกคำกล่าวบาลี ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมากล่าวอ้ำ งด้วยเสมอ ก่อนที่จะสอนอธิบายเป็นบทย่อกรอง คัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นการยกคาถามา จากสังยุตตนิกาย สคาถวรรค จากพระไตรปิฎกเป็นบทตั้งในคัมภีร์วิสุทธิมรรค (พระสยาม ราชว้ตร, 2543: 144) ที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้โดยง่าย หากมีความเพียรพยายามตั้งมั่น ที่จะศึกษาลงปฏิบัติภาวนาอย่างแท้จริง และไม่เพียงในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเท่านั้น ที่มีการ แบ่งระดับปัญญาขั้นต่าง ๆ คัมภีร์กัมมัฏฐานล้านนา ก็มีการแบ่งปัญญาด้วยเช่นกัน ดังนั้น พอสังเขปได้ว่าการลงมือปฏิบัติกัมมัฏฐานเพื่อเป็นไปตามแนวพุทธรวิธีที่พระพุทเจ้าได้ วางไว้ ถือปฏิบัติตามคัมภีร์ที่สำคัญอย่าง วิสุทธิมรรค ถือเป็นหลักที่อ้างอิงได้อย่างเหมาะสม เป็นอย่างยิ่ง รวมถึงผู้ภาวนาจะเลือกปฏิบัติตามแนวกัมมัฏฐานล้านนาก็ย่อมได้เช่นกัน เพราะเนื่องที่มีการแต่งอ้างอิงมาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคแทบทั้งสิ้น

องค์ความรู้จากงานวิจัย

หลักการปฏิบัติภาวนาในพระพุทธศาสนานั้นเมื่อก้าวโดยรวมแล้วอาจจะแยกเนื้อหาสาระ ตามสำนักไหนๆก็ตาม แต่หากลองรวมแล้วจะปรากฏอยู่เพียง 2 หลักการเท่านั้น คือสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนานอกเหนือจากวิธีการทั้ง 2 หลักการแล้วนั้น ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการปฏิบัติภาวนาตามแบบพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด ซึ่งวิธีการนั้นปรากฏว่าวิธีการแบบสมถภาวนามีความนิยมที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันเป็นรากฐานของการปฏิบัติตามแนวต่างๆ เมื่อก้าวถึงหลักการปฏิบัติภาวนาตามคัมภีร์ที่สำคัญของพุทธศาสนา คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกแล้วนั้นจะเป็นการกล่าวถึงภาพรวมของการภาวนา จะไม่มีการบ่งบอกแยกย่อยว่าการภาวนาเช่นนี้จะเป็สมถภาวนาหรือวิปัสสนาภาวนาแต่อย่างใด แต่จะเป็นการแนะนำสาวก ว่าควรปฏิบัติอย่างไร มีข้อหลักธรรมอันใดที่ควรไปปฏิบัติต่อจากกการรับกัมมัฏฐานจากพระพุทธเจ้าเท่านั้น

แต่การกล่าวถึงหลักการภาวนาที่ชัดเจนที่สุด กลับปรากฏอยู่ในคัมภีร์ชั้น อรรถกถา คือ คัมภีร์วิสุทธิมรรค ที่มีการกล่าวถึงหลักการภาวนาที่ชัดเจนแบ่งเป็นนิเทศต่างๆ คือสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยมีการกล่าวถึงวิธีการปฏิบัติแต่ละข้อที่แบ่งออกโดยแสดงวิธีการที่แตกต่างกันออกไปของ 2 หลักภาวนา รวมถึงกระทั่งวิธีการนั่งสมาธิ หรือวิธีการเดินจงกรม ในคัมภีร์ชั้นนี้จะกล่าวละเอียดลงไปถึงการจะเจริญภาวนาให้ได้ดีคือการถือธุดงค์วัตร การรักษาข้อวัตรปฏิบัติของนักบวช ทุกครั้งของการเริ่มเจริญภาวนาจะต้องมีการระลึกคุณงามความดีของตน หรือการชำระล้างให้ตนนั้นมีศีลที่สะอาดและบริสุทธิ์ กล่าวคือ พระภิกษุต้องมีศีลปาฏิโมกข์ สามเณร ถือศีล 10 ของตนให้มั่น อุบาสกอุบาสิกา ถือศีล 8 หรือศีล 5 ของตนไม่ให้ต่างพร้อย เพื่อที่จะเป็นการชำระตนเพื่อบริสุทธิ์เป็นการเริ่มเจริญกัมมัฏฐาน ในวิธีการนี้ไม่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค และวิธีการที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนอีกประการหนึ่งคือ การนั่งขัดสมาธิ ในพระไตรปิฎกมีการกล่าวเพียงว่านั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรง ดำรงสติมั่นเฉพาะหน้า เธอย่อมมีสติหายใจออก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 118 : 288) ส่วนคัมภีร์วิสุทธิมรรคไม่ได้บอกไว้อย่างชัดเจน มีการบอกเพียงว่านั่งคู้บัลลังก์เท่านั้น

ในคัมภีร์กัมมัฏฐานล้านนาที่คนส่วนใหญ่คุ้นหูชื่อว่ากัมมัฏฐานครูบ้านนั้น เน้นหนักลงไปที่การภาวนาแบบสมถเป็นส่วนมาก ไม่มีการกล่าวถึงการภาวนาแบบวิปัสสนาแต่อย่างใด ซึ่งหลักใจความสำคัญอ้างอิงมาจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคล้วนแล้วทั้งสิ้น เพราะหากบุคคลใดที่จะแต่งคัมภีร์สอนกัมมัฏฐานแล้วนั้น บุคคลนั้นควรจะต้องศึกษาคัมภีร์วิสุทธิมรรคให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ไร้ออกงขาในการศึกษาคัมภีร์วิสุทธิมรรค ถึงจะมีสิทธิ์ที่จะแต่งคัมภีร์กัมมัฏฐานล้านนาได้ ถึงแม้หลักใจความสำคัญจะยกมาจากคัมภีร์วิสุทธิ

มรรคแล้วนั้น แต่จะปรากฏที่แตกต่างออกไปเป็นเพียงวิธีการที่มีการใช้ศาสนาพิธีเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การอาศัยขอขมา หรือการขอให้กัมมฐานที่บุคคลจะภavnานนั้นให้บังเกิด โดยใช้วิธีการที่เรียกว่า ขอขมาแก้ว 5 โกฎาก การตั้งชันพาน มีข้าวตอก ดอกไม้ ลำเทียน เพื่อทำการสักการะแด่พระรัตนตรัย กัมมฐานแต่ละหมวด และครูอาจารย์ผู้สอนกัมมฐาน เป็นวิธีการที่เป็นเอกลักษณ์และเป็นใจหลักสำคัญเฉพาะเจาะจงปรากฏอยู่ในเพียงกัมมฐานล้านนาเท่านั้น และอุปกรณ์ที่สำคัญกับการงานภavnาอีกชนิด คือ ลูกประคำที่จะต้องมีส่วนร่วมด้วยเสมอเกี่ยวกับการกัมมฐานล้านนา

บทสรุป

การศึกษากัมมฐานล้านนาที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคนั้น ใจความหลักสำคัญยังคงปรากฏอยู่คือ หลักการปฏิบัติสมถกัมมฐานและวิปัสสนากัมมฐาน และประเด็นที่สำคัญกล่าวถึงความแตกต่าง ระหว่างพระไตรปิฎก คัมภีร์วิสุทธิมรรค และคัมภีร์วิปัสสนากัมมฐานหลวงวัดพระธาตุ คือ กัมมฐานแบบล้านนามีการใช้อุปกรณ์เป็นตัวช่วยคือลูกประคำ ทำอุบายเพื่อให้การเจริญกัมมฐานมีหลักยึด พร้อมกับการบริกรรมคาถา ต่าง ๆ บทสรรเสริญกัมมฐาน การบริกรรมคาถา ที่จะมีการแปลกกลับไปกลับมา เพื่อให้ผู้ท่องนั้นจำได้ขึ้นใจว่าตนกำลังภavnาอยู่กับกัมมฐานบทใด ซึ่งในที่นี้ไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎก และคัมภีร์วิสุทธิมรรคแต่อย่างใด

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามงกุฎราชวิทยาลัย. (2564). **พระไตรปิฎกและอรรถกถา แปล ฉบับมูลนิธิมหามงกุฎราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามงกุฎราชวิทยาลัย.
- พระพุทธโฆษาจารย์. (2556). **วิสุทธิมรรค**. สมเด็จพระพุทธปาโมกข์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปล. พิมพ์ครั้งที่ 11 กรุงเทพมหานคร : ธนเพรส.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2562). **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : ผลิตธรรม.
- พระ(ธ)ปัญญาเขริชิตตะ. **วิปัสสนากัมมฐานหลวง วัดพระธาตุป่าวิโรจน์ อินทนนท์, ชินนทร์ เขียวสนุก ปิรวรรต**. (ม.ป.ท.)
- ศักดิ์สยาม แยมันดดา. (2534). **วรรณคดีพุทธศาสนาพากย์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิโรจน์ อิทนนท์. (2559) .**กัมมัฏฐานล้านนา รูปแบบและวิธีการปฏิบัติ ฉบับปรับปรุง.**
พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์นันทกานต์ กราฟฟิค/การพิมพ์.
- วริยา ทินวรรณ และคณะ. (2543). **สมาธิในพระไตรปิฎก วิวัฒนาการการตีความ**
คำสอนเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาในเถรวาทในประเทศไทย.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพประวิณ จันทรแรง. (2559). **ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาในล้านนา.** สารนิพนธ์พุทธ
ศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสยาม ราชวัตร. (2543). **การศึกษาเปรียบเทียบไตรสิกขาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค**
กับคัมภีร์วิมุตติมรรค. บัณฑิตวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
มหิดล.
- สิทธิ บุตรอินทร์. (2545). **ปรัชญานิพนธ์.** กรุงเทพมหานคร : สยามปริทัศน์.
- ชาติเมธี หงษา. (2559). **พระไตรปิฎกเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

หัตถบำบัด : ข้อพิจารณาเชิงจริยธรรมทางการแพทย์ Massage Therapy : Ethical Consideration of Medicine

มรณันท์ ธัญธรรณฐิติกุล

Matunant Thunyathornthitikul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiangmai Campus

ประสิทธิ์ ชาระ

Prasit charra

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร

Rajamangala University of Technology Isan Sakonakhon Campus

Corresponding Author, E-mail: Spa_chiangmai@panviman.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาพัฒนาการวิถิ
เชิงปฏิบัติในหัตถบำบัด (2) เพื่อศึกษาจริยธรรมทางการแพทย์ในหัตถบำบัด (3) เพื่อ
วิเคราะห์จริยธรรมทางการแพทย์ในหัตถบำบัด เป็นการวิจัยเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของหัตถบำบัดไทยมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย
รูปแบบการนวดแบบแผนโบราณ เกิดจากการนวดเพื่อช่วยเหลือตนเองในครอบครัว เกิด
การเรียนรู้จดจำ ทำซ้ำ พัฒนา จนมีแบบแผน การนวดเป็นขั้นตอน มีองค์ความรู้ทั้งทฤษฎี
และปฏิบัติสืบทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น การนวดหัตถบำบัด ปัจจุบันได้รับการส่งเสริมให้
เป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพของประชาชน

พระราชบัญญัติการแพทย์ พ.ศ. 2466 บัญญัติคำว่าจรรยาบรรณแพทย์ ยึด
แนวทางจรรยาบรรณ 3 ข้อ 1. จรรยาบรรณตะวันตก หลักการทำความดีเป็นหน้าที่ของ
มนุษย์ หลักมสุขยัตผลประโยชน์สูงสุดแก่คนหมู่มากช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์โดยไม่หวังสิ่ง
ตอบแทน การรักษาความลับของคนไข้ 2. จริยธรรมทางการแพทย์ของไทยมีความใกล้ชิด
กับหลักคำสอนในพุทธศาสนา ในแพทยาลังการ กล่าวถึง คุณธรรม 12 ข้อของแพทย์ 3.
พุทธจริยธรรม คือ หลักธรรมขั้นต้น ขั้นกลาง ขั้นสูง หลักธรรมอื่น เช่น ศีล 5 หิริ โอตตัปปะ
พรหมวิหาร 4 อธิเบาท 4 โลกธรรม 8

จริยธรรมในหัตถบำบัด คือคุณค่าที่พึงามที่ด้รักษาคนไข้ให้พ้นทุกข์ เมื่อคน

พันทุกข์ความสุขก็บังเกิด เมื่อหายจากความเจ็บป่วย สุขใจดีใจก็ตามมา กายพันทุกข์จิตก็สบาย ศีล สมาธิ ปัญญาที่เกิดขึ้นได้โดยง่าย จริยธรรมในหัตถบำบัด คือ ความเมตตากรุณา การช่วยเหลือแบ่งปัน การอ่อนน้อมถ่อมตน ปัจจุบันหัตถบำบัดมีการจัดระเบียบ ควบคุมจริยธรรม มีการขึ้นทะเบียนรับรองวิชาชีพ มาตรฐานสถานประกอบการจากภาครัฐ

คำสำคัญ : หัตถบำบัด, แพทย์แผนไทย, วิถีเชิงปฏิบัติ, จริยธรรมทางการแพทย์

Abstract

This research article contains three objectives 1.to study the development and practical ways 2. to study the medical ethics 3. to analyze the medical ethics. Its results were found that

the history of Thai massage therapy had been since the Sukhothai period. It is the traditional form to relieve the pains within members of family has caused of learning, remembering, repeating, the systematic pattern has been developed the reservable national heritage knowledge from generation to generation. The present has been developed and promoted to be as an alternative way for public health care.

The ordinary organized. According to the 1923 Medical Act, the term “medical ethics” was first laid with following the guidelines of 3 ethical practice: (1) the Western ethics, the principle of doing good is the duty of man, the principle of the great happiness which aims to the massive greatest benefit and happiness, helping human fellows to get suffering rite without expecting anything in return, keeping their the most confidentiality. (2) Thai medical ethics have a close related with the Buddhist doctrine. The medical manuscript has mentioned about the 12 virtues of a physician. (3) The Buddhist ethics consists of the primary, middle, and higher ethical principles namely the Five Precepts, Hiri (Moral Shame) Otappa (Moral

Dread), 4 Brahmaviharas, 4 Iddhipadas and 8 Worldly Dhammas.

The ethics in massage therapy was found that the good value is to heal the patients recovered from their suffering and illness. When people are free from suffering. The happiness, joy, delightfulness and rapture have arisen, Whenever the body is freed from suffering, the mind is also happy. Morality, concentration, wisdom can easily arise. The ethics are loving kindness, sharing, gentleness. The Thai massage profession is approved with having disciplines and ethics been controlled, registered for the professional and standard certification.

Keywords : Massage Therapy, Traditional Thai Medicine, Practice Way, Ethical of Medicine

บทนำ

หากมองย้อนกลับไปในอดีตกาลเมื่อครั้งยังเป็นเมืองสยาม สมัยที่บ้านเมืองยังไม่เจริญวิทยาศาสตร์การแพทย์ยังไม่ก้าวหน้า ผู้คนในอดีตต่างมีชีวิตที่พึ่งพากันเองตามธรรมชาติทั้งการดำรงชีวิต การดูแลสุขภาพตนเองให้แข็งแรง หากมีใครเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา ก็มีหมอพื้นบ้านช่วยรักษาให้หายจากโรคโดยใช้วิธีตามธรรมชาติ หมายถึง การรักษาด้วยสมุนไพรผสมผสานกับความเชื่อและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นเป็นตัวช่วยในการรักษาโรคด้วยความรู้และภูมิปัญญาพื้นบ้านของหมอโบราณ สมัยก่อนเรียกว่า “หมอลางบ้าน” หรือ “หมอแผนโบราณ” เป็นการรักษาแบบผสมผสานรวมกับการบิบนวดตามร่างกาย หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การนวดแบบโบราณ” หรือ “หัตถบำบัด” (เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ, 2555 : 8)

“หัตถบำบัด” คือ การนวดด้วยมือ หรือการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการนวดด้วยมือ เพื่อรักษาอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย ทั้งที่มีอาการปวดเมื่อยทั่วไปจากการใช้ร่างกายทำกิจวัตรประจำวัน ไปจนถึงอาการปวดกล้ามเนื้อ เหนื่อยล้าอ่อนแรงจากทำงานหนัก การเจ็บปวดเมื่อยล้าที่หนักขึ้นจากเส้นเอ็นที่ยึด ตึง กล้ามเนื้อ เส้นเอ็นอักเสบ กระดูกและอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่เสื่อมสภาพตามวัยและกาลเวลา (วิชัย อิงพิณจงส์, 2551 : 12) วิธีการทำหัตถบำบัดเพื่อคลายเส้น รักษาอาการเมื่อยล้าของร่างกาย คือการใช้มือในการบีบ นวด กด คลึง ตึง ดัน ดัด ยืด เชีย ลูบ ไปตามส่วนต่าง

ๆ ของร่างกาย เพื่อให้เกิดอาการคลายตัวของกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น กระดูก ลดอาการเจ็บปวดยึดติดทำให้ผู้ถูกนวดมีอาการผ่อนคลายและสบายขึ้น (สายหยุด ใจสำราญ, 2548)

“หัตถบำบัด” หรือ “การนวดแบบโบราณ” เป็นการรักษาแบบแพทย์แผนไทยชนิดหนึ่ง คือการรักษาด้วยวิธีการนวดด้วยมือ ถ้าขาดการรักษาที่ถูกต้องจะทำให้ร่างกายเกิดอาการเสื่อมอวัยวะทั้งภายนอกภายในจะทำงานได้น้อยลงหย่อนสมรรถนะลง การนวดช่วยในเรื่องการผ่อนคลายกล้ามเนื้อและความรู้สึกให้เลือดลมไหลเวียนดีขึ้น ออกซิเจนไปหล่อเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้ดีทำให้ร่างกายผ่อนคลายรู้สึกโล่ง ส่งผลให้มีสมาธิดีขึ้นสมองปลอดโปร่ง อารมณ์ความรู้สึกแจ่มใส รู้สึกสดชื่นกระปรี้กระเปร่า เมื่อเลือดลมไหลเวียนดีขึ้น กล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เกิดการผ่อนคลาย อาการปวดตึงกล้ามเนื้อ ข้อต่อ เส้นเอ็น ก็จะดีขึ้นอย่างชัดเจน ระบบการต่าง ๆ ของร่างกาย เกิดความสมดุลทำงานได้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทำให้สุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ (อารีวรรณ กลั่นกลิ่น, 2551 : 5)

การนวดไทยเป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมของไทยมาตั้งแต่โบราณ ที่สืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านมาช้านาน ได้รับการถ่ายทอดสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่นยาวนานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เริ่มแรกก็อาจจะแค่ใช้มือบีบนวด คลึง กดไปตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่เจ็บปวดเมื่อยล้าโดยบังเอิญ แต่เมื่อนวดไปเรื่อย ๆ แล้วปรากฏว่าอาการดีขึ้น กล้ามเนื้อผ่อนคลายเส้นเอ็นหย่อนลง หรือบางครั้งก็บีบนวดรักษากันด้วยท่านวด น้ำหนักและวิธีต่าง ๆ แล้วแต่จะคิดค้นกันได้ในสมัยนั้น จนหายจากอาการเมื่อยล้า (ประทีป ชุมพล, 2551 : 26) เลยเกิดการสังเกตจดจำจดบันทึกวิธีการนวด ท่านวด ประเภทการนวดต่าง ๆ ไว้เป็นองค์ความรู้ ต่อมาก็คิดค้นพัฒนาท่านวดเพิ่มเติมเทคนิคเคล็ดลับวิชาการนวด วิชาการกดจุด จับเส้นแบบโบราณ จดบันทึกข้อห้ามข้อควรระวังในการนวดขึ้นมามีว่าท่าไหนสบายท่าไหนเป็นอันตรายต้องห้ามนวดต้องระวังในการนวด

จนมาถึงยุคปัจจุบัน เมื่อการนวดได้รับความนิยมแพร่ในวงกว้างมีคนต้องการนวดมากขึ้นจึงคิดหาหนทางและวิธีการที่จะควบคุมระเบียบวิธีการนวดขึ้นมาให้เป็นมาตรฐาน มีคุณธรรมจริยธรรมและทันสมัย เพื่อจรรโลงวิชาชีพนวดให้เป็นระบบระเบียบมีมาตรฐานจึงได้มีการกำหนดในเรื่องของ จริยธรรม คุณธรรม จรรยาบรรณ มีกฎหมายควบคุมจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพแพทย์แผนไทย การนวดไทยได้พัฒนาให้มีระเบียบแบบแผน มีรูปแบบวิธีการถูกต้อง ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ มีคุณธรรมจริยธรรม

วิชาชีพ บุรณาการเข้ามาเป็นศาสตร์การรักษาที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองแบบไทย ๆ มีองค์ความรู้ชัดเจนแน่นอน สามารถอ้างอิงที่มาที่ไป จากนวดแผนโบราณก็เปลี่ยนชื่อใหม่ให้สอดคล้องกับยุคสมัย ว่า“นวดแผนไทย”หรือ “หัตถบำบัด”

ในการรักษาผู้ป่วย ทั้งการรักษาแบบนวดแผนไทยหรือแพทย์แผนอื่น ล้วนแล้วแต่มีเป้าหมาย วัตถุประสงค์แบบเดียวกัน คือการช่วยเหลือผู้ป่วยที่ตกทุกข์ได้ยากให้หายจากโรคร้ายทั้งปวง ต้องการรักษาศีวิธมนุสย์รักษาอาการเจ็บป่วยให้คนพ้นจากการทรมานทุกข์ทรมานจากโรคร้ายให้อาการเจ็บป่วยต่าง ๆ เบาบางลง ผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์จึงต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบวิชาชีพ มีความเสียสละ มีความเมตตา กรุณาอย่างสูงต่อเพื่อนมนุษย์ มีจิตใจที่ต้องการจะปิดเป่าทุกข์ภัยให้คนเจ็บหายจากอาการเจ็บป่วยนั้น ๆ ด้วยใจอันบริสุทธิ์เป็นกุศล (ไพฑูริย์ ณรงค์ชัย, 2564: 24) วิถีทางเชิงปฏิบัติในการนวดแผนไทยนั้นมุ่งเน้นเรื่องจรรยาบรรณของผู้นวดรักษาเป็นหลัก หมอนวดผู้ทำหัตถบำบัดจึงต้องมีหลักในการรักษาที่ถูกต้องไม่ใช่สารเคมีใช้การนวด ใช้สมุนไพรจากธรรมชาติในการรักษาอย่างได้ผลดีมีประสิทธิภาพ มีความเมตตาต่อผู้ป่วยไม่คิดค่ารักษาแพงเกินกว่าเหตุ ไม่เห็นแก่ ลาก ยศ เงินทอง ไม่มีอคติ คือ ไม่มีฉันทาคติ โทสาคติ ภยากติ โมหาคติ มีหิริ โอตตปปะ เป็นผู้มั่งมีสติ ไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม 8 ประการ นั่นคือ 1. มีลาภ 2. เสื่อมลาภ 3. มียศ 4. เสื่อมยศ 5. สรรเสริญ 6. นินทา 7. สุข 8. ทุกข์ (กฤติยา พนมยันตร์, 2555 : 14)

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับ “หัตถบำบัด : ข้อพิจารณาเชิงจริยธรรมทางการแพทย์” เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการ วิถีเชิงปฏิบัติ แนวคิดทฤษฎี คุณธรรม จริยธรรม ประโยชน์ คุณค่า ในหัตถบำบัดไทย เพื่อนำมาเป็นแนวทางการศึกษาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ในสังคมและประเทศชาติ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการและวิถีเชิงปฏิบัติในหัตถบำบัดไทย
2. เพื่อศึกษาจริยธรรมทางการแพทย์ในหัตถบำบัด
3. เพื่อวิเคราะห์หัตถบำบัดเชิงจริยธรรมทางการแพทย์

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้ มีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. รวบรวม หนังสือ ตำรา บทความ เอกสาร และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบโรคศิลปะ
2. วิเคราะห์จริยธรรมทางการแพทย์ในหัตถบำบัด
3. สรุปผลที่ได้จากงานวิจัย พร้อมข้อเสนอแนะในประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม วิชาชีพ และ การศึกษาต่อไป

ผลการวิจัย

ประวัติความเป็นมา และพัฒนาการของหัตถบำบัดไทย มีประวัติศาสตร์มายาวนานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ และจวบจนสมัยปัจจุบัน โดยชุดพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์การนวดไทยที่เก่าแก่ที่สุด ที่วัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย เป็นภาพจารึกลงบนแผ่นศิลาเป็นภาพการรักษาด้วยการนวดตรงกับสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จนมาถึงสมัยอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การแพทย์แผนไทยโบราณรุ่งเรืองอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนวดไทย ปรากฏในทำเนียบศักดินาข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือนที่ตราขึ้นในปี พ.ศ. 1998 (ปณณวัชญ์ ชูพันธ์นิส, 2555: 67) ปัจจุบันการนวดหัตถบำบัดไทย ถือเป็นแพทย์แผนไทยประเภทหนึ่ง ได้รับการพัฒนาส่งเสริมขึ้นมาเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย มีการเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรแพทย์แผนไทยในสถาบันการศึกษาของรัฐ รวมถึงในมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน

จริยธรรมทางการแพทย์ของไทย คือหลักคำสอนที่ว่าด้วยความประพฤติดีที่ดีงามของวิชาชีพแพทย์ของไทย จริยธรรมทางการแพทย์ของไทยมีความอิงแอบใกล้ชิดกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาามาตั้งแต่ต้น ในข้อบังคับเกี่ยวกับจรรยาวิชาชีพแพทย์อาทิ เช่น ตำราแพทยาลังการกล่าวถึง คุณธรรม 12 ประการของแพทย์ที่ต้องเป็นผู้มีใจเมตตา กรุณาต่อคนไข้ มีความซื่อสัตย์สุจริต หลักธรรมอื่น ๆ อาทิ เช่น พรหมวิหาร 4 อธิบาท 4 โลกธรรม 8 หิริโอตตัปปะ เบญจศีล เบญจธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมความประพฤติของแพทย์ให้อยู่ในจริยธรรมอันดีงาม ตรวจสอบความรู้ของแพทย์ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ และเพื่อป้องกันการประพฤติต่อคนไข้ในการรักษาให้ถูกต้องตรงตามหลักวิชาการ นั้นด้วย (พิชญ์ ประสาทรเวช, 2467: 115) ดังปรากฏอยู่ในตำราแพทย์ของพระยาจันทบุรี

(กล่อม), เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี, พระยาพิศณุ ประสาทรเวช และจริยธรรมใน จรรยาบรรณวิชาชีพแพทย์ที่รัฐกำหนดในประกาศกระทรวงสาธารณสุข ระเบียบควบคุม วิชาชีพต่าง ๆ ส่วนบทบัญญัติในกฎหมาย คือ พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ ปี พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ปี พ.ศ. 2559

อาชีพ “แพทย์” เป็นอาชีพที่อยู่ในอุดมคติของหลายคนบนโลกใบนี้ ที่อยาก จะเป็น “แพทย์” เนื่องด้วยทัศนคติ หรือค่านิยมที่เชื่อกันมานานแล้วว่าอาชีพแพทย์ เป็นอาชีพที่มีเกียรติ มีความรู้แน่นเชื่อถือ มีความมั่นคงทางสังคมได้รับการยอมรับสูงเมื่อ เทียบกับอาชีพอื่นในความสำเร็จและความก้าวหน้า เต็มไปด้วยเกียรติยศ ลาภ สรรเสริญ ทรัพย์สินเงินทอง เหตุปัจจัยหนึ่งเป็นเพราะอาชีพแพทย์เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ เกี่ยวข้อง กับการเจ็บไข้ได้ป่วย เกี่ยวข้องกับความเป็นความตายของคน สามารถกำหนดความเป็น ความตายให้ผู้คนได้ ดังนั้นอาชีพแพทย์จึงมีความสำคัญมากเพราะเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ และโรคภัยไข้เจ็บ จึงเป็นเหตุผลที่แพทย์เข้ามามีบทบาทในชีวิต และความรู้สึกนึกคิดของ ผู้คนอย่างมากมาย อาชีพแพทย์จึงเป็นอาชีพที่ผู้คนคาดหวังสูง ดังนั้น นอกจากแพทย์จะ เป็นผู้ทำให้ชีวิต ผู้ช่วยเหลือชีวิต รักษาคนไข้ เป็นผู้ที่ได้เต็มเปี่ยมมีความรู้ความสามารถแล้ว ยังจำเป็นอย่างมากที่ต้องเป็นผู้มีความเมตตา กรุณา ซื่อสัตย์ สุจริต เต็มไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีจรรยาวิชาชีพแห่งแพทย์ ผู้ป่วยไข้ที่ยากไร้สิ้นหวังย่อมมีความปลาบปลื้ม ยินดี อิ่มเอิบใจมีความสุข รู้สึกรักและศรัทธาในอาชีพแพทย์มากยิ่งขึ้น ในคำกล่าวนี้ คำว่า “หมอ” หรือ “แพทย์” หมายถึงแพทย์ทุกคน ทุกประเภท ทุกแผน ไม่ว่าจะแพทย์แผน ไทย แพทย์แผนโบราณ แพทย์แผนตะวันตก เพราะคำว่าแพทย์คือผู้ที่รักษาอาการ เจ็บไข้ได้ป่วย ช่วยผู้คนให้พ้นจากความเจ็บปวดทุกข์ทรมาน เมื่อรักษาค้นให้หายจากป่วย ไข้ ผลที่ตามมาคือคนไข้พ้นทุกข์ย่อมเกิดความปลาบปลื้มปีติสุข เมื่อสุขสบายหายป่วย ย่อมอิ่มเอิบแผ่ซ่าน เต็มหัวใจ แพทย์ก็ย่อมได้รับความสุขสะท้อนกลับมีความอิ่มเอมใจเช่น กัน ที่ได้เป็น “ผู้ให้” สิ่งดี ๆ กับผู้คน เป็นการรับและให้ที่งดงามยิ่ง

หลักในการดูแลสุขภาพแพทย์แผนไทยนั้น เน้นแบบองค์รวม คือ ดูแลรักษา แบบบูรณาการทั้ง กาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ คือการบำบัดรักษาโรคอย่างเป็นระบบ ครบถ้วนรู้สาเหตุการอาการของโรค รู้วิธีการรักษาโรค รู้วิธีนวดรูปแบบการนวดการใช้ สมุนไพรประคบนวด เป็นการรักษาให้เหมาะสมกับโรคและผู้ป่วย ผู้นวดและผู้ประกอบการ แพทย์แผนไทยต้องถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติในการเป็นหมอนวดที่ดี รู้หลักการนวดที่ ปลอดภัย ถูกต้องตรงตามหลักวิชาการ มีคุณธรรม จริยธรรมของหมอนวด และมีจรรยา

บรรณวิชาชีพแพทย์แผนไทย

การอภิปรายผล

ประวัติความเป็นมา และพัฒนาการของหัตถบำบัดไทย มีประวัติศาสตร์มายาวนานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ และจวบจนสมัยปัจจุบัน โดยชุดพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์การนวดไทยที่เก่าแก่ที่สุด ที่วัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย เป็นภาพจารึกลงบนแผ่นศิลาเป็นภาพการรักษาด้วยการนวดตรงกับสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จนมาถึงสมัยอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การแพทย์แผนไทยโบราณรุ่งเรืองอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนวดไทย ปรากฏในทำเนียบศักดินาข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือนที่ตราขึ้นในปี พ.ศ. 1998 (ปณณวัช ฐพันธ์ นิส, 2555: 67)

หัตถบำบัด หรือการนวดแบบโบราณ คือการรักษาแบบแพทย์แผนไทยเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการนวดด้วยมือเพื่อลดอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย การเจ็บตึงของกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น กระดูกที่มีการยึดติด การทำงานหนักหรือใช้กล้ามเนื้อผิดวิธีทำให้เกิดอาการเจ็บปวดตึงของกล้ามเนื้อ อวัยวะต่าง ๆ ทั้งภายนอกภายในถ้าขาดการรักษาที่ถูกวิธี ร่างกายก็เกิดอาการเสื่อมได้ อวัยวะต่าง ๆ ทำงานได้น้อยลง หย่อนสมรรถนะลง ถ้าเป็นหนักมากขึ้นจะมีอาการชาปลายแขนปลายขา ชาลงเท้า เป็นตะคริว เหน็บชา เดินไม่สะดวก เส้นเอ็นติดขัด ในที่สุดอาจเป็นถึงขั้นเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาตได้ การนวดหรือทำหัตถบำบัดจะช่วยรักษาอาการเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การนวดยังช่วยในเรื่องการผ่อนคลายกล้ามเนื้อและความรู้สึกให้เลือดลมไหลเวียนดีขึ้น ออกซิเจนไปหล่อเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้ดี ทำให้ร่างกายผ่อนคลาย รู้สึกโล่ง ส่งผลให้อารมณ์แจ่มใส สมองปลอดโปร่ง มีสมาธิขึ้น รู้สึกกระปรี้กระเป่า เมื่อเลือดลมต่าง ๆ ไหลเวียนดีขึ้น กล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ เกิดการผ่อนคลายแล้ว อาการปวดตึงของกล้ามเนื้อ ข้อต่อ เส้นเอ็น ก็จะดีขึ้นตามลำดับ ระบบกล้ามเนื้อ ระบบกระดูก ระบบสมอง ระบบเลือดลม เกิดความสมดุลร่างกายทุกส่วนทำงานได้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สุขภาพแข็งแรงขึ้นทั้งใจ กาย (สายหยุด ใจสำราญ, 2548: 38)

วิชาชีพแพทย์แผนไทย ได้รับการจัดระเบียบและพัฒนามาตามลำดับ โดยเริ่มจากการออกกฎหมายทางการแพทย์ฉบับแรก ปรากฏหลักฐานขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2466 ในสมัยรัชกาลที่ 6 ชื่อกฎหมาย “พระราชบัญญัติการแพทย์ ปี พ.ศ. 2466” ซึ่งเริ่มมีการบัญญัติคำว่า “วิชาชีพ”

และ “วิชาชีพแพทยแผนไทย” และ “จรรยาบรรณแพทย” ขึ้นเป็นครั้งแรกในพระราชบัญญัติการแพทยฉบับดังกล่าว (ประทีป ชุมพล, 2551: 46) และได้มีการพัฒนากฎหมายลักษณะเดียวกันอีกในเวลาต่อมา จนถึงกฎหมายทางการแพทย์ฉบับปัจจุบันที่ใช้อยู่คือ “พระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ ปี พ.ศ. 2542”

ลักษณะเด่นของจริยธรรม จรรยาบรรณของแพทย์แผนไทย มีลักษณะ คือ เป็นการปฏิบัติที่ตีงามเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อผู้ป่วยเป็นสำคัญเสมือนมีระเบียบแบบแผนกำหนดเอาไว้ให้ปฏิบัติตามเป็นเสมือนคู่มือในการปฏิบัติเพื่อดำเนินการทางจริยธรรมของแพทย์ จรรยาบรรณแพทย์ที่กำหนดไว้ให้ปฏิบัตินี้ มีผลผูกพันกับผู้ประกอบการวิชาชีพแพทย์ หากผู้ใดละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตามก็จะมีบทลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย มี 3 ด้าน ดังนี้

1. ทฤษฎีของโรคและสาเหตุการเกิดโรค

การรักษาด้านแพทย์แผนไทยหัตถบำบัดนั้น ไม่ได้มองหรือรักษาเฉพาะการปวดหรือการทำหัตถการเพียงอย่างเดียว แต่มองในเชิงการรักษาแบบองค์รวม คือ ศึกษาถึงทฤษฎีการเกิดโรค สาเหตุของการเกิดโรคที่ทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย เพื่อวินิจฉัยวิเคราะห์อาการ จะได้รับการตรงกับสาเหตุของโรค และเมื่อรักษาแล้วก็จะได้ป้องกันหรือหลีกเลี่ยงสาเหตุที่ทำให้เกิดโรคนั้นได้ โดยการรวบรวมและประมวลข้อมูลตามแนวคิดและทฤษฎีการแพทย์แผนไทยว่าด้วยเรื่องธาตุ เช่นคัมภีร์โรคนิทาน คัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย คัมภีร์ธาตุวิภังค์ คัมภีร์ธาตุวิภังค์ คัมภีร์ธาตุวิภังค์ คัมภีร์วิทิมรรค ซึ่งกล่าวไว้ว่า ร่างกายมนุษย์แต่ละคนจะมีส่วนประกอบธาตุต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน แต่จะมีธาตุใดธาตุหนึ่งเป็นใหญ่เรียกว่า ธาตุเจ้าเรือนของคน ๆ นั้น แต่ธาตุเจ้าเรือน ซึ่งมีมาแต่เกิดจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา ปัจจัยที่มีอิทธิพลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้แก่ อายุ ฤดูกาล กาลเวลา ถิ่นที่อยู่และมูลเหตุการเกิดโรคที่เกิดจากพฤติกรรม หากเกิดความไม่สมดุลของธาตุที่เป็นองค์ประกอบขึ้นเมื่อใด ก็เกิดโรคหรือความเจ็บป่วยขึ้น เมื่อแพทย์แผนไทยให้การวินิจฉัยโรคแล้ว ก็จะวางแผนการบำบัดรักษาและทำหัตถบำบัดให้ผู้ป่วยต่อไป

2. วิถีและแนวทางเชิงปฏิบัติในหัตถบำบัดไทย

องค์ความรู้ด้านการทำหัตถบำบัดไทยในปัจจุบัน ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสั่งสมประสบการณ์ในการต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยมองว่า

กาย จิต อวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์มีการทำงานที่สัมพันธ์กันและเป็นหนึ่งเดียวกัน นอกจากนี้ ยังสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรวมถึงจักรวาล การแก้ปัญหาจึงใช้วิธีแบบบูรณาการ คือ การรักษาที่ไม่ได้มุ่งเน้นแต่อาการเจ็บป่วยทางกายเพียงอย่างเดียวแต่ให้ความสำคัญกับอาการป่วยทางจิตใจและความรู้สึกของคนป่วยด้วย แพทย์แผนไทยทุกคนนอกจากจะมีความรู้ในการรักษาที่ถูกต้องแล้วยังต้องเมตตาต่อความป่วยที่เป็นเพื่อนมนุษย์ที่กำลังตกทุกข์ได้ยากเป็นสำคัญ หมอหนองไทยจึงมักมีความใกล้ชิดผูกพันกับคนป่วย ดูแลเอาใจใส่ เกิดความอุ่นใจและไว้วางใจดุจดังญาติมิตรหรือคนในครอบครัว ดังนั้นการนวดไทยหัตถบำบัด จึงไม่ใช่แค่เรื่องของทางการแพทย์หรือวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียวล้วน ๆ แต่เป็นเรื่องของความคิด คุณค่า ความเมตตา ความดีงาม อันสะท้อนถึงอัตลักษณ์ความเป็นคนจิตใจดีงามในแบบคนไทยอย่างแท้จริงอีกด้วย

3. หลักการนวดรักษาในการทำหัตถบำบัด

ในการนวดหัตถบำบัด ก่อนทำการนวดผู้นวดจะทำสมาธิกำหนดจิตให้นิ่งสงบ มีความเยือกเย็น ไหว้ระลึกถึงครูบาอาจารย์และบรมครูแพทย์ชีวกมารภักจ์ เพื่อให้มีพลังกายพลังใจในการนวดให้สำเร็จได้ผลดีกับผู้ป่วย มีขั้นตอน วิธีการ เทคนิคเคล็ดลับในการนวดที่ดีแล้วยังจะต้องมีเคล็ดลับรับมือเครื่องในแบบการนวดหัตถบำบัดได้แก่ การนวด กด คลึง ดึง ดัน ดัด ยืด เชีย ลูบ รูด เหวี่ยง ต้องมีทักษะชำนาญไม่ติดขัด ในการนวดนั้นนิ้วและมือต้องมีน้ำหนักที่นิ่ง หนัก นาน การนวดเป็นระเบียบแบบแผน มีขั้นตอนตามลำดับในตำรา ได้รับการฝึกมาอย่างชำนาญ นอกจากนี้หมอนวดจะต้องมีความรู้ในเรื่องของเส้น จุด ตำแหน่ง ในการนวด อย่างถูกต้อง ความรู้เรื่องเส้นในที่นี้หมายถึงได้เรียนรู้เรื่องของเส้นประธานสิบหรือเส้นสิบ (Meridian Line) ในร่างกาย เพื่อการนวดรักษาไล่จุด ตำแหน่ง ไปตามแนวเส้นทั้งสิบอย่างได้ผล เส้นประธานสิบหรือเส้นพลังงานเป็นเส้นทางเดินของเลือดลมปราณในร่างกาย ประกอบด้วย 10 เส้น คือ เส้นอิทา ปิงคลา สุมนา จันทวาริ สหสรัสสี ทิวาริ จันทภูสัณ รุขำ สีขิณิ สุขุมัง

หลักในการดูแลสุขภาพแพทย์แผนไทยนั้น เน้นการรักษาแบบองค์รวม คือ ดูแลรักษาแบบบูรณาการทั้ง กาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ คือการบำบัดรักษาโรคอย่างเป็นระบบครบถ้วน รู้สาเหตุการเกิดอาการของโรค รู้วิธีการรักษาโรค รู้วิธีนวดรูปแบบการนวด รู้การใช้สมุนไพรประคบนวด เป็นการรักษาให้เหมาะสมกับโรคและผู้ป่วย

บทสรุป

ประวัติความเป็นมาของหัตถบำบัดไทย

ประวัติความเป็นมา และพัฒนาการของหัตถบำบัดไทย มีประวัติศาสตร์มายาวนานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย อโยธยา รัตนโกสินทร์ และจวบจนสมัยปัจจุบัน โดยชุดพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์การนวดไทยที่เก่าแก่ที่สุด ที่วัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย เป็นภาพจารึกลงบนแผ่นศิลาเป็นภาพการรักษาด้วยการนวดตรงกับสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จนมาถึงสมัยอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การแพทย์แผนไทยโบราณรุ่งเรืองอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนวดไทย ปรากฏในทำเนียบศักดินาข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือนที่ตราขึ้นในปี พ.ศ. 1998 (ปิ่นณวัชญ์ ชูพันธ์นิส, 2555: 67)

พัฒนาการของหลักจรรยาบรรณของวิชาชีพแพทย์แผนไทย

วิชาชีพแพทย์แผนไทย ได้รับพัฒนามาตามลำดับ โดยเริ่มจากการออกกฎหมายทางการแพทย์ฉบับแรก ปรากฏหลักฐานขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2466 ในสมัยรัชกาลที่ 6 ชื่อกฎหมาย “พระราชบัญญัติการแพทย์ ปี พ.ศ. 2466” ซึ่งเริ่มมีการบัญญัติคำว่า “วิชาชีพ” และ “วิชาชีพแพทย์แผนไทย” และ “จรรยาบรรณแพทย์” ขึ้นเป็นครั้งแรกในพระราชบัญญัติการแพทย์ฉบับดังกล่าว (ประทีป ชุมพล, 2551: 43) ลักษณะเด่นของจริยธรรม จรรยาบรรณของแพทย์แผนไทย มีลักษณะคือ เป็นการปฏิบัติที่ต้งงามเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อผู้ป่วยเป็นสำคัญ โดยเสมือนมีระเบียบแบบแผนกำหนดเอาไว้ให้ปฏิบัติตาม เป็นเสมือนคู่มือในการปฏิบัติเพื่อดำเนินการทางจริยธรรมของแพทย์ จรรยาบรรณแพทย์ที่กำหนดไว้ให้ปฏิบัตินี้มีผลผูกพันกับผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์ หากผู้ใดละเมิด หรือไม่ปฏิบัติตามก็จะมีบทลงโทษตามกฎหมายกำหนด (ทองจันทร์ หงส์ดลารมภ์, 2565: 1)

จริยธรรมทางการแพทย์ของไทย คือหลักคำสอนที่ว่าด้วยความประพฤติที่ต้งงามของวิชาชีพแพทย์ มีความอิงแอบใกล้ชิดกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาตั้งแต่ต้นในข้อบังคับเกี่ยวกับจรรยาวิชาชีพแพทย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมความประพฤติของแพทย์ให้อยู่ในจริยธรรมอันดีงาม ตรวจสอบความรู้ของแพทย์ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ และเพื่อป้องกันการประพฤติต่อคนไข้ในการรักษาให้ถูกต้องตรงตามหลักวิชาการ นั้นด้วย (พิชญ์ ประสาทรเวช, 2467: 115) จรรยาบรรณวิชาชีพแพทย์ที่รัฐกำหนดคือบทบัญญัติในกฎหมาย พ.ร.บ.ประกอบโรคศิลปะ ปี พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ปี พ.ศ. 2559

พุทธจริยศาสตร์ในการแพทย์แผนไทย คือ ความประพฤติที่ต้งงามของแพทย์

ที่ทำการรักษาคนไข้อย่างมีคุณธรรมจริยธรรม มีความเมตตากรุณา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีจรรยาบรรณวิชาชีพแพทย์ เป็นตัวควบคุมความประพฤติ พุทธจริยศาสตร์ ที่ถือเป็นจริยศาสตร์การแพทย์ของไทย รวมถึงจรรยาบรรณวิชาชีพ ที่นำหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาเป็นคำสอนและแนวทาง (สิวลี ศิริโล, 2521: 42) ปรากฏอยู่ใน คุณธรรม 10 ประการ ของหมอนวดไทย, ตำราแพทย์ลัทธิการกล่าวถึงคุณธรรม 12 ข้อของแพทย์ผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยที่ดี, คุณธรรมและจริยธรรม 6 ประการของแพทย์ในการปฏิบัติหน้าที่ ดังปรากฏในคำสอนที่สำคัญ ต่อไปนี้ (1) พระยาจันทบุรี (กล่อม) (2) เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (3) พระยาพิศณุ ประสาทรเวช จริยศาสตร์แพทย์แผนไทยที่กำหนดโดยรัฐเป็นกฎหมาย เช่น ประกาศ คำสั่ง พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ประกาศกระทรวงฯ ระเบียบ ต่าง ๆ (ปิ่นแก้วชัย ชูพันธ์นิส, 2555: 92)

ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็น

ผู้วิจัยมีความเห็นและข้อเสนอแนะแนวทาง เพื่อการส่งเสริมพัฒนาหัตถบำบัด 3 ด้าน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะด้านหลักการรักษาและวิถีปฏิบัติของแพทย์แผนไทยหัตถบำบัด

ในการทำหัตถบำบัดไทยนั้น สิ่งสำคัญที่สุดคือหลักการนวดและวิธีการนวดในการรักษาคนไข้ ผู้เป็นแพทย์แผนไทย จะต้องมีความรู้ความสามารถที่แท้จริงตรงกับที่ได้ศึกษามาตามหลักวิชาการแพทย์แผนไทย เรียนรู้เรื่องโครงสร้างร่างกาย (Anatomy System) ระบบกล้ามเนื้อ เส้นเอ็น กระดูก เพื่อรู้วิธีการนวด ตำแหน่งนวด ทักษะการนวด ข้อห้าม ข้อควรระวังทั้งก่อนนวด หลังนวดหากไม่มีความรู้ที่ถูกต้องแล้วการนวดจะไม่ได้ผลและอาจเกิดอันตรายตามมา ข้อเสนอแนะด้านหลักการรักษา คือ ภาครัฐควรมีการกำหนดมาตรฐานฝีมือแรงงานและการทดสอบพัฒนาทักษะการนวดของหมอนวดไทยให้มีประสิทธิภาพทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ

2. ข้อเสนอแนะด้านจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ และกฎหมายของรัฐ

ตัวผู้ปฏิบัติการนวดหรือสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการนวด จะต้องเป็นผู้ที่มีจริยธรรมคุณธรรมที่ดีงาม ปฏิบัติตามกฎหมายมีจรรยาบรรณวิชาชีพที่ดี มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพนวดและลูกค้า มีความภาคภูมิใจในวิชาชีพของตนเอง แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

(2.1) ผู้ประกอบการร้านนวด ต้องขึ้นทะเบียนร้านนวดเป็นสถานประกอบ

การนวดเพื่อสุขภาพกับกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งจะมีมาตรการในการควบคุม และการตรวจสอบ ผ่านการตรวจรับรองมาตรฐานสถานประกอบการจาก กรม สบส. ปฏิบัติระเบียบมาตรการต่าง ๆ ของทางราชการอย่างเคร่งครัด อาทิ ร้านนวดสะอาด เป็นระเบียบ อากาศถ่ายเท ไม่เหม็นอับ ไม่มีด ไม่ลับตาคน ไม่นวดในห้องลับมิดชิด มีชุดนวดที่เรียบร้อย มิดชิดให้กับทั้งลูกค้าและหมอนวด

(2.2) พนักงานนวด ต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการนวด ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการนวดไทย จาก (1) สถานศึกษา สถาบันที่เรียนหรือฝึกอบรมที่ได้ รับอนุญาตถูกต้อง (2) จบหลักสูตรนวดไทยที่ได้รับการรับรองหลักสูตรถูกต้อง (3) ขึ้นทะเบียนรับรองเป็น “ผู้ให้บริการนวดเพื่อสุขภาพ” จากกระทรวงสาธารณสุข จึงจะสามารถประกอบอาชีพให้บริการนวดได้ตามกฎหมาย ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ แพทย์แผนไทยอย่างเคร่งครัด มีกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อยอย่างไทย เป็นผู้นอบน้อม ถ่อมตน อารมณ์สงบเยือกเย็น มีสติสัมปชัญญะ แต่งกายสุภาพ สะอาดสะอ้าน มีความเคารพนบกับลูกค้าหรือผู้ป่วยที่มาปรึกษา ให้บริการนวดด้วยความเต็มใจและมี ทัศนคติที่ดี

3. ข้อเสนอแนะต่อสังคมและประชาชนด้านความเชื่อและทัศนคติ

การนวดหรือหัตถบำบัดมีประโยชน์และคุณค่าต่อการดูแลสุขภาพ ทั้งในด้านการรักษาและการป้องกัน แต่คนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจถึงบทบาท หน้าที่ของการนวด ประกอบกับสถานที่ให้บริการนวดยังมีไม่มากพอไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงบริการนวดไทย หากผู้คนได้รู้และเข้าใจเรื่องการนวดไทยก็จะน่าสนใจที่อยากจะใช้บริการมากขึ้นข้อเสนอแนะด้านความเชื่อและทัศนคติ คือ ควรเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนวดไทย หาข้อมูลเกี่ยวกับการนวดว่าคืออะไร มีประโยชน์อย่างไรต่อสุขภาพ จะทำให้ได้รับข้อมูลที่ตีมีประโยชน์เกิดความเข้าใจในการนวดไทยมากขึ้น อันจะนำไปสู่ทัศนคติที่ดีในการเข้ามาใช้บริการ ลองเปิดใจนวดหัตถบำบัดไทยดูเพื่อดูแลสุขภาพตัวเองให้ดีขึ้นด้วยค่าใช้จ่ายที่ไม่มากเป็นทางเลือกใหม่สำหรับคนที่มีอาการเจ็บป่วย ไม่ต้องไปรักษาในโรงพยาบาล ลดการใช้ยาและสารเคมี ลดการนำเข้าเวชภัณฑ์จากต่างประเทศ ช่วยประหยัดงบประมาณของรัฐ อาชีพนวดไทยมีคุณค่าต่อสุขภาพและความรู้สึกทางใจทำให้จิตใจผ่อนคลาย ได้ประโยชน์ต่อการส่งเสริมอาชีพคนไทย ช่วยส่งเสริมอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย ที่เป็นมรดกของชาติให้อยู่คู่กับชาติไทยต่อไปให้ตราบนานเท่านาน

บรรณานุกรม

- กฤติยา พนมยันตร์. (2555). **การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการแพทย์แผนไทย**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทองจันทร์ หงส์ดามรงค์. (1 สิงหาคม 2543). **จริยธรรมแห่งวิชาชีพและจริยศาสตร์**. สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2565, จาก https://www.baanjomrut.com/library_2/extension-1/professional_ethics_and_ethics/index.html
- ประทีป ชุมพล. (2551). **ประวัติศาสตร์การแพทย์ไทย**. นครปฐม : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วปณณวัช ฐพันธ์นิส. (2555). **การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในการแพทย์แผนไทย**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ. (2555). **การแพทย์แผนไทย การแพทย์องค์รวม**. นนทบุรี : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ไพฑูรย์ ธรรมชัย. (2564). **มุมมองทางปรัชญาต่อปัญหาการก่ออาชกรรมในสังคมยุคโควิด-19 มุมมองทางการแพทย์และอาชญาวิทยา**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชัย อังพินิจพงศ์. (2551). **การนวดแผนไทยเพื่อการบำบัด**. กรุงเทพมหานคร : สุริยาสาน.
- สายหยุด ใจสำราญ. (2548). **ประวัติและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการนวดไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนไทยโกลด์ ฟิงเกอร์ เมดิคอลมาสซาส อโรสปาเทรนนิง แบงค็อก.
- สิวลี ศิริไล. (2521). **การศึกษาวิเคราะห์เชิงพุทธจริยศาสตร์ จริยธรรม และ เกณฑ์การตัดสินปัญหาจริยธรรมทางการแพทย์สมัยปัจจุบัน**. รายงานวิจัย. ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อารีวรรณ กลั่นกลิ่น. (2551). **คู่มือการเรียนการสอนหมวดวิชาเฉพาะ การนวดไทยราชสำนัก**. เชียงใหม่ : โรงเรียนปาวนิมานเชียงใหม่ สปา อะคาเดมี่.

วิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์จาก การถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์

An analysis of The Buddhist Ethical Criterion Regarding Live Streaming of Monks on Social Medias

ฐิติทรัพย์ พระแก้ว

Titisap Prakaew

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiangmai Campus

ประสาน เล้าอรุณ

Prasarn Lao-aruen

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Mae Fah Luang University

Corresponding Author, Email : titisup_2008@hotmail.com

บทนำ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์ 2) เพื่อศึกษาเกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์ 3) เพื่อวิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ในการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า 1) การถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการไลฟ์สดบนเฟซบุ๊ก พระภิกษุต้องเตรียมตัวมาเป็นอย่างดีให้เหมาะสมกับสมณสาธูป 2) เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ที่ใช้ คือ เกณฑ์หลัก ได้แก่ ศีล 5, กุศลกรรมบถ 10 , มรรค 8, กุศลมูล 3, อกุศลมูล 3, เสาขียวัตร 75, อินทริยสังวร 6, महाปเทส 4, หลักประโยชน์ 3 และพระธรรมกถึก 5 ส่วนเกณฑ์รอง คือ การยอมรับของวิญญูชน, การเปิดเผยตนและผู้อื่นให้เป็นทุกข์ 3) วิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์จากการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์ แบ่งเป็น 2 กรณี คือ กรณีเชิงบวก พบว่า พระภิกษุมีสมณสาธูป มีเจตนาดีในการเผยแผ่ธรรมะ มีวิธีการสื่อสารที่ดีและมีผลลัพธ์ที่ดี ได้รับคำชื่นชมจากพุทธศาสนิกชน ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงตัดสินว่าปฏิบัติตามพุทธจริยศาสตร์ ส่วนกรณีเชิงลบ พบว่า พระภิกษุไม่มีสมณสาธูป มีเจตนาดีในการเผยแผ่ธรรมะ แต่มีวิธีการสื่อสารไม่ดี ขาดสมณสาธูปและมีผลลัพธ์ทั้งดีและไม่ดีโดยได้รับทั้งคำติ

และชมจากพุทธศาสนิกชน การถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์ในกรณีหลังนี้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงตัดสินใจว่าไม่ปฏิบัติตามหลักพุทธจริยศาสตร์

คำสำคัญ : วิเคราะห์, เกณฑ์การตัดสิน, พุทธจริยศาสตร์, การถ่ายทอดสด, พระภิกษุ, สื่อสังคมออนไลน์

Abstract

Thesis entitled “An analysis of the Buddhist Ethical Criterion Regarding Live Streaming of Monks on Social Medias” is off 3 objectives : 1. to study the Live Streaming of Monks on Social Media, 2. to study Buddhist Ethical Criterion Regarding the Live Streaming of Monks on Social Media, and 3. to analyze Buddhist Ethical Criterion Regarding the Live Streaming of Monks on Social Media. Its results to show that :

1) Live Streaming of monks are very popular. Especially, using Facebook. There are both advantages and disadvantages. They do the live streaming must prepare themselves very well and monk’s proper behavior.

2) There are two criteria for judging by Buddhist Ethics, Major and Minor : There are the main criteria such as the 5 Precepts, 10 Wholesome course action, the 8 Fold paths, 3 Wholesome roots, 3 Unwholesome , 75 Sekhiyavatara , 6 Indriyasamvara, 4 Principle Citations, 3 Benefits, and 5 Qualities of Teacher . While the Minor criteria are scholar’s acceptance and others effects of actions on one’s own benefit or harm.

3) Analysis of Buddhist ethical criterions judgment is divided into 2 cases: in the first case, positive, the monks follow a suitable manner who had good intentions in propagating the Dhamma. They had a good communication method and good results that had been praised by Buddhists. The live streaming was achieved the set objectives. Therefore, we made decision to do Buddhist ethics. In the second case, negative : the monks did not follow unsuitable manner, the monks had good intentions in propagating (the Dhamma, but they had a poor communication method and there were both

good and bad results, as they had received both praise and criticism from Buddhists. Live streaming did not achieve their intended objectives. Therefore, we decided that they didn't follow the Buddhist ethics.

Keywords : Analysis, Criterion, Buddhist Ethical, Live Streaming, monks, Social Medias

บทนำ

สื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบันเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยส่งผลต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ ทั้งนี้ เพราะเกิดจากความต้องการขั้นพื้นฐานในการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีการพูดคุยสนทนา (Chat) กันได้ด้วยวิธีง่ายๆ และสะดวกรวดเร็ว อาทิ ผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยใช้งานโปรแกรมสำเร็จรูป ที่เรียกว่า แอปพลิเคชัน (Application) เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook), เมตา(Meta), ทวิตเตอร์ (Twitter), ไลน์ (Line), อินสตาแกรม (Instagram) และอื่นๆ อีกมากมาย โดยเริ่มจากความสัมพันธ์ในหน่วยเล็กๆ จากเพื่อนสู่เพื่อน จนกระทั่งกลายเป็นความสัมพันธ์ระดับสังคม ระดับประเทศและระดับโลกในที่สุด

โลกได้พัฒนาระบบ เครือข่าย (Online) ไปอย่างมาก มนุษย์ส่วนใหญ่ยังต้องใช้คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (Personal Computer) ในการศึกษาหาความรู้ ในการทำงาน การสื่อสารหรือเพื่อพักผ่อนและความเพลิดเพลิน เช่น ดูข่าวสาร ดูหนัง ฟังเพลง พูดคุย และเล่นเกม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเครื่อง คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลพกพา (Notebook), สมาร์ทโฟน (Smart Phone), แท็บเล็ต (Tablet) เพิ่มเติมเพื่อที่จะสื่อสารระบบเครือข่าย (Online) ได้ตลอดเวลา เมื่อมีสัญญาณอินเทอร์เน็ต (Internet)

บทบาทสำคัญของสื่อออนไลน์จึงไม่เพียงแต่การนำเสนอข่าวสารเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมต่อของสังคมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ให้แก่ประชาชนจำนวนมากด้วย ดังนั้น การนำเสนอข่าวสารของสื่อออนไลน์ จึงอาจมีผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้างได้ ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของสื่อในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร โดยปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ คือ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (คณะวิชาการ, 2560 : 22-23) ได้กำหนดหลักการที่เกี่ยวข้องในมาตรา 34 วรรคแรกว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดัง

กล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน และมาตรา 34 วรรคสอง มีหลักว่า เสรีภาพทางวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง แต่การใช้เสรีภาพนั้น ต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนและต้องเคารพ และไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น ทั้งได้กำหนดให้รัฐต้องจัดให้มีองค์กรทำหน้าที่ป้องกันการขัดขวางสิทธิและเสรีภาพในการทำงานของสื่อออนไลน์ เพื่อให้การรับข้อมูลข่าวสารของประชาชนมีความถูกต้องและเป็นความจริง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีจริยธรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางสื่อออนไลน์เป็นตัวควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ ได้แก่ ความเป็นส่วนตัว ความถูกต้อง ความเป็นเจ้าของและการเข้าถึงข้อมูล อีกด้วย

ในทางพุทธจริยศาสตร์มีหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมที่เป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ตั้งแต่พื้นฐาน ระดับกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามเท่าที่มนุษย์จะพึงประพฤติและดำเนินไปถึงได้และเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติ ปัญญา มีความสุขที่สุด ทั้งนี้ เพราะ จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติชีวิตหรือความดีอันสูงสุด (พัฒนา ใจหล้า, 2559 : 2)

มนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกัน การแสดงออกทางพฤติกรรมจึงแตกต่างกันตามพื้นฐานของแต่ละคน ทั้งในด้านความรู้ เจตคติ ค่านิยม รวมไปถึงสภาวะทางร่างกายและจิตใจ ส่งผลให้พฤติกรรมของมนุษย์ไม่เหมือนกัน ทั้งที่เป็นเรื่องเดียวกันหรืออยู่ในสถานการณ์เดียวกัน สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการใช้เกณฑ์การตัดสินว่า พฤติกรรมใดถูก พฤติกรรมใดผิด พฤติกรรมใดดี พฤติกรรมใดไม่ดี ซึ่งโดยทั่วไปมนุษย์มีมโนธรรมหรือจิตสำนึกเป็นเครื่องตัดสินอยู่แล้ว แต่ในการพิจารณาของนักจริยศาสตร์ จะมีเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินจริยธรรมที่อาจแตกต่างกันไปบ้าง

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น การสื่อสารมีหลากหลายวิธี แต่ไม่ว่าจะเผยแผ่ด้วยวิธีการใดๆ การเผยแผ่หลักคำสอนทางพุทธศาสนาโดยพระภิกษุสงฆ์ นั้น ผู้เผยแผ่ต้องมีพุทธวิธีในการสอนโดยเริ่มจากความเป็นกัลยาณมิตรและมีสติปัญญาที่ประกอบด้วยหลักของนักเผยแผ่ธรรมะกับผู้ฟังหรือผู้สอนหรือผู้ให้ความรู้กับผู้เรียน ที่มีความสัมพันธ์กัน ในฐานะเป็นกัลยาณมิตรเพราะในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้น ต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณาต่อกันเป็นอย่างดี และในปัจจุบันสื่อออนไลน์บนโลกอินเทอร์เน็ตนั้น นอกจากการใช้คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลแล้วยังมีการใช้โทรศัพท์มือถือ

หรือสมาร์ทโฟน (smart phone) เข้ามามีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิตประจำวันของคนและสังคมโลกมากขึ้นด้วย จนอาจกล่าวได้ว่า เป็นอุปกรณ์หรือเครื่องมือสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ ในการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้อย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็วและสามารถเรียนรู้ซ้ำๆ ได้ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ดังนั้น จึงควรที่จะเข้าใจและเล็งเห็นความสำคัญของการเผยแผ่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่จะต้องเป็นไปอย่างมีศีลธรรม มีคุณธรรมและจริยธรรม รวมทั้งจะต้องไม่บิดเบือนพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาสืบไป

ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสื่อสังคมออนไลน์จึงมีความสำคัญและ มีความจำเป็นในปัจจุบันมาก พระภิกษุจึงใช้สื่อออนไลน์ในการสอนและเผยแผ่ธรรมะหรือ สอดแทรกธรรมะ เพื่อสื่อสารกับฆราวาสอยู่ไม่น้อย ในบางครั้งอาจสอดแทรกมุขตลกขบขัน บ้าง ทำให้พุทธศาสนิกชนหรือคนทั่วไปที่ติดตามมองว่า เป็นอาการไม่สำรวมและก่อให้เกิด ความเสื่อมศรัทธาต่อผู้ที่พบเห็นได้

ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการมหาเถรสมาคมจึงได้มีการกำชับพระภิกษุสงฆ์ ให้ใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างเหมาะสม หากพบว่า ใช้ไปในทางที่ไม่เหมาะสม ก่อให้เกิด ความเสื่อมศรัทธาต่อผู้ที่พบเห็นหรือผู้ที่ได้รับข่าวสารก็จะถูกตักเตือนในเบื้องต้น ดังนั้น เพื่อเป็นการปกป้องสถาบันพระพุทธศาสนาและเพื่อให้ประชาชนเกิดความ เคารพศรัทธาและนับถือกราบไหว้พระสงฆ์ได้อย่างบริสุทธิ์ใจ โดยทางผู้บริหาร เจ้า คณะกรุงเทพมหานคร จึงขอให้เจ้าคณะเขตทุกเขต ได้แจ้งให้เจ้าอาวาสวัดทุกวัดในเขต ปกครอง ได้ควบคุม ตักเตือน สอดส่อง ดูแลกดขันพระภิกษุ สามเณรให้ใช้สื่อสังคม ออนไลน์ การไลฟ์สด การส่งภาพในเฟซบุ๊ก (Facebook) และ ไลน์ (Line) ต่างๆ ให้อยู่ ในสมณสาธูป เป็นไปอย่างเหมาะสม ถูกกาลเทศะ

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว การพัฒนาการ ถ่ายทอดสดหรือการไลฟ์สด แต่เดิมมุ่งทางด้านการค้าพาณิชย์ออนไลน์ แต่ปัจจุบันมี การไลฟ์สดมากขึ้น จึงมีพระภิกษุนำวิธีการไลฟ์สดมาถ่ายทอดธรรมะหรือเทศนาสั่ง สอนประชาชนมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาขาดการกลั่นกรอง ขาดการควบคุมและการ ประเมินอย่างเป็นทางการ การถ่ายทอดสดจึงขึ้นอยู่กับพระภิกษุแต่ละรูปจะนำเสนอ และทางมหาเถรสมาคมก็ยังไม่ได้มีเกณฑ์ที่เหมาะสมในการตัดสินการถ่ายทอดสดของ พระภิกษุรูปนั้นๆ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ใครค้นหาคำตอบเป็นอย่างยิ่ง ว่า มีเกณฑ์การตัดสินใดบ้างในทางพุทธจริยศาสตร์ ที่จะสามารถนำมาใช้เพื่อตัดสิน

การถ่ายทอดสดของพระภิกษุสงฆ์ในสื่อสังคมออนไลน์ได้

งานวิจัยนี้ ต้องการศึกษาวិเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์จากการถ่ายทอดสดของพระภิกษุสงฆ์ในสื่อสังคมออนไลน์ คือ การถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์ เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์และวิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ในกรณีของการถ่ายทอดสดในสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบันต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษาการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์
- 2) ศึกษาเกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์
- 3) วิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ ในการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษากิจการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยมีวิธีการและขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย หนังสือ บทความที่เกี่ยวข้อง ที่ได้มีการศึกษาไว้แล้ว ตลอดจน ประกาศ คำสั่ง ข้อมูลข่าวสาร บทความวิจัยจากสื่อต่างๆที่เป็นปัจจุบันและเชื่อถือได้ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับข้อมูลการวิจัยและนำมาเรียบเรียงตามวัตถุประสงค์
- 2) ทำการวิเคราะห์หลักเกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์และการตัดสินตามหลักพระพุทธศาสนาในมุมมองปรัชญาทางจริยศาสตร์และเขียนงานวิจัยพร้อมทั้งเสนอความคิดเห็นของผู้วิจัย โดยมุ่งให้ตอบวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบคำตอบ
- 3) นำข้อมูลเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อขอคำชี้แนะในส่วนต่างๆเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
- 4) สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์จากการถ่ายทอดสด
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
ผ่านการรับรองคุณภาพจาก TCI (กลุ่มที่ 2)

ของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยจากการศึกษาครั้งนี้ได้ในประเด็นต่อไปนี้

1. ศึกษาการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์

จากการศึกษาการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์กำลังเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เนื่องจากมีพัฒนาการของเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาโดยลำดับ การใช้เทคโนโลยีที่สามารถถ่ายทอดสดได้โดยไม่ยุ่งยาก แต่ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือการถ่ายทอดสดโดยใช้เฟซบุ๊ก หรือ facebook Live สามารถถ่ายทอดสดได้ทั้งภาพและเสียงและรับชมได้แบบช่วงเวลาที่เกิดขึ้นโดยทันที (Real Time) เป็นแบบการสื่อสารที่ผู้ส่ง สารและ ผู้รับสารสามารถส่งข่าวสาร และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกัน (Two - way Communication) สามารถอ่านและเขียนข้อมูล (Read and Write) ได้ทันทีและสามารถชมย้อนหลังได้เมื่อมีการบันทึกไว้ โดยวิดีโอที่รับชมจะถูกส่งผ่านสัญญาณอินเทอร์เน็ตมายังอุปกรณ์ที่ง่ายที่สุดคือเครื่องคอมพิวเตอร์หรือสมาร์ทโฟน ซึ่งบุคคลทั่วไปนิยมใช้กัน ไม่เว้นแม้กระทั่งพระภิกษุที่นำวิธีการไลฟ์สดมาใช้ เพื่อการเผยแผ่ธรรมะ ซึ่งการถ่ายทอดสดของพระภิกษุบนโลกออนไลน์นี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี คือ สามารถใช้วิธีการถ่ายทอดสดเผยแผ่ธรรมะเข้าถึงพุทธศาสนิกชนจำนวนมากได้ ส่วนข้อเสีย คือ ไม่สามารถแก้ไขคำพูดหรือการแสดงพฤติกรรมต่างๆที่ไม่เหมาะสมได้ทันที พระภิกษุที่จะถ่ายทอดสดจึงต้องมีความพร้อมและเตรียมตัวมาเป็นอย่างดี เพื่อให้การถ่ายทอดสดได้ประโยชน์และช่วยสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชนที่อยู่ทางบ้าน ดังนั้น พระภิกษุผู้ทำการถ่ายทอดสดจึงต้องสำรวมและอยู่ในสมณสาธูปตลอดเวลาของการถ่ายทอดสด

2. เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์

พิจารณาใน 2 เกณฑ์ คือ เกณฑ์หลักและเกณฑ์รอง ในส่วนของเกณฑ์หลัก พิจารณาจาก ศีล 5 ข้อ 4 คือ มุสาวาทา เวรมณี , กุศลกรรมบถ 10 คือ วชิกรรม มรรค 8 คือ สัมมาวาจา, กุศลมูล 3, อกุศลมูล 3, เสขยวัตร 75 หมวดสารูป, อินทริยสังวร 6, มหาปเทศ 4, ประโยชน์ 3 และพระธรรมกถึก 5 ส่วนเกณฑ์รอง พิจารณาจากการยอมรับของวิญญูชนและการเปิดเผยตนเองและผู้อื่น

ในเกณฑ์หลัก พบว่า การถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์มีวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พระธรรม แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีเชิงบวก เป็นกรณีการถ่ายทอดสดของพระ

ภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์มีความเป็นกุศล เนื่องจากพระภิกษุมีสมณสาธูป มีการสำรวมอินทรีย์ เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติในการเผยแผ่ธรรมะ ส่วนกรณีเชิงลบ มีความเป็นอกุศล เนื่องจากพระภิกษุขาดสมณสาธูป ขาดการสำรวมอินทรีย์ ในขณะที่ทำการถ่ายทอดสด มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ขาดการสำรวมวาจา มีการพูดพาดพิงและสอดแทรกความคิดเห็นทางการเมืองและไม่เกี่ยวข้องกับ การเผยแผ่ธรรมะ การพูดจาส่อเสียดพาดพิงบุคคล สอดแทรกการรื้อฟื้นคำ ซึ่งมีลักษณะของการแสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ อันเป็นอกุศลมูล ซึ่งทั้งสองกรณีนี้มีพุทธศาสนิกชนเข้าติดตามชม และฟังเป็นจำนวนมาก

เกณฑ์รอง พบว่า การถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์มีวัตถุประสงค์ ในการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้า มี 2 กรณี กรณีเชิงบวก พบว่ามีการยอมรับของวิญญูชน ไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ผู้อื่นไม่เดือดร้อนจากการกระทำของตน สร้างประโยชน์ ให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง พุทธศาสนิกชนและสังคม ส่วนกรณีเชิงลบ มีทั้งการยอมรับและไม่ยอมรับ ของวิญญูชน ในส่วนที่ยอมรับเห็นว่าการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์มีความเหมาะสม ทันยุคทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สำหรับในส่วนที่ไม่ยอมรับ เห็นว่า ถึงแม้ว่าพระภิกษุจะมีคุณสมบัติใน การเผยแผ่ธรรมะ แต่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่เหมาะสมในสมณสาธูป มีการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ผู้อื่นเดือดร้อนจากการกระทำของตน และแม้ว่าส่วนหนึ่งของการเผยแผ่ธรรมะจะมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขของทั้งตนเองและผู้อื่น ก็ตาม แต่ส่วนหนึ่งของการเผยแผ่ธรรมะมีผลในทางสร้างทุกข์ให้ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นด้วย จึง ขาดประโยชน์ที่เกิดแก่ตนเอง ต่อพุทธศาสนิกชนและต่อสังคม ทั้งนี้ จึงได้รับการตักเตือนจาก พระเถรานุเถระให้พระภิกษุที่ทำการถ่ายทอดสดในสื่อสังคมออนไลน์ ยุติการกระทำดังกล่าว และขอให้อยู่ในสมณสาธูป

3. ผลจากการวิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ในการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์ พบว่า มี 2 กรณี

3.1 พระภิกษุมีสมณสาธูป

เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ในการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์ โดยวิเคราะห์ สรุป เกณฑ์หลักและเกณฑ์รอง พิจารณาจากเกณฑ์ การตัดสินดี-ชั่ว ตามหลักพุทธศาสนา ต้องมองให้ครบ 3 ส่วน คือ เจตนา วิธีการ และ ผลลัพธ์ พระภิกษุที่ทำการถ่ายทอดสดบนสื่อสังคมออนไลน์ มีเจตนาดี เป็นกุศลมูลในการ ประพฤติปฏิบัติตามศีล 5 ข้อ 4 มุสาวาทา เวรมณี ประพฤติปฏิบัติตามกุศลกรรมบถ 10 ข้อวัจจกรรม 4 ประพฤติปฏิบัติตาม มรรค 8 ข้อ 3 สัมมวาจา นอกจากจะมีเจตนาดีที่เรียก

ว่ากุศลจิตแล้ว ยังต้องพิจารณาวิธีการในการประพฤติปฏิบัติด้วย โดยวิธีการที่ใช้ในการสื่อสาร เป็นการสื่อสารออนไลน์ การใช้วาจาและการแสดงพฤติกรรมจึงต้องสำรวมทั้งกาย วาจา และใจ พระภิกษุที่มีสมณสาธูปจะสำรวมอินทรียในขณะถ่ายทอดสด เหมาะสมกับสมณสาธูป มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างแจ่มแจ้งและสามารถสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ตนและผู้อื่น ก่อประโยชน์ ทั้งในปัจจุบัน ในภายภาคหน้าและประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ยังต้องวัดที่ผลลัพธ์ด้วยว่า การถ่ายทอดสดในสื่อสังคมออนไลน์นั้นได้รับการตอบรับจากพุทธศาสนิกชนหรือสังคมอย่างไรบ้าง พระภิกษุที่มีสมณสาธูปจะได้รับการชื่นชมจากวิญญูชน ได้รับแรงศรัทธาจากสังคม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นอย่างแท้จริง พระภิกษุที่มีสมณสาธูป ตามเกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์นี้ ถือว่าได้ปฏิบัติตามหลักพุทธจริยศาสตร์ จึงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการเผยแผ่ธรรมะและปฏิบัติได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3.2 พระภิกษุไม่มีสมณสาธูป

สำหรับพระภิกษุที่ไม่มีสมณสาธูป อาจไม่มีสมณสาธูปในบางช่วงบางขณะ แม้มีเจตนาดีที่ต้องการถ่ายทอดพระธรรมคำสอน แต่วิธีการในขณะถ่ายทอดสดขาดอาการสำรวม โดยเฉพาะ สำรวมกาย วาจา ทำให้เกิดอกุศลจิต ส่งผลต่อการเกิดอกุศลกรรม หากมีการพูดส่อเสียดจะมีผลกระทบต่อบุคคลอื่นๆหรือแม้แต่มีก้าวร้าวเสียงดัง โดยขาดสติพิจารณาว่า แม้ไม่ได้อยู่ในบ้านเรือนของผู้อื่น แต่จากการถ่ายทอดสดนั้น ภาพและเสียงสามารถเข้าถึงบ้านเรือนของผู้อื่นได้ นอกจากนี้หากมีการแสดงความคิดเห็นในทางการเมืองแล้วจะมีผลกระทบต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กล่าวถึง มีลักษณะของการยกตน เสียดสีข่มขู่ผู้อื่นหรือมีการวิวิสีนคำ เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะมุ่งที่จะได้ลาภ ก็จะได้รับผลลัพธ์จากการไม่ยอมรับของวิญญูชน หรือถูกดำเนินคดีเตียนจากสังคม เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น ทำให้ตนเองเดือดร้อน ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแต่กลับเป็นสาเหตุให้เกิดโทษทุกข์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น พระภิกษุที่ไม่มีสมณสาธูปนี้ ถือว่าไม่ปฏิบัติตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เพราะการขาดสมณสาธูปจะมีผลทำให้การถ่ายทอดสดในสื่อสังคมออนไลน์ไม่บรรลุวัตถุประสงค์

อภิปรายผล

การถ่ายทอดสดต้องใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ พระภิกษุจึงจำเป็นต้องศึกษาและเรียนรู้วิธีการใช้ประโยชน์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า สอดคล้องกับพระไพศาล วิสาโล (พระไพศาล วิสาโล, 2559 : ออนไลน์) ที่กล่าวไว้ว่า “พระสงฆ์ควรจะใช้งานให้เหมาะสม เช่น การใช้งานโซเชียลเน็ตเวิร์ค ถ้าใช้เพื่อการพูดเล่นกัน อาจไม่เหมาะสมสำหรับพระสงฆ์ แต่ถ้าใช้เผยแผ่ธรรมะน่าจะเหมาะสม และพระสงฆ์ควรเรียนรู้ที่จะใช้งานในด้านนี้ให้มากขึ้น”

เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์เป็นเกณฑ์ตัดสินความดี-ชั่ว นอกจากจะใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาในการพิจารณาการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์แล้ว หลักธรรมที่สำคัญที่ควรพิจารณาเป็นเกณฑ์ในอันดับต้นๆ คือ กุศลมูลและอกุศลมูลซึ่งสอดคล้องกับใน พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 305 : 259)

เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์จากการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์ ต้องพิจารณาให้ครบองค์ประกอบ 3 ประการ คือ เจตนา วิธีการ และผลลัพธ์ โดยการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์จะเป็นการถ่ายทอดสดเพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งถือเป็นเจตนาดี วิธีการถ่ายทอดสดออนไลน์ใช้สื่อออนไลน์ที่ได้รับความนิยม คือ การถ่ายทอดสดบนเฟซบุ๊ก (Facebook Live) ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ผู้อำนวยการสถาบันวิมุตตยาลัย (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2553 : ออนไลน์) ที่กล่าวว่า “การใช้เฟซบุ๊กเผยแผ่ธรรมะหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นช่องทางหนึ่งที่สำคัญในการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรวมถึงคนรุ่นใหม่เข้าถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา” และในส่วนของการถ่ายทอดสดออนไลน์โดยใช้เฟซบุ๊กนั้น พระภิกษุจะต้องเตรียมตัวมาเป็นอย่างดี วิธีการพูดและคำพูดรวมทั้งกิริยาท่าทาง วิธีการนำเสนอต้องอยู่ในสมณสาธูป สอดคล้องกับอุบล วุฒิพรโสภณ (อุบล วุฒิพรโสภณ, 2561:136) ที่กล่าวไว้ในบทความวิจัย เรื่อง “พระสงฆ์กับการสื่อสารด้วยเทคโนโลยี 4.0” ว่า “พระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้ามีหน้าที่รักษาและเผยแผ่พระศาสนาให้แก่สาธุชนทั่วไป ต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาหลักธรรมคำสอนอย่างแท้จริง โดยพระสงฆ์ต้องรู้รอบและรู้สึกในเรื่องหรือประเด็นที่จะถ่ายทอด ต้องมีความเข้าใจในการเผยแผ่พระธรรมอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับช่องทางนั้นๆ โดยเฉพาะการใช้แอปพลิเคชันไลน์ (Application Line) หรือเฟซบุ๊ก (Facebook) ที่สามารถ

ส่งผ่านข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและเข้าสู่กลุ่มเป้าหมายได้โดยตรง ถ้ามีความผิดพลาดของข้อมูลหรือช่องทางการสื่อสารจะทำให้เกิดความเสียหายตามมาได้ เพราะพระภิกษุผู้ส่งข่าวสารนั้น ไม่สามารถรับรู้ได้ว่าผู้รับข่าวสารนั้นเป็นใคร อยู่ในสถานการณ์เช่นไร มีความยินดีหรือไม่ยินดีกับการรับข้อมูลข่าวสารนั้นหรือไม่” นอกจากนี้ ในขณะที่ถ่ายทอดสดพระภิกษุต้องอยู่ในอาการสำรวมทุกอิริยาบถ หากไม่คำนึงถึงหลักพระธรรมกถึก 5 ผลของการถ่ายทอดสดออนไลน์นั้นก็พร้อมจะเป็นดาบสองคมที่จะย้อนมาทิ่มแทงพระภิกษุนั้นได้ โดยได้รับคำติเตียนจากผู้ติดตาม ก่อให้เกิดวิกฤตศรัทธาและส่งผลในทางลบต่อพระพุทธศาสนา แต่ถ้าการกระทำไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น จะตัดสินใจว่าการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์นั้นปฏิบัติตามหลักพุทธจริยศาสตร์

องค์ความรู้จากงานวิจัย

ลักษณะการประพฤติปฏิบัติตนของพระภิกษุสงฆ์จากการถ่ายทอดสดในสื่อสังคมออนไลน์ ได้รับองค์ความรู้จากงานวิจัย ดังนี้

1. ด้านตัวบุคคล พระภิกษุเป็นผู้ที่สังคมไทยให้ความเคารพนับถือและศรัทธา ดังนั้น การกระทำต่างๆจึงต้องอยู่ในสมณสาธูป ปฏิบัติตามศีลของสงฆ์ สำรวมอินทรีย และเทศน์ตามหลักธรรมกถึกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
2. ด้านการใช้เทคโนโลยี พระภิกษุได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างดี จึงควรนำเอาประโยชน์ของเทคโนโลยีนี้ไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยกุศลจิตให้มากยิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดผลกุศลธรรม
3. ด้านเกณฑ์การตัดสินใจทางพุทธจริยศาสตร์ พระภิกษุควรพิจารณาเป็นกรณีว่า ธรรมะใดสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการกระทำของตน องค์ความรู้ที่ได้ คือ ธรรมะที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาเป็นเกณฑ์ตัดสินใจการถ่ายทอดสดของพระภิกษุในสื่อสังคมออนไลน์ได้ คือ ศีล 5, กุศลกรรมบถ 10, มรรค 8, กุศลมูล 3, อกุศลมูล 3, เสดยวัตร 75, อินทรียสังวร 6, มหาปเทศ 4, ประโยชน์ 3, และพระธรรมกถึก 5

สรุป

สื่อสังคมออนไลน์ได้รับความนิยมอย่างมากในปัจจุบัน การใช้สื่อออนไลน์เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุ ได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้ เฟซบุ๊ก

พระภิกษุจึงต้องใช้อย่างระมัดระวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถ่ายทอดสด พระภิกษุต้องมีศีล สมาธิ ปัญญา ประพฤติกุศลมูล ละอกุศลมูล มีกุศลกรรมบถ 10 มีสมณสารูป สำรวมอินทรีย์ ปฏิบัติตามมหาปเทศ 4 เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น น้อมนำเอาหลักพระธรรมกถึกมาใช้ในการเทศนา รวมทั้งมีเจตนาอันเป็นกุศลจิตในการเผยแผ่หลักธรรม และมีวิธีการถ่ายทอดที่เตรียมมาเป็นอย่างดี ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น นอกจากผู้ติดตามจะชื่นชมยินดีแล้ว วิญญูชนที่รับรู้การถ่ายทอดสดจะยอมรับและถือว่าการกระทำไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ในทางตรงข้ามกลับก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่น ถือว่าได้ปฏิบัติตามหลักพุทธจริยศาสตร์และเกิดผลดีต่อพระพุทธศาสนาในที่สุด

บรรณานุกรม

- คณะวิชาการ. (2560). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. ๒๕๖๐**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร.
- พระไพศาล วิสาโร.(1 มีนาคม 2559) **เทคโนโลยีในทรรศนะของพระพุทธศาสนา**.สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://www.visalo.org/columninterview/chip10htm>
- พระมหาวุฒิชัย ว.วชิรเมธี. (5 พฤศจิกายน 2533). **ท่าน ว.วชิรเมธี เผยพระเล่นเฟชบุ๊กได้**.สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://www.news.mthai.com>general-news>
- พัฒนา ใจหล้า. (2559). **วิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์จากการสร้างเครื่องรางในสังคมไทย**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อุบล วุฒิพรโสภณ. (2561). **พระสงฆ์กับการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีในยุค 4.0**. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย. 2 (3), 136.

รูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน

โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่

A Model of Using Mindfulness to Improve The Quality of Life of Students at Sri Sangwan Chiang Mai School

พระสุรัส สุรปณฺโญ (สุขขุนทด)

พระมหาธณฺชพงค์ สุพรหมปณฺโญ (คิดอ่าน)

พระธีรพล วรคุณฺโณ (คำสิงห์ใส)

วิโรจน์ วิชัย

Phrasurat surapanyo (sukkhunthod)

Phramaha Thanatpong Subrahmapakho (Kitarn)

Phra theerapol varakuno (khamingsai)

Viroj Vichai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-mail: su0808422359ss@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมและความคิดเห็นด้านการมีสติ ก่อนการฝึกพัฒนา

สติ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.31 เมื่อได้รับการพัฒนาสติแล้ว โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเล็กน้อย คือ 4.34 ส่วนคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($= 3.34$, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ในภาพรวม ไม่รวมในรายด้าน เป็นอันดับ 1 อยู่ในระดับปานกลาง ($= 3.53$, S.D. = 0.6 8)

รองลงมาคือ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ($= 3.47$, S.D. = 0.59) และลำดับสุดท้ายคือ ด้านสิ่งแวดล้อม ($= 3.23$, S.D. = 0.57)

รูปแบบการพัฒนาสติใช้การบูรณาการ 3 รูปแบบ คือ (1) กำหนดการรับรู้การเคลื่อนไหวทางกายในชีวิตประจำวัน (2) การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของโรงเรียน (3) ใช้สติกำหนดลมหายใจเข้า-ออก ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน คือ ครูผู้สอน รุ่นพี่และเพื่อนที่เป็นกัลยาณมิตร ส่วนอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน คือ ความพิการทางร่างกายหรือสมอง วัสดุอุปกรณ์ในการดูแลและช่วยเหลือ

คำสำคัญ : สติ, คุณภาพชีวิต, โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่

Abstract

The objectives of the thesis on “A model of mindfulness in improving the quality of life of students at Srisangwan Chiang Mai School,” were: 1) to study the use of mindfulness to improve the quality of life according to Buddhism principles of students at Sri Sangwan Chiang Mai School; 2) to study the development of the quality of life of students at Sri Sangwan Chiang Mai School; 3) to present a model for using mindfulness to improve the quality of life of students at Sri Sangwan Chiang Mai School.

Conscious behavior and opinions before practicing mindfulness development, overall, it was found that it was at a high level, with an average mean of 4.31. After practicing mindfulness development, overall, it was found that it was at a high level. The average was slightly increased, which was 4.34. The quality of life of students at Sri Sangwan Chiang Mai School, overall, it was at a moderate level ($= 3.34$, S.D. = 0.39). The overall quality of life of students at Sri Sangwan Chiang Mai School, excluding each aspect, ranked first at a moderate level ($= 3.53$, S.D. = 0.68), followed by social relations ($= 3.47$, S.D. = 0.59) and the last order was environmental ($= 3.23$, S.D. = 0.57).

Forms and processes of mindfulness development by using integration in 3 forms are as follows: (1) determine the perception of physical movement in daily life; (2) participation in activities to improve the quality of life of the school; (3) using mindfulness to direct the in- and out-breathing. Factors affecting the development of the quality of life of students are teachers, seniors and friends who are good friends. The obstacles to improving the quality of life of students are physical or brain disabilities and materials for care.

Keywords : Mindfulness, Quality of Life, Sri Sangwan Chiang Mai School

บทนำ

มนุษย์เป็นทรัพยากรสำคัญต่อการพัฒนาสังคม โดยอย่างยิ่งความจำเป็นที่จะต้องสร้างคนในสังคมให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น ซึ่งนอกเหนือจากการที่มนุษย์มีปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิตแล้ว การพัฒนาคุณภาพชีวิตยังมีความหมายถึงคุณค่าของชีวิตในแง่คุณงามความดี ดังพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรมว่า คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งประเสริฐของฉันทะ ซึ่งความหมายอย่างหนึ่งของฉันทะ คือ ความรักในคุณภาพชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2555: 1005) คุณภาพชีวิตในทางพระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะเป็นองค์รวมขององค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งจำแนกได้ 2 ประเภท คือ รูปลักษณ์นาม ชีวิตที่มีคุณภาพจะประกอบด้วยกายที่มีคุณภาพกาย และคุณภาพใจ ดังนั้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีคุณภาพสูงขึ้น มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสุขภาพ ได้แก่ สุขภาพกาย และสุขภาพจิต คุณภาพชีวิตด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ

ในทางพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญการมีสติมากกว่าการใช้อารมณ์ เพราะการมีสติมีประโยชน์อย่างมากทั้งในด้านการเรียน การปฏิบัติงาน และการดำเนินชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม (มาลีวัล เลิศสาครศิริ, 2559 : 25-59) เช่นเดียวกับ จิตวิทยาทางตะวันตกก็ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับภาวะการมีสติ ในขณะที่การปฏิบัติฝึกสติมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา (Hanh, TN., 1998 : 5) การมีสติ คือภาวะการตระหนักรู้ประสบการณ์ปัจจุบันขณะ ด้วยการยอมรับหรือไม่ตัดสิน (Kabat-Zinn J., 1994 : 11) หรือเป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันของ

การกำกับตนเองเพื่อให้ความสนใจกับสิ่งที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันขณะ และการปรับการรับรู้ที่มีต่อประสบการณ์ในปัจจุบันขณะนั้นให้เป็นการเปิดใจและยอมรับ (Bishop SR., 2004 : 230 - 241)

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มเด็กและเยาวชนนักเรียนในโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่มีความหลากหลายกลุ่มทั้งในด้านความเป็นชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และภาษา อีกทั้งมีสภาวะอารมณ์และสติปัญญาแตกต่างกัน ตั้งแต่เด็กนักเรียนที่มีสภาพร่างกายและสมองปกติและบางส่วนมีความผิดปกติ สามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) เด็กกลุ่มที่เรียนได้ปกติ หากชอบอะไร อยากเรียนอะไร ทางโรงเรียนจะส่งเรียน หรือให้การสนับสนุนต่อ (2) เด็กกลุ่มที่เรียนได้บ้างไม่ได้บ้าง จะจัดการเรียนการสอนตามศักยภาพของเด็กในกลุ่มนี้ จะมีการเรียนการสอนแบบแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program : IEP) หรือ การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการและประเมินความสามารถของเด็กแต่ละคน (3) เด็กกลุ่มที่ไม่ได้อะไรเลย และจำเป็นจะต้องสอนสิ่งจำเป็นพื้นฐานที่จะต้องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การนั่ง กางเกง การสวมเสื้อ หรือเป็นกิจกรรมที่เด็กจบออกไปแล้ว สามารถลดหรือแบ่งเบาภาระในการดูแลของที่บ้านได้ และ (4) เด็กกลุ่มออทิสติก ที่ปัจจุบันมีจำนวน ประมาณ 20% ของนักเรียนในโรงเรียน จำเป็นจะต้องมีการดูแลอย่างใกล้ชิด แบบ 1 ต่อ 1 เพื่อคอยสังเกตไม่ให้พวกเขาเหล่านั้น เกิดสภาวะหรือแสดงอาการไม่พึงประสงค์ออกมา (ณัฐกฤษฎ์ กาญจนาธิวัฒน์, 2564 : สัมภาษณ์) ซึ่งเด็กนักเรียนเหล่านี้ต้องพักอาศัยอยู่และศึกษาเล่าเรียนในสถานที่เดียวกัน ทำให้ผู้บริหาร ครูและบุคลากรต้องจัดการเรียนรู้และดูแลปกครองในรูปแบบพิเศษ ดังนั้น การใช้สติในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันและการนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง แต่อย่างไรก็ตาม การนำหลักการพัฒนาสติในทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์และจัดทำเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมในการนำมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ที่มีความหลากหลายเช่นนี้เนื่องจากปัญหาด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของเด็กและเยาวชนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ (ณัฐกฤษฎ์ กาญจนาธิวัฒน์, 2564 : สัมภาษณ์) ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ทางโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ได้มีเป้าประสงค์ที่ต้องการให้เด็กนักเรียนมีพัฒนาการในทักษะทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ สติปัญญาและงานอาชีพเต็มศักยภาพ ซึ่งถือเป็นแนวทางที่ดีและควรให้การสนับสนุนส่งเสริม เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เกิดแต่ความสุขและมีการพัฒนาต่าง ๆ ไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยการฝึกฝนให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนให้เป็น

คนดี มีความสามารถในการจัดหรือแก้ไขเหตุปัญหิต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบ สมเหตุสมผล และมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน

ดังนั้น ในงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่” ผู้วิจัย จึงมีโจทย์ปัญหาที่ว่า จะมีการใช้สติรูปแบบใดที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ซึ่งในการทำวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และงานศึกษาที่เกี่ยวข้องในการนำการใช้สติและมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่มีลักษณะเฉพาะเช่นนี้ โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์แนวคิดรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังเคราะห์การใช้สติในทางพระพุทธศาสนาและนำมาใช้ร่วมกับทางโรงเรียนในการจัดหลักสูตรการเรียนรู้และกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะกับกลุ่มนักเรียนอายุในระหว่าง 16-18 ปี ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ซึ่งในอนาคตนักเรียนเหล่านี้จะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไป และจะต้องออกไปเผชิญกับปัญหาทางสังคมที่หลากหลายมากมาย และผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยนี้ จะสามารถทำให้ได้นวัตกรรมการใช้สติในกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของนักเรียนเยาวชนที่จะเจริญเติบโตใหญ่ในอนาคต สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ (Qualitative Research and Quantitative Research) มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี ได้แก่ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา เอกสาร
2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนกับครูและบุคลากรของโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่
3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ตามขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายในการทำวิจัย
4. การวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการศึกษาวิจัยโดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ แบบบันทึกข้อมูลด้วยตนเอง และการสนทนากลุ่ม นำมาตีความ แปรความ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Content Analysis) ตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัย

จากผลการศึกษาข้อมูลด้านคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ จำนวน 20 คน พบว่า ด้านสุขภาพกาย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($=3.35$, $S.D.=0.46$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านสุขภาพกาย ท่านมีกำลังกายเพียงพอที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ในแต่ละวัน (ทั้งเรื่องงาน หรือการดำเนินชีวิตประจำวัน) ได้มากน้อยเพียงใด ($=4.25$, $S.D.=0.72$)
2. ด้านสุขภาพจิตใจ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($=3.15$, $S.D.=0.78$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ด้านสุขภาพจิตใจ ท่านยอมรับรูปร่างหน้าตาของตัวเองได้ไหม เป็นอันดับ 1 อยู่ในระดับมาก ($=3.55$, $S.D.=0.89$)
3. ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($=3.47$, $S.D.=0.59$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ท่านพอใจต่อการผูกมิตรหรือการเข้ากับคนอื่นอย่างที่ผ่านมาแค่ไหน เป็นอันดับ 1 อยู่ในระดับมาก ($=3.60$, $S.D.=0.82$)
4. ด้านสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($=3.60$, $S.D.=0.57$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ด้านสิ่งแวดล้อม ท่านรู้สึกว่าการมีชีวิตมีความมั่นคงปลอดภัยดีไหมในแต่ละวัน

เป็นอันดับ 1 อยู่ในระดับมาก ($=3.60$, $S.D.=0.99$)

5. ไม่รวมรายด้าน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($=3.53$, $S.D.=0.68$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ไม่รวมรายด้าน ท่านคิดว่าท่านมีคุณภาพชีวิต (ชีวิตความเป็นอยู่) อยู่ในระดับใด เป็นอันดับ 1 อยู่ในระดับดี ($=3.60$, $S.D.=0.99$)

โดยสรุป ในภาพรวม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($=3.34$, $S.D.=0.39$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ในภาพรวม ไม่รวมในรายด้าน เป็นอันดับ 1 อยู่ในระดับปานกลาง ($=3.53$, $S.D.=0.68$) รองลงมาคือ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ($=3.47$, $S.D.=0.59$) และลำดับสุดท้ายคือ ด้านสิ่งแวดล้อม ($=3.23$, $S.D.=0.57$)

จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน สามารถสรุปความคิดเห็นเรื่องรูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ได้ดังต่อไปนี้

การใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า การมีสติหมายถึง ความระลึกได้ การรับรู้ที่มีต่อประสบการณ์ในปัจจุบันขณะนั้นให้เป็นการเปิดใจและยอมรับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมากระทบทั้งดีหรือไม่ดี ชอบใจหรือไม่ชอบใจ การรู้จักตนเอง การรู้จักควบคุมอารมณ์ สติมีความสำคัญคือเป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อจัดการกับความเครียดและแรงกดดัน เพื่อให้ใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข และเพิ่มโอกาสในการวางแผนชีวิตให้ประสบความสำเร็จ

การมีสติสามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาได้ นั้น จะต้องได้รับการฝึกฝน เพราะสติเกิดก่อนความรู้ เป็นการป้องกันไม่ให้สิ่งที่ไม่ดีเข้ามาภายในจิตใจ เป็นการฝึกความสามารถในการแยกแยะสิ่งที่ดีและชั่ว เพื่อสร้างความเคยชินให้กับจิตในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ให้มีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ เพราะการมีสติในปัจจุบัน จะทำให้เราสามารถวางแผนการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมและสามารถพัฒนาชีวิตได้

การใช้สติที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีได้ตามหลักพระพุทธศาสนา ในที่นี้ การพัฒนามีอยู่ 2 ส่วน คือ การพัฒนากายและการพัฒนาจิต แต่พระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาจิตก่อน การมีสติยังทำให้เกิดธรรมอย่างอื่น คือ อินทรีย์ 5 ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สมาธิ ปัญญา มีผลดีต่อจิตใจดังต่อไปนี้ ส่งเสริมสุขภาพจิตให้มีความเข้มแข็งและ

อดทนต่อความยากลำบากต่าง ๆ ป้องกันความทุกข์ทางจิตใจได้ทุกขณะ และรักษาความทุกข์ทางจิตใจได้ทุกขณะ การขาดสติในการดำเนินชีวิตส่งผลเสียต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา จะทำให้มีแต่ความทุกข์ความวุ่นวายในชีวิต ถ้าขาดสติก็จะมีคนคอยตรวจป้องกัน โอกาสที่จะผิดพลาดได้สูงแล้วยังทำให้มีคุณภาพชีวิตต่ำลง คุณภาพชีวิตที่ดีจะเกิดขึ้นได้ต้องมีความสุขเกิดขึ้นก่อน ความสุขที่แท้จริงต้องเกิดจากความรู้สึกพอใจในตนเอง รู้สึกว่าชีวิตนี้มีคุณค่า มีความหมาย ซึ่งการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นต้องรู้จักพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้าน คือ กาย ศีล จิต และปัญญา

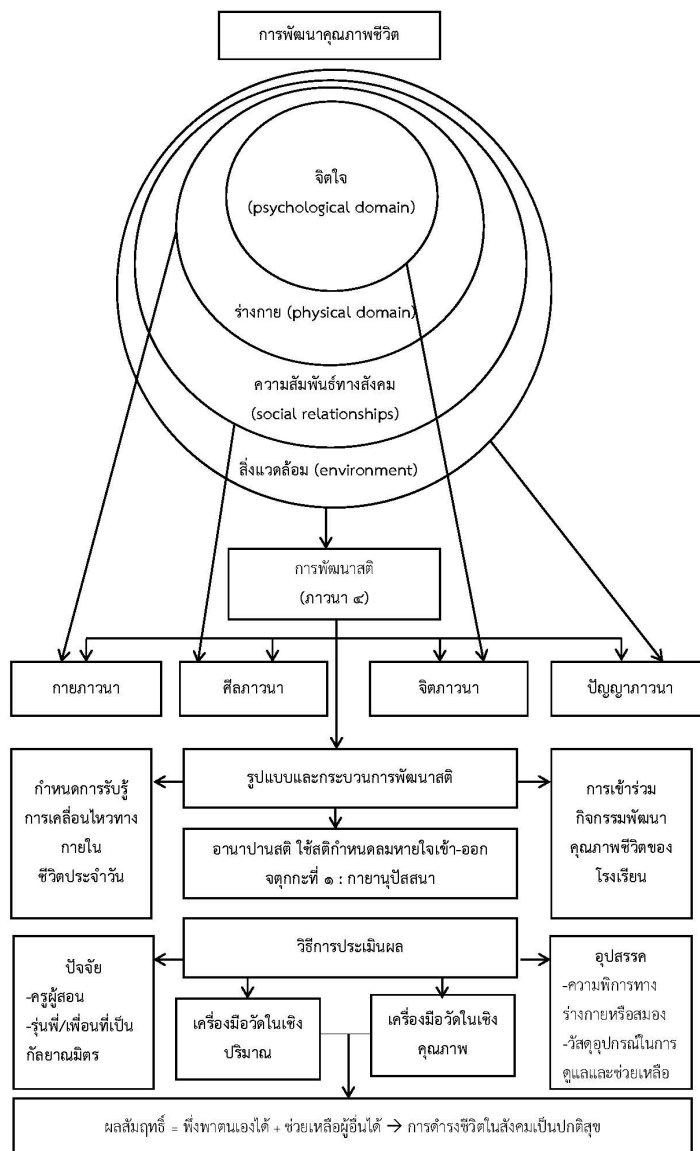
รูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ พบว่า ลักษณะของรูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ควรเน้นกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพด้านอาชีพตามความสนใจหรือความถนัดของนักเรียน กิจกรรมพัฒนาจิตในภาคปฏิบัติให้มากขึ้น การบูรณาการกันระหว่างพัฒนาการด้านร่างกายและจิตใจ การประเมินระดับสติของนักเรียนเพื่อการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมตามช่วงวัย

กระบวนการในการปฏิบัติงานในรูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ควรแบ่งเป็นการเดินจงกรมและนั่งสมาธิ เริ่มต้นให้นักเรียนพัฒนาสติที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ต้องมีการประเมินการใช้สติของนักเรียนว่าควรใช้วิธีการที่เหมาะสมอย่างไร กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ควรประกอบด้วย การกำหนดผู้รับผิดชอบในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินคุณภาพชีวิต นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาจัดลำดับความสำคัญเพื่อปรับปรุงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต วางแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงาน การดำเนินการตามแผน ติดตามและประเมินผลการดำเนินการ เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป

จากผลการประชุมสนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2565 ณ ห้องศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เวลา 13.00 – 15.00 น. ประกอบด้วย ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 9 รูป/คน สรุปได้ว่า รูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ สามารถสังเคราะห์รูปแบบเป็นได้ดังนี้ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ โดยมีความสอดคล้องกับหลักการพัฒนาศติทางพระพุทธศาสนา ดังนี้ (1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ (psychological domain) กับการพัฒนาสติโดยใช้จิตภาวนา (2) ร่างกาย (physical domain) กับการพัฒนาสติโดยใช้กายภาวนา (3) ความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships) กับการพัฒนาสติโดยใช้ศีลภาวนา และ (4) สิ่งแวดล้อม (environment) กับการพัฒนาสติโดยใช้ปัญญาภาวนา

รูปแบบและกระบวนการพัฒนาสติ โดยการใช้การบูรณาการใน 3 รูปแบบ คือ (1) กำหนดการรับรู้การเคลื่อนไหวทางกายในชีวิตประจำวัน (2) การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของโรงเรียน และ (3) อานาปานสติ ใช้สติกำหนดลมหายใจเข้า-ออก หมวดจตุกกะที่ 1 : กายานุปัสสนา

สรุปได้ว่า รูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของโรงเรียนศรีสังวาลย์ เชียงใหม่ ลักษณะสำคัญ สามารถสังเคราะห์รูปแบบเป็นแผนผังได้ดังนี้

อภิปรายผล

โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ เป็นหน่วยงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาศักยภาพด้านการศึกษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสุขภาพ เป็นโรงเรียนพิเศษเฉพาะความพิการด้านร่างกาย การเคลื่อนไหว และสุขภาพ นักเรียนของโรงเรียนจึงเป็นนักเรียนผู้พิการทั้งสิ้น นักเรียนที่มีความบกพร่องเหล่านี้ ส่วนหนึ่งภาวะโรคไม่มีผลต่อการทำงานของสมองด้านความรู้ ความจำ การนึกคิด นักเรียนกลุ่มนี้จึงสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้เช่นเดียวกับเด็กทั่วไป ในขณะที่บางส่วนมีปัญหาความล่าช้าของพัฒนาการด้านการเรียนรู้ เรียนรู้ได้ช้า ต้องอาศัยการกระตุ้น การช่วยเหลือเป็นรายบุคคล และอีกกลุ่มหนึ่ง คือกลุ่มที่มีปัญหาความพิการซ้อนด้านสติปัญญา การรับรู้ เรียนรู้ค่อนข้างรุนแรง เด็กกลุ่มนี้จึงไม่อาจเรียนรู้ทางวิชาการได้เช่นเด็กทั่วไป ในขณะเดียวกัน ข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหว และความพิการของร่างกาย ก็ไม่ได้เป็นสิ่งบ่งบอกถึงภาวะหรือข้อจำกัดในการเรียนรู้เสมอไป นักเรียนบางคนอาจมีความพิการทางร่างกายค่อนข้างมากหรือรุนแรง แต่พัฒนาการทางสมองปกติ สามารถเรียนรู้ได้ดี ในขณะที่บางคนความพิการทางร่างกายมีไม่มากแต่อาจมีความพิการซ้อนด้านสติปัญญา เรียนรู้ได้ช้าหรือเรียนรู้ไม่ได้เลย นักเรียนที่มีความบกพร่องทางร่างกาย และสุขภาพหลายคน ที่มีปัญหาความพิการซ้อนทางการได้ยิน การมองเห็น สมาธิสั้นและออทิสติก นอกจากนี้ในชั้นเรียนยังมีนักเรียนบางส่วนที่มีปัญหาพัฒนาการด้านการเรียนรู้ล่าช้า จนถึงพิการซ้อนด้านสติปัญญา ทำให้ครูผู้สอนต้องรับภาระหนักในการพัฒนานักเรียนที่แตกต่างกันมากในแต่ละชั้นเรียน (โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่, 2564 : ออนไลน์)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ 4 ด้าน

1. ด้านร่างกาย (physical domain) การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของตน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบาย การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงผลที่กำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าตนไม่ต้องพึ่งพาอาศัยต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์ อื่น ๆ เป็นต้น

2. ด้านจิตใจ (psychological domain) การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเครียด หรือกังวล การรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของตน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศ หรือการมีเพศสัมพันธ์

4. ด้านสิ่งแวดล้อม (environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่ามีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัย และมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่ามีโอกาสที่จะ ได้รับข่าวสาร หรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่ามีกิจกรรมสันทนาการ และมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น (สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ, 2541 : 18-19)

นอกจากนั้นแล้ว ในทางพระพุทธศาสนา การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธศาสนา มีองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ

1. การพัฒนากาย (กายภาวนา) คือ การพัฒนาทวาร 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นสิ่งเชื่อมต่อกับอารมณ์ทั้ง 6 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ที่ใจรับรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกฝนในด้านการใช้งานคือทำให้ทวารหรือช่องทางเหล่านี้ มีความเฉียบคม มีความละเอียด มีความคล่องแคล่ว มีความชัดเจน ฝึกฝนในด้านการเลือกสิ่งที่มีคุณค่าและมีประโยชน์มากที่สุด ขณะเดียวกันก็มีวิธีหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นภัย เป็นโทษหรือสิ่งไม่ดีต่างๆ ไม่ให้ทะลักเข้ามาสู่ทวารโดยมีใจเป็นตัวรับรู้

2. การพัฒนาศีล (ศีลภาวนา) คือ การฝึกฝนด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายและวาจา โดยการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี มีความเกื้อกูล พึงพาอาศัยกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลายกัน เพื่อให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างปกติสุข

3. การพัฒนาจิต (จิตภาวนา) คือ การฝึกฝนด้านคุณภาพของจิต ฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส ปราศจากสิ่งรบกวนหรือทำให้เศร้าหมอง โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง

4. การพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) คือ การฝึกปรี้อปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสรรพสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง จนกระทั่งหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ เมื่อปัญญาที่บริสุทธิ์รู้เห็นตามเป็นจริงนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็จะช่วยให้จิตนั้น สงบ มั่นคง บริสุทธิ์ ผ่องใสยิ่งขึ้น (ฉาน ธรรมกวีวิจารณ์, 2544 : 2)

กระบวนการหรือกิจกรรม/โครงการของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลเชียงใหม่ เป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ คือ เรียนให้รู้ ดูให้จำ ทำให้จริง หลักสามประการนี้ คือการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับนักเรียน สติเป็นตัวนำ ถือว่าเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก สติกับปัญญาก็คือตัวสติกับตัวสัมปชัญญะควบคู่กันไป ทำให้ชีวิตดำเนินไปด้วยดี และคุณภาพชีวิตจะช่วยพัฒนาให้มีชีวิตที่สุขุมมากขึ้น ที่สำคัญ คือ การนับถือตนเองหรือการตระหนักรู้ในตนเอง (Social Self Esteem) จะทำให้เด็กไม่รู้สึกต่ำต้อยด้อยค่าไม่เห็นคุณค่าของตนเองและก็จะอาจจะทำให้เด็กมีปัญหาทางด้านสุขภาพจิตได้ ดังนั้น ควรจะมีการดูแลประเมินสุขภาพจิตของเด็กในทุกช่วงวัยด้วยเพื่อที่จะทำการส่งเสริมสุขภาพจิตของเด็กให้มันเหมาะสมตามวัย

ปัจจัยที่ส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดีคือ กัลยาณมิตร เพราะกัลยาณมิตรของนักเรียน ก็คือ ครูและเพื่อนนักเรียน ส่วนปัจจัยที่ส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ อินทรีย์ 5 อีกประการหนึ่ง คือ การที่ผู้ใหญ่เห็นความสำคัญของเด็กในโรงเรียนและมอบความรักความเอาใจใส่ให้กับเด็กได้อย่างเหมาะสม มีการดูแลเอาใจใส่เด็กตามสภาพ ทำให้เด็กได้มีความไว้วางใจและมีความมั่นคงทางอารมณ์แล้ว ระดับของความฉลาดทางอารมณ์และความเข้มแข็งทางจิตใจในการเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

อีกประการหนึ่ง ปัจจัยที่ช่วยให้นักเรียนมีการพัฒนาการทางกาย ศีล จิต และปัญญา เพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี ประกอบด้วย (1) การอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม เป็นสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต เหมาะสมกับการดำเนิน

ชีวิตของตนเอง มีความสงบ สามารถปฏิบัติธรรมได้ (2) การมีเพื่อนกับสัตบุรุษ สัตบุรุษ คือคนดี (3) การตั้งตนไว้ชอบ (4) ความเป็นผู้ได้ทำความดีไม่ว่าจะเป็นการทำบุญ ตักบาตร การไหว้พระหรือนั่งสมาธิ ล้วนเป็นการประพัตติในทางที่ดี

อุปสรรคหรือปัญหาที่ส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี คือ การคบเพื่อน หรือมิตรที่ไม่ดี ปัญหาครอบครัวของนักเรียน และปัญหาหาเสพติด ปัญหาเรื่องของผู้ดูแล ทั้งในด้านความรู้ ความเชี่ยวชาญ และการดูแลเอาใจใส่ สิ่งแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ รวมไปถึงสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับนักเรียนพิการ ที่ยังไม่เพียงพอ

ในอนาคตโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ควรมีกระบวนการหรือกิจกรรม/โครงการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน ควรเพิ่มการฝึกอบรมด้านจิตให้มากขึ้น การเริ่มต้นจากการแก้ไขปัญหาคือครอบครัวของนักเรียนก่อน ครูอาจารย์ควรจะต้องให้คำแนะนำกับครอบครัวกับพ่อแม่ของเด็ก การดูแลเรื่องหลักสวัสดิการต่างๆ ที่เด็กควรจะได้รับในสังคมตามกฎหมายต่างๆ การจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาของเด็ก โดยมีกระบวนการหรือกิจกรรม/โครงการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน มีหลักการสำคัญดังนี้

1. มีองค์ประกอบพื้นฐานความต้องการของชีวิต ได้แก่ (1) อาหาร หมายถึง อาหารที่จำเป็นต่อสุขภาพ (2) ที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย ห้องและเครื่องป้องกันอันตรายต่าง ๆ (3) เสื้อผ้า สำหรับสวมใส่อย่างเหมาะสม (4) สุขภาพ หมายถึง การมีสุขภาพแข็งแรง และ (5) ความมั่นคงและมีอิสระจากความไม่ถูกต้อง มีเศรษฐกิจที่ดี

2. ความพึงพอใจต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม คือความรู้สึกว่า ชีวิตของตนมีการผสมผสานกลมกลืนกับสิ่งต่าง ๆ อย่างดีคือกลมกลืนกับความต้องการของตนกับความสำเร็จที่น่าจะเป็นไปได้ความราบรื่นของครอบครัวโดยมีลักษณะดังนี้ (1) ค่านิยมที่เหมาะสมกลมกลืนกับสังคม วัฒนธรรมการเมืองและสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (2) มีความสมดุลระหว่างความปรารถนาและความเป็นไปได้ที่จะบรรลุถึงความปรารถนา (3) มีจุดมุ่งหมายของชีวิต เช่น มีแนวความคิดและหลักปรัชญาในการดำรงชีวิต และ (4) มีชีวิตกลมกลืนกับครอบครัวชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนให้รูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประสบผลสำเร็จ คือ ความเป็นสัปปายะ คือ ความพอดีหรือความสบายในการปฏิบัติ อินทรีย์ 5

คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา การพัฒนาคุณภาพชีวิตพัฒนาหลักสูตรและวิธีการใด ที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการได้จะต้องประกอบด้วยอินทรีย์ 5 นักเรียนต้องรู้เรื่องของสติ และคนรอบตัวผู้ดูแลต่างๆ ที่จะเป็นผู้ที่เอื้ออำนวยสนับสนุนให้เด็กนั้นปฏิบัติอย่างต่อเนื่องต่อไป และควรมีผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของการใช้สติเอามาเป็นครูสอนการพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงาน แบ่งออกได้เป็น 4 ด้านดังต่อไปนี้

1. ด้านร่างกาย การให้ความสำคัญกับสุขภาพ รู้จักบริโภคอาหารอย่างถูกต้องลักษณะและครบ 5 หมู่ หาเวลาพักผ่อนและออกกำลังกายเป็นประจำ เพื่อสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์
2. ด้านอารมณ์ เป็นการสร้างเสริมสุขภาพจิตที่ดีรู้จักควบคุมอารมณ์โดยการหมั่นฝึกให้ทาน การทำงานอดิเรก การเข้าร่วมกิจกรรมสันทนาการ การฝึกสมาธิ เป็นต้น
3. ด้านสังคม เป็นการสร้างการยอมรับและยกย่องจากสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ หรือจากหน่วยงานต่างๆ ที่จัดขึ้น การใช้เวลาวางบำเพ็ญประโยชน์เพื่อชุมชนและการปฏิบัติตนโดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น
4. ด้านสติปัญญา เป็นการเพิ่มทักษะทางด้านความรู้ให้กับตนเอง เช่น การอ่านหนังสือ การเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ การศึกษาข้อมูลด้วยตนเองจากสื่อสารสนเทศ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต รวมไปถึงการหัดสังเกตและติดตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

รูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในอนาคตคือ เรียนวิชาการ ปฏิบัติวิชาชีพ สุวิชาชีวิต การมีสติให้สูงขึ้น จะทำให้นักเรียนได้มีความภาคภูมิใจในตนเอง เชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้น มีองค์ธรรมที่จะเข้ามา ตัวที่นำหน้าคือสติ คู่แรกก็คือสมาธิกับวิริยะ ต้องมีกำลังคู่กัน คู่สุดท้ายหรือคู่หลัง คือศรัทธากับปัญญา ต้องมีคู่กันไป มี 5 อย่างนี้ก็สามารถที่จะขับเคลื่อนไปถึงจุดหมายที่ต้องการได้โดยสำเร็จ การใช้สติเป็นสิ่งสำคัญในการที่บุคคลรู้ว่า ตนเองคือใคร รู้ว่าตัวเองกำลังทำอะไร รู้ว่าตนเองมีบทบาทหน้าที่อะไร รู้ว่าตนเองทำไปเพื่ออะไรมีเป้าหมายอย่างไร สิ่งเหล่านั้นจะทำให้งานในบทบาทหน้าที่ต่างๆ ประสบความสำเร็จได้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยสามารถนำประเด็นมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ รูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ พบว่า การใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการทำบุญ ตักบาตร การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัด การฝึกและนั่งสมาธิ การพัฒนาคุณภาพ

ชีวิตของนักเรียน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาสติ (1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจกับการพัฒนาสติโดยใช้จิตภาวนา (2) ร่างกาย (physical domain)กับการพัฒนาสติโดยใช้กายภาวนา (3) ความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships)กับการพัฒนาสติโดยใช้ศีลภาวนาและ (4) สิ่งแวดล้อม (environment)กับการพัฒนาสติโดยใช้ปัญญาภาวนา การมีสติสามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องได้รับการฝึกฝน สามารถแยกแยะสิ่งที่ดีและชั่ว สร้างความเคยชินให้กับจิต ในการทำงานหรือกิจกรรมต่างๆ สามารถวางแผนการดำเนินชีวิตและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมทั้ง 2 ส่วน คือ การพัฒนากายและจิต รูปแบบการใช้สติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน กิจกรรมการพัฒนาด้านจิตใจตามความสนใจ ความถนัดและภาคปฏิบัติ บูรณาการระหว่างพัฒนาการด้านร่างกายและจิตใจ การประเมินระดับสตินักเรียนเพื่อการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมตามช่วงวัย การเดินจงกรมและนั่งสมาธิ พัฒนาสติที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย การกำหนดผู้รับผิดชอบ สำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล จัดลำดับความสำคัญ เพื่อปรับปรุงปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต วางแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงาน การดำเนินการ ติดตามและประเมินผล เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

สรุป

สติ หมายถึง ความรู้สึกตัว ความระลึกได้ ความระมัดระวัง และมีความหมายรวมไปถึงความมีเหตุผลตรวตราควบคุมตนเองมิให้พลั้งพลาดในการคิด พุท และการกระทำ ส่วนความหมายของสติในพระไตรปิฎกและอรรถกถา สติ มีความหมายโดยพยัญชนะ คือ ความระลึกได้และความไม่เลื่อนลอยหลงลืม และความหมายโดยอรรถ คือ การกำกับจิตใจไว้กับสิ่งที่กำลังเกี่ยวข้องอยู่ ดังนั้น สติจึงมีหน้าที่คุ้มครองรักษากิจมิให้ประมาท เปรียบเสมือนนายประตูที่คอยระวังรักษามิให้คิดหรือกระทำในทางชั่ว บทบาทของสติ คือ การรักษาความเป็นปกติที่ดีของพฤติกรรมทางกาย วาจา และความปกติของจิตใจ หน้าที่ของสติ คือ การคอยควบคุมพฤติกรรมทาง กาย วาจา ให้เป็นไปตามที่ประสงค์ไม่หลงลืม และการคอยควบคุมจิตใจให้เป็นไปตามที่สมควร ลักษณะของสติ คือ การแนบชิดกับ (อารมณ์) สิ่งใดสิ่งหนึ่งในปัจจุบันขณะนั้นไม่คลาดคลาย ประเภทของสติ คือ สติที่เป็นสัญชาตญาณพื้นฐานตามธรรมชาติ และสติที่เกิดจากการฝึกฝนให้มีพลังสูงขึ้น ซึ่งยังสามารถแบ่งประเภทได้ตามลักษณะคุณประโยชน์ได้อีก คือ สัมมาสติที่ส่งผลที่ดีให้เกิดขึ้นต่อตนเองและผู้อื่น และ

มิจนัสติ คือ สติที่ให้โทษต่อตนหรือ/และผู้อื่น และประโยชน์ของสติ คือ สติมีประโยชน์ต่อชีวิตในทางรูปธรรม คือ ทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้นและในทางนามธรรม คือ มีความสุขในชีวิตมากขึ้น เพราะมีความระลึกได้ในปัจจุบันขณะ และความเพียรในการปฏิบัติกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 (การฝึกสติ) ซึ่งจะเป็นตัวป้องกันทุกข์หลายประการในชีวิต การคุ้มครองดำเนินชีวิตให้ปลอดภัยดีงาม พร้อมไปกับการรักษาจิตให้นุ่มนวลไปในทางดีงาม ประกอบด้วยปัญญาในการพิจารณาและการฝึกฝนให้พ้นทุกข์ในระดับต่างๆ จนถึงความพ้นทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง

บรรณานุกรม

- ฉาน ตรรกวิจารณ์. (2544). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณัฐกฤษฏ์ กาญจนารัตน์. (2564). รองผู้อำนวยการ ฝ่ายกิจการนักเรียน โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่. สัมภาษณ์ 16 กันยายน.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพมหานคร: พลิธัมม.
- มาลีวัล เลิศสาครศิริ. (2559). “ประสิทธิผลของโปรแกรมการฝึกสมาธิ ต่อพหุปัญญาของนักศึกษาชั้นปีที่ 1วิทยาลัยเซนต์หลุยส์ วารสารพยาบาลทหารบก”. **Journal of The Royal Thai Army Nurses**. ปีที่ 17 ฉบับที่ 13, 25-59.
- โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่. (15 กรกฎาคม 2564). **เกี่ยวกับโรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่**. สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.facebook.com/SrisangwanChiangmai>.
- _____. (15 กรกฎาคม 2564). **วิสัยทัศน์**. สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.swcm.ac.th/index.php#module=vision>.
- สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ. (2541). “คุณภาพชีวิตของคนไทยในภาวะเศรษฐกิจ”. **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่: โรงพยาบาลสวนปรุง.
- Bishop SR.. (2004). “Mindfulness: a proposed operational definition”. **Clin Psychol: Science and Practice**. (2004; 11):230 - 241.
- Hanh, TN.. (1998). **The heart of the Buddha’s teachings: Transforming suffering into peace, joy, and liberation**. New York: Broadway.
- Kabat-Zinn J.. (1994). **Wherever you go there you are: Mindfulness meditations in everyday life**. New York: Hyperion.

วิเคราะห์แนวคิดเรื่องอิสรภาพของ ประมวล เพ็งจันทร์

An Analysis of Pramual Pengchan's Concept of Freedom

พระเชษฐมคิลภ ภัททธมโม (เนื่องจำนงค์)

Phra Kasamesin Bhaddadhammo (Nueangchamnon)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

สมหวัง แก้วสุฟอง

Somwang Kaewsufong

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

Corresponding Author, E-mail: eikqindyhipter@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องอิสรภาพและวิเคราะห์แนวคิดเชิงปรัชญาของ ประมวล เพ็งจันทร์ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องอิสรภาพของนักปรัชญาทางฝั่งตะวันตกนั้นจะเกี่ยวกับ เสรีภาพทั้งในเชิงปัจเจกชนที่มีต่อสังคมหรือความคิด การพูดหรือแม้แต่การมีหรือไม่มีเสรีภาพต่อพระผู้เป็นเจ้า ส่วนในทางฝั่งปรัชญาตะวันออกนั้น ส่วนใหญ่มุ่งเน้นเพื่อแสวงหาความต้องการมีอิสระในเชิงของชีวิตและจิตใจเพื่อออกจากวัฏสงสาร ส่วนแนวคิดเรื่องอิสรภาพของ ประมวล เพ็งจันทร์นั้นได้แสดงถึงความต้องการจะค้นพบตัวเอง เพื่อเป็นอิสระจากเหตุผลต่างๆ ที่ศึกษามาเพื่อเข้าถึงความเป็นอิสรภาพที่แท้จริง ด้วยการทดลองผ่านประสบการณ์ของท่านเอง เมื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอิสรภาพของ ประมวล เพ็งจันทร์ นั้นพบว่า ได้รับอิทธิพลมาจากทางศาสนาและปรัชญา โดยลักษณะความเป็นอิสรภาพของท่าน คือ การเข้าใจในสรรพสิ่งทั้งหลาย และการอยู่ร่วมกับสรรพทั้งหลายโดยไม่มีการแบ่งแยก ดุจดั่งปริศนาธรรมของชาวธิเบตที่ถามว่า “จะทำนายหยดหนึ่งมิให้เหือดแห้งได้อย่างไร” และคำตอบคือ “จงทำนายหยดหนึ่งนั้นให้เป็นทะเล” ซึ่งหมายถึงการเป็นหนึ่งเดียวกันกับสรรพสิ่ง

คำสำคัญ : อิสรภาพ, ประมวล เพ็งจันทร์, วิเคราะห์เชิงปรัชญา

Abstract

The article's purposes are to investigate Pramual Pengchan's concept of freedom and philosophical analysis. The key concepts of Western philosophers' notion of freedom include individual and social freedom, as well as freedom of thinking and speech, as well as the existence or absence of freedom to God. Eastern philosophy is primarily concerned with achieving freedom of life and mind to break free from this vicious cycle. Pramual Pengchan expressed a desire to recognize himself and to be free for a variety of reasons. He was developed to achieve true freedom through individual experimentation. When the nature of Pramual Pengchan's freedom, the understanding of all things and coexistence with all beings without discrimination were examined, it was discovered that he was influenced by religion and philosophy. Like a Tibetan dharma riddle that asks, "How can a drop of water not dry up?" and the answer is, "Make a drop of water a sea," which means unity with all things.

Keywords : Freedom, Pramual Pengchan, philosophical analysis

บทนำ

ความต้องการอิสรภาพนั้นล้วนมีด้วยกันทุกชีวิต ซึ่งทุกสรรพสิ่งล้วนมีบทบาทและความหมายต่างกันไป เงื่อนไขจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อควบคุมสิ่งต่างๆ บนโลกให้ขับเคลื่อนไปบนแบบแผนที่ตั้งงาม ไม่ต่างจากมนุษย์ผู้เกิดมาพร้อมเสรีภาพ (กนกวรรณ สุทธิง, 2562: 1) แต่ว่าการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นต้องดำเนินชีวิตในสังคมที่มีระเบียบ กฎเกณฑ์ ทั้งโดยธรรมชาติ และสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น มนุษย์จึงคิดว่าตนเองไม่มีความเป็นอิสระ ที่ต้องอยู่ในกรอบของสังคมนั้นๆ ตลอดจนศาสนา ลัทธิการเมืองต่างๆ มนุษย์ทุกคนจึงต้องการความมีอิสระและเสรีภาพในการที่จะคิด พูด และทำสิ่งใดก็ตาม หรือ แม้แต่ในการดำรงชีวิตของตนเอง การดำเนินชีวิตจึงต้องการให้เป็นไปตามกระบวนการธรรมชาติของจิต โดยไม่ต้องการติดข้องอยู่ในกฎระเบียบ หรือข้อบังคับของใคร ไม่ต้องตกเป็นทาสของสวแวดล้อมใดๆ ไม่ว่าจะเป็นกรอบของ ธรรมเนียม ประเพณี (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2520: 80) ตลอดจนความเชื่อที่นิยมถือปฏิบัติกันอยู่

ความต้องการอิสรภาพเสรีภาพในประเด็นต่างๆ เหล่านี้เองจึงมีนักปรัชญาและนักการศาสนาต่างๆ ได้แสดงถึงทางออกและแนวทางการเข้าถึงความเป็นอิสรภาพเสรีภาพมาตั้งแต่อดีต เช่น โสเครตีสนักปรัชญาชาวกรีก ได้บรรยายไว้ว่า จิตวิญญาณนั้นทำหน้าที่ของมันได้ดีที่สุดเมื่อเป็นอิสระจากร่างกาย ความตายมันไม่ได้เป็นอะไรที่มากไปกว่าการที่จิตวิญญาณ (soul) แยกตัวเองออกจากร่างกาย และสภาวะความตาย คือ ร่างกายได้มาถึงการจาก (apart) ถูกแยกออกจาก (separated) จิตวิญญาณมาอยู่ตามลำพังโดยตัวมันเอง ส่วนจิตวิญญาณได้มาถึงการจาก ถูกแยกออกห่างจากร่างกายมาอยู่ตามลำพังโดยตัวมันเองเช่นเดียวกัน ความตายไม่ได้เป็นอะไรอย่างอื่นเลยนอกจากที่ได้กล่าวมานี้เท่านั้น การเป็นอิสระ คือ การปฏิเสธความต้องการของเรือนร่างหรือการไม่ตกเป็นทาส ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของร่างกาย นับจากนั้นนักปรัชญารุ่นต่อๆ มาได้พยายามเสนอแนวคิดเกี่ยวกับอิสรภาพเสรีภาพในแง่มุมต่างๆ จนมาถึงช่วงศตวรรษที่ 19 ที่ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ของ ฌอง ปอล ซาร์ตร์ (Jean Paul Sartre) เป็นที่นิยมอย่างมากในวรรณกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นช่วงที่หนุ่มสาวที่กำลังตื่นตัวเรียกร้องเสรีภาพและความเป็นธรรมจากรัฐบาล ลัทธิปรัชญาอัตถิภาวนิยมจึงมีผู้สนใจศึกษามากที่สุดลัทธิหนึ่งโดยมีแนวคิดที่ว่า “มนุษย์ถูกสาปหรือถูกตรวว่า มีเสรีภาพ มนุษย์เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของเขาเอง มนุษย์มีอิสระที่จะเลือกอะไรก็ได้ภายใต้สถานการณ์ที่ตนคิดว่าดีสำหรับตน ทั้งนี้ก็เพราะว่า มนุษย์มิได้เป็นคนบาปหรือมีบาปติดตัวมาแต่กำเนิด ความดีความชั่วทั้งหลาย เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นภายหลังจากมีชีวิตแล้วทั้งสิ้น การที่ไม่มีอะไรติดตัวมาแต่กำเนิดนี้ ทำให้ไม่มีอะไรมาบีบบังคับหรือกำหนดกรอบของความเจริญของมนุษย์ ดังนั้น ชีวิตมนุษย์จะมีลักษณะใดก็ได้แล้วแต่การตัดสินใจของมนุษย์เอง” (กิริติ บุญเจือ, 2522 : 75)

ส่วนปรัชญาทางตะวันออกนั้น เช่น ปรัชญาฮินดูก็มีความคิดการเข้าถึงความเป็นอิสรภาพและเสรีภาพมาแต่โบราณ เช่น ปรัชญาศาสนาพราหมณ์ฮินดูอิสรภาพ คือ การบรรลุโมกษะ หมายถึงสภาวะที่อาตมามั่นใจในตัวมันเองว่า เป็นสิ่งเดียวกันกับปรมาตมหรือพรหมันซึ่งเป็นสภาวะที่ปราศจากบุญและบาปเป็นความบริสุทธิ์สูงสุด และความสุขสูงสุด การที่ชีวาตม (วิญญาณ) มีสภาวะเป็นอันเดียวกันกับพรหมันเป็นสภาวะที่อยู่เหนือการเจริญและการเสื่อมของสังสารวัฏอยู่เหนือการเกิดและการตายเป็นสภาวะที่ไม่มีทั้งผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ไม่มีชีวาตมและโลกเป็นสภาวะที่ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นหนึ่งเดียว (สุนทร ณ รัชสี, 2536 : 342) โดยมีวิธีการเพื่อบรรลุถึงโมกษะตามแบบลัทธิของตน

ทางด้านพุทธปรัชญาที่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งได้ค้นพบเรื่องความทุกข์อย่างแจ่มแจ้งสิ้นเชิงครบถ้วนทำให้พระพุทธรองค์ได้รับอิสรภาพอย่างสมบูรณ์ และพระพุทธรองค์ได้ประกาศอิสรภาพให้แก่หมู่มนุษยชาตินับไม่ถ้วนเพื่อปลดปล่อยตัวเองจากพันธนาการแห่งกิเลส (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 278 : 302-303) และท่านได้ให้วิธีปฏิบัติตนเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุด หลักพุทธศาสนาเพื่อบรรลุพระนิพพานไปตามลำดับ จนกระทั่งเป็นผู้หลุดพ้นแล้วหรือเรียกว่าพระอรหันต์ ซึ่งเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา คือ การปฏิบัติไตรสิกขาบุคคลผู้ที่ปฏิบัติตามหลักการนี้จะทำให้เกิดพัฒนาการทางจิตเป็นขั้นๆ ได้แก่โสดาบันสกิทาคามี อนาคามี และอรหันต์ ในแต่ละขั้นสังโยชน์จะถูกทำลายลงตามลำดับจนหมดสิ้น (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2537: 488-489) โดยมีวิธีการตามลำดับ ต่อมาหลังองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ปรินิพพานไปแล้วได้มีการตีความคำสอนและวิธีปฏิบัติออกไปอีกหลายนิกาย เกิดเป็นปรัชญาต่างๆ อีกมากมายซึ่งทุกนิกายทุกปรัชญาทางพุทธศาสนาล้วนแต่มุ่งสู่ความเป็นอิสระแห่งจิตตามขั้นตอนวิธีการของนิกายนั้นๆ

จึงอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดเรื่องอิสรภาพนั้นมีความหมายที่หลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละบริบทของปรัชญานั้นๆ โดยสามารถสรุปประมวลได้ว่าอยู่ในลักษณะของศาสนา และปรัชญาหากแต่ว่า ผู้ที่ได้ศึกษาเรียนรู้มานั้นจะสนใจและนำแนวคิดของปรัชญาลัทธิอื่นๆ ไปปฏิบัติได้จริงจึงมกน้อยเพียงใด

ประมวล เพ็งจันทร์ นับเป็นอีกหนึ่งบุคคลที่มีความรู้และได้ศึกษาด้านปรัชญามาเป็นอย่างดี ท่านได้รับราชการเป็นอาจารย์สอนด้านปรัชญาที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่อยู่ถึง 16 ปี แต่เพราะระบบราชการที่เป็นเหมือน กรงทองที่ขังท่านไว้เป็นเวลานาน ถึงแม้ท่านจะรู้สึกปลอดภัย มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีอำนาจ และมีรายได้ที่แน่นอน แต่ด้วยความเป็นนกป่าของท่านที่ต้องการต้องการบินออกจากกรงอยู่ตลอดเวลาเพื่อหาความหมายของชีวิต เหมือน โจนาราน ลิฟวิงสตัน นกนางนวลที่ ริชาร์ด บาก เขียนไว้ในหนังสือของเขานั้น ได้สิงสถิตอยู่ในจิตใจของท่านนับตั้งแต่วันที่ท่านได้อ่านหนังสือเล่มนี้เมื่อปี พ.ศ. 2518 แม้จะผ่านมานานมากแล้ว แต่วิญญาณของโจนาราน นกนางนวลที่เชื่อมั่นว่า การบิน คือ ชีวิตก็ยังไม่ได้ออกจากกรงท่านไป (ประมวล เพ็งจันทร์, 2563 : 41) ท่านจึงตัดสินใจลาออกราชการเพื่อออกเดินทางด้วยเท้าจากเชียงใหม่สู่เกาะสมุยบ้านเกิดของท่าน โดยมีจุดหมาย ก็คือ ทำสมาธิขณะเดินและใคร่ครวญขบคิดถึงสิ่งต่างๆ และนำเอาความ

คิดที่สั่งสมมาหลายสิบปีออกมาปฏิบัติ ถึงแม้ก่อนหน้านี้ท่านได้เคยปฏิบัติมาตลอดเวลา มีประสบการณ์ตรงมาตลอด แต่การเดินครั้งนั้น เป็นประสบการณ์ตรงที่แตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิงกับประสบการณ์ที่ผ่านมาทั้งหมดของท่านมากกว่า หลังการเดินทางครั้งนั้น ได้เกิดเป็นผลงานเขียน “เดินสู่อิสระภาพ” ซึ่งเป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก การเดินทางครั้งนั้นไม่เพียงแต่เพียงเป็นการเดินกลับบ้านของท่านเท่านั้น แต่เป็นการเดินทางภายในจิตใจของท่าน เพื่อเข้าถึงความเป็นอิสระที่แท้จริง ซึ่งท่านได้เขียนแสดงถึงความเป็นอิสระภาพของท่านไว้ในหนังสือต่างๆ เช่น อินเดีย : จาริกด้านใน, ไกรลาส : การจาริกบนวิถีแห่งศรัทธา, ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร : หัวใจของการภาวนาเพื่อความรู้แจ้ง และได้รับเชิญไปบรรยายในหลายๆ เวทีในหลายองค์กร

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอิสระภาพ ในผลงานการเขียนของ ประมวล เพ็งจันทร์ ซึ่งแสดงถึงความเป็นอิสระภาพของตัวท่าน วิธีการเข้าถึงความเป็นอิสระภาพ ลักษณะของความเป็นอิสระภาพของท่าน วิธีการข้ามพ้นจากความหวาดกลัว ความทุกข์ทางกายและใจ การเข้าถึงความเป็นอิสระภาพที่ไม่จำกัดเพศ วัย ศาสนา จนที่สุด คือ ความเป็นอิสระภาพที่แท้จริงที่ท่านได้สัมผัสตามวิถีที่ ประมวล เพ็งจันทร์ ได้กลั่นกรองมาแล้วและได้แสดงไว้ในผลงานต่างๆ ของท่าน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้วิจัยเองและอาจเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบันสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องอิสระภาพในทัศนะทางปรัชญา
- 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องอิสระภาพของ ประมวล เพ็งจันทร์
- 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเชิงปรัชญาเรื่องอิสระภาพของ ประมวล เพ็งจันทร์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documetary Research) โดยเน้นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารเป็นหลัก และทำการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย หนังสือ บทความ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบแนวคิดเรื่อง อิสระภาพ ในเชิงปรัชญาตะวันตกและปรัชญาตะวันออก
- 2) จะศึกษาประวัติความเป็นมาและการนำเสนอแนวคิดเรื่อง “อิสระภาพ” ของ ประมวล เพ็งจันทร์ จากงานเขียน และ บทสัมภาษณ์ และผลงานต่างๆของท่าน

3) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ถึงอิทธิพลที่มีผลต่อแนวคิดเรื่องอิสรภาพและองค์ประกอบการเข้าถึงอิสรภาพ ตลอดจนถึง ลักษณะความเป็นอิสรภาพของ ประมวล เพ็งจันทร์

ผลการวิจัย

ความหมายของอิสรภาพนั้น สามารถจำแนกความหมายออกเป็น 2 นัย คือ ความหมายทางภาษาศาสตร์ และความหมายตามสภาวะธรรม

1) ความหมายของอิสรภาพทางภาษาศาสตร์ คำว่าอิสรภาพ มีรากศัพท์มาจากคำภาษาบาลี 2 คำ คือ อิสสร และภาว

ในภาษาบาลี คำว่า อิสสร มีความหมาย 2 ประการ คือ 1) สิว (พระศิวะ), 2) สามิ (ผู้เป็นใหญ่) (พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมิเด็จพระสังฆราชเจ้า, 2541 : 332)

ส่วนคำว่า ภาว มาจากคำว่า ภาโว มีความหมายว่า สภาวะ, ธรรมชาติ อีกนัยหนึ่งหมายถึง อธิษาศัย, ความมุ่งหมาย (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550: 216)

ส่วนในภาษาไทยคำว่า อิสรภาพ มีความหมายว่า ความเป็นใหญ่, (พระธรรมกิตติวงศ์, 2550 : 48) ความเป็นไทแก่ตัว และการปกครองตนเอง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 1376)

2) ความหมายของอิสรภาพทางสภาวะธรรม พระอรรถกถาจารย์ได้มีคำอธิบายขยายความไว้ว่า ความเป็นอิสระมี 2 อย่าง คือ

(2.1) ความเป็นอิสระอันเป็นโลกียะ ได้แก่ ความเป็นพระราชา เป็นต้น และ ความมีจิตเป็นอิสระที่เกิดจากฉานอภิญญา

(2.2) ความเป็นอิสระอันเป็นโลกุตระ ได้แก่ ความเป็นอิสระที่เกิดจากนิโรธซึ่งมีเหตุมาจากการบรรลุมรรคและผล ในพุทธอุทานนี้ หมายถึงความเป็นอิสระที่เกิดจากนิโรธ เป็นความอิสระที่ก่อให้เกิดสุขอย่างแท้จริง เพราะไม่ต้องห่วงหวั่นไหวต่อโลกธรรมและมีสภาวะที่ไม่ต้องกลับเป็นทุกข์ได้อีก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 19 : 205)

ส่วนคำว่า “เสรี” นั้นพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2540 ให้ความหมายเอาไว้ว่า “การที่ทำได้โดยไม่อุปสรรค มีสิทธิจะทำจะพูดได้โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530 : 545) เสรีภาพ หมายถึง อำนาจตัดสินใจด้วยตนเองของมนุษย์ที่จะเลือกดำเนินพฤติกรรมของตนเอง โดยไม่มีบุคคลอื่นใดอ้างหรือใช้อำนาจสอดแทรกเข้ามาเกี่ยวข้องการตัดสินใจนั้น

เสรีภาพ ตามความหมายในทางกฎหมาย หมายความว่าอำนาจของคนเราที่จะตัดสินใจด้วยตนเองที่จะกระทำการหรือไม่กระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย

เสรีภาพ ความหมายในทางปรัชญา หมายถึง เจตจำนงเสรี ซึ่งตรงข้ามกับ นียัตินิยม ในทางการเมือง เสรีภาพประกอบด้วยเสรีภาพทางสังคมและการเมืองที่รับประกันแก่พลเมืองทุกคน ในทางเทววิทยา เสรีภาพ คือ อิสระภาพจากพันธะบาป

เสรีภาพ ความหมายทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การเป็นอิสระจากการครอบงำของอำนาจที่จะมาชักจูงให้ผิดไปจากธรรม อำนาจที่จะมาครอบงำจิตใจให้เขวออกไปจากธรรม ก็คือ กิเลส ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง หรือ ตัณหา มานะ ทิฐิ

สรุป คำว่าเสรีภาพ มักใช้ควบคู่กับคำว่า สิทธิ ซึ่งหมายถึงประโยชน์หรืออำนาจของบุคคลที่กฎหมายรับรอง ส่วนคำว่า เสรีภาพจากความหมายต่างๆ พอสรุปได้ว่า หมายถึง อำนาจการตัดสินใจด้วยตนเองของมนุษย์ ดังนั้น คำว่า สิทธิเสรีภาพ เมื่อนำมาใช้รวมกันจึงหมายถึง อำนาจการตัดสินใจของมนุษย์เพื่อประโยชน์ของตนตามที่กฎหมายรับรอง (สารานุกรมเสรี, 2565 : ออนไลน์)

คำว่า “อิสรภาพ” และ “เสรีภาพ” ได้มีการอภิปรายและวินิจฉัยกันว่า คำว่า อิสรภาพ จะตรงกับคำว่า Liberty และ เสรีภาพ จะตรงกับคำ Freedom หมายถึง ความปลอดอุบสรรค Liberty หมายถึง สิทธิที่จะทำอะไรได้โดยปลอดอุบสรรค ฉะนั้นภาษาอังกฤษจึงได้พูดว่า Liberty freely to come with their ships โดยความไม่ขัดหรือซ้ำกัน แต่เป็นการย้ำความให้แน่ชัดในภาษาไทย จึงได้แปลไว้ว่ามีเสรีภาพที่จะมาโดยปลอดอุบสรรคกับ ในภาษาอังกฤษ liberty กับ freedom บางครั้งจึงมีการใช้แทนกันเป็นเรื่องราวธรรมดาของชาวบ้านใช้แทนกันได้ เพราะฉะนั้นในเรื่องความเป็นอิสระภายในที่แท้จริงที่เป็นอิสรภาพซึ่งจะมีเป็นระดับ ซึ่งอยู่ที่การพัฒนามนุษย์ด้วย เมื่อพัฒนาขึ้น มีปัญญาขึ้น จะทำให้รู้และเข้าใจเรื่องอิสรภาพ แล้วอิสรภาพที่แท้ก็จะทำให้ใช้เสรีภาพได้อย่างถูกต้อง เสรีภาพก็เป็นทั้งตัวเกื้อหนุนที่จะทำให้เกิดอิสรภาพ แล้วอิสรภาพก็จะทำให้ใช้เสรีภาพได้อย่างถูกต้อง

ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงมีการใช้ทั้งคำว่า อิสรภาพและเสรีภาพซึ่งจะใช้ในบริบทที่ต่างกันออกไป หากแต่เป็นไปในความหมายเดียวกัน คือ การเข้าถึงความเป็นอิสรภาพนั่นเอง ซึ่งแนวคิดเรื่องอิสรภาพในปรัชญาตะวันตกนั้น ได้มีนักปรัชญาหลายท่านที่ได้แสดงถึงแนวความคิดในเรื่องอิสรภาพไว้ในทัศนะของตน เช่น อริสโตเติล (Aristotle)

กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลย่อมมีเสรีภาพในการเลือกและด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง ย่อมช่วยให้เขาเข้าถึงกฎธรรมชาติได้ และจุดนี้เอง คือ เสรีภาพที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์โดยแนวความคิดนี้ถือว่า มนุษย์นั้นมีเสรีภาพอยู่แล้วตามกฎธรรมชาติภายใต้เหตุผลที่ถูกต้อง เนื่องจากภูมิปัญญาของมนุษย์ ที่มาที่สำคัญของแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพนั้น มาจากสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ซึ่งเป็นสำนักกฎหมายที่มีแนวความคิดที่มีบทบาทต่อแนวความคิดทางกฎหมายของยุโรปในหลายประการ โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับลำดับขั้นของกฎหมาย

บางแนวความคิดเชื่อว่า มนุษย์นั้นมีธรรมชาติที่เห็นแก่ตัวและโหดร้ายหากใช้เสรีภาพของมนุษย์แต่ละคน สังคมจะขัดแย้งวุ่นวาย ได้แก่แนวความคิดของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes คริสต์ศักราช 1588 – 1679) ในแนวความคิดนี้ มนุษย์แต่ละคนจึงควรสละเสรีภาพเพื่อความสงบสุขและทำสัญญาที่เรียกว่า Leviathan อันเป็นชื่อเดียวกับชื่อหนังสือของโทมัส ฮอบส์ที่กล่าวถึงทฤษฎีนี้ให้รัฐ (State) เป็นผู้ทรงอำนาจอธิปไตย (Almighty bureaucracies) เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2538 : 26)

ส่วนจอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill) ได้แสดงถึงแนวคิดเรื่องเสรีภาพไว้ในหนังสือ ออน ลิเบอร์ตี (On Liberty) ไว้ว่า เสรีภาพของบุคคลย่อมอยู่เหนือสิ่งอื่น ไม่ได้คำนึงถึงศีลธรรมของบุคคล หากการกระทำใดไม่ได้ก่อให้เกิดอันตราย (Harm) ต่อผู้อื่น แม้จะเป็นการก่ออันตราย (Harm) แก่ตนเอง รัฐก็ไม่ควรกำหนดให้ผู้กระทำต้องรับผิดชอบในการกระทำของตน เจื่อนไขที่รัฐเข้าไปกำหนดความผิดได้ คือ การกระทำนั้นก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้อื่นเท่านั้นเพราะคนเรามีพื้นฐานความคิดเรื่องต่างๆ ที่ไม่เหมือนกัน เมื่อมารวมกันอยู่เป็นสังคม สังคมจึงเป็นแหล่งรวมของคนที่มีมาตรฐานศีลธรรมที่ไม่เท่ากัน สิ่งที่มีมนุษย์ปรารถนา คือ สิ่งที่คนทั่วไปปรารถนากันจริงๆ ไม่ใช่ชีวิตที่ดีที่เป็นสากลและเป็นนามธรรม และความสุขบางอย่างสูงกว่าความสุขบางอย่าง ยกตัวอย่าง ความสุขของหมุย่อมไม่เท่ากับความสุขของคน เป็นธรรมดาที่มาตรฐานทางศีลธรรมของสังคมที่มาจากศาสนานั้น อาจเห็นว่าพฤติกรรมนั้นๆ ผิดหลักศาสนา แต่ถ้าพฤติกรรมนั้นแค่ผิดหลักศาสนาแต่ไม่ถึงกับทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเสียหาย สิ่งที่สังคมจะทำได้มากที่สุด คือ ตักเตือนชี้แนะผู้นั้นว่า ทำผิดหลักศาสนา แต่จะออกเป็นกฎหมายไม่ได้ (John Stuart Mill, 2530 : 125) ต่อมาในยุคสังคมนิยมได้มีนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสมีทัศนะทางปรัชญาให้ความสำคัญแก่ปัจเจกภาพมากกว่าสากลภาพ เสรีภาพมากกว่าระเบียบกฎเกณฑ์ เน้นการสร้างสรรคมา

กว่าการอนุรักษ์ระเบียบแบบแผน ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล คือ แนวคิดเรื่องเสรีภาพของฌอง-ปอล ซาร์ตร์ (Jean-Paul Sartre) โดยซาร์ตร์เริ่มต้นปรัชญาของตนเองโดยการปฏิเสธการดำรงอยู่ของพระเจ้า จากชีวิตในวัยเด็กของเขา “ผมสูญเสียศรัทธาตั้งแต่อายุได้สิบสองปี พระเจ้ามิได้ดำรงอยู่จริงแต่ผมก็ได้จัดการกับการไม่ดำรงอยู่นี้แต่อย่างใด และแล้ววันหนึ่งที่ ลาโรแซล ในขณะที่ผมรอคุณมาซาโดซึ่งจะร่วมทางไปโรงเรียนกับผมในตอนเช้าในตอนนั้นผมไม่อาจอดทนรอเนื่องจากสายอยู่พอสมควร และเพื่อจัดการกับเวลาที่ต้องรอผมได้คิดถึงพระเจ้า พร้อมกับบอกตัวเองว่า สิ่งนั้นมิได้ดำรงอยู่ แม้ว่าในเวลานั้นผมจะยังไม่ทราบ ว่าข้อเท็จจริงที่ชัดเจนประการนี้จะวางอยู่บนหลักฐานใดก็ตาม” ซาร์ตร์เห็นว่า เสรีภาพนั้นไม่มีเนื้อหาแก่นสารในตัวเอง จึงไม่สามารถให้คำนิยามคำว่าเสรีภาพได้โดยตรง เขาเห็นว่า เสรีภาพเป็นรากฐานของสารัตถะทั้งหมด กล่าวคือ ในเสรีภาพนั้น อรรถิภาวะมาก่อนสารัตถะ สิ่งที่เป็นอดีตเท่านั้นจึงสามารถนิยามได้ สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันอาจทำได้เพียงแค่อธิบายเท่านั้น ดังนั้น แม้เสรีภาพจะไม่สามารถให้คำนิยามที่ชัดเจนได้ แต่ก็สามารถที่จะอธิบายเพื่อให้เข้าใจในเสรีภาพได้ คนเราเรียนรู้เสรีภาพจากการกระทำของเราเอง เราจึงเข้าใจเสรีภาพจากการกระทำของเรา เราจึงต้องนิยามมนุษย์จากการกระทำ ไม่มีนิยามที่มีมาตั้งแต่ต้นก่อนที่จะมีการกระทำ ซาร์ตร์กล่าวว่า “ความเป็นจริงของมนุษย์มิได้มีมาก่อนเพื่อที่จะกระทำในภายหลัง แต่สำหรับความเป็นจริง การเป็น ก็คือ การกระทำและการไม่กระทำ ก็คือ การเลือกที่จะไม่เป็น” (Jean-Paul Sartre, 1976 : 496) จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องอิสรภาพเสรีภาพของนักปรัชญาทางฝั่งตะวันตกนั้นจะเกี่ยวกับ เสรีภาพทั้งในเชิงปัจเจกชนที่มีต่อสังคมหรือความคิด การพูดหรือแม้แต่การมีหรือไม่มีเสรีภาพต่อพระผู้เป็นเจ้า

อภิปรายผล

โดยสรุปแล้วความหมายของอิสรภาพ คือ ความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งมีหลายนัยด้วยกัน เช่น

- 1) สภาพที่บุคคลมีสิทธิที่จะทำการใดๆ ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง เช่น เสรีภาพในการพูด ในการเขียน ในการนับถือศาสนา ในลัทธิการเมือง
- 2) สภาพที่เป็นอิสระจากสิ่งอันไม่พึงปรารถนา เช่น อิสระจากความอึดอัดขัดสน (freedom from want) เป็นอิสระจากโรคภัยไข้เจ็บ (Freedom from disease)
- 3) สภาพที่พ้นจากอุปสรรคขัดขวางไม่ให้บุคคลพัฒนาตนเอง ไปสู่ภาวะที่สมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์ เช่น ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า เมื่อจิตหลุดพ้นจาก

กิเลสตัณหาเข้าสู่ภาวะนิพพานเสรีภาพตามนัยนี้ ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า วิมุตติ หรือความหลุดพ้น (liberation) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540 : 39) โดยแต่ละแนวคิด อาจกล่าวถึงความเป็นอิสระภาพในความหมายที่แตกต่างกันไปในแต่ละบริบท ของแต่ละลัทธิทางปรัชญาย่อมมีแนวทางของการเข้าถึงความเป็นอิสระภาพที่แตกต่างกัน ออกไปขึ้นอยู่กับผู้ที่สนใจจะศึกษาแล้วนำมาใช้กับตนเองอย่างไร

ประมวล เพ็งจันทร์ เป็นหนึ่งคนที่ได้ศึกษาเรียนรู้ลัทธิทางปรัชญาต่างๆ มาอย่างมากมาย และได้นำมาทดลองใช้กับชีวิตจริงของตนเอง เพื่อปลดปล่อยจิตใจจากความกลัว ความไม่แน่นอน เพื่อเข้าถึงความหมายของการมีชีวิตอยู่ เพื่อต้องการทราบถึงความ สุข-ทุกข์ จากภายในของท่าน ผ่านการปฏิบัติในชีวิตจริง จนได้ค้นพบความงดงาม และความสัมพันธ์กันระหว่าง มิตรภาพ มนุษยภาพ และอิสระภาพ ที่เป็นสิ่งเกี่ยวพันกันในการมีชีวิตอยู่ของท่าน

องค์ความรู้จากงานวิจัย

ความหมายของเสรีภาพนั้นสรุปความได้ว่า เสรีภาพ คือ คำที่มีความหมายกว้างขวาง แต่สามารถกล่าวรวมลงในความหมายที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดสองลักษณะ ได้แก่

ทางศาสนาและปรัชญา นอกจากนี้ ยังสามารถแบ่งความสำคัญด้านความหมายได้ว่า เสรีภาพในแนวคิดของนักปรัชญาทางฝั่งตะวันตกนั้นจะเกี่ยวกับ เสรีภาพทั้งในเชิงปัจเจกชนที่มีต่อสังคม หรือความคิด การพูดหรือแม้แต่การมีหรือไม่มีเสรีภาพต่อพระผู้เป็นเจ้า

ในส่วนแนวคิดเรื่องเสรีภาพทางฝั่งปรัชญาตะวันออกนั้น ส่วนใหญ่มุ่งเน้นเพื่อแสวงหาความต้องการมีเสรีภาพในเชิงของชีวิต และจิตใจ เพื่อออกจากวัฏสงสาร หลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลาย โดยการฝึกหัดทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจโดยแบ่งเป็นระดับตามขั้นตอนของแต่ละแนวคิดนั้นๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดเชิงปรัชญาของนักปรัชญาตะวันตกนั้น พูดถึงเพียงความต้องการของมนุษย์เบื้องต้นในเชิงกายภาพหรือระดับโลกียะเท่านั้น แต่ในฝั่งแนวคิดเชิงปรัชญาทางตะวันออกนั้น มีแนวคิดในสองระดับ คือ ทั้งทางโลกและระดับจิตใจเพื่อการหลุดพ้นจากวัฏสงสาร

ส่วนอิสระภาพของ ประมวล เพ็งจันทร์นั้น ประกอบด้วยปัจจัยหลายๆ ด้านด้วยกัน คือ ประมวล เพ็งจันทร์ นั้นได้รับอิทธิพลทางด้านความคิดเรื่องอิสระภาพนั้นมาจากสภาพสังคมที่ท่านได้เคยใช้ชีวิตผ่านมามาตั้งแต่เด็กจนโต ประกอบกับการได้เข้ามาอุปสมบท

ในพระพุทธศาสนาและได้รับการศึกษาในหลายๆ ศาสนาและหลายลัทธิ เมื่อครั้งไปศึกษาต่อที่ประเทศอินเดีย รวมถึงการเป็นคนรักการอ่านและชอบศึกษา จึงได้เกิดความประทับใจและได้รับแรงบันดาลใจจากวรรณกรรมต่างๆ และการศึกษาด้านปรัชญาอย่างลึกซึ้ง จึงนำมาหล่อหลอมเป็นแนวคิดของท่านและได้นำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ในวิถีชีวิตจนเห็นผลเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของ ประมวล เพ็งจันทร์ เองและสังคมรอบๆ ตัวท่าน โดยการเข้าถึงความเป็นอิสระภาพในด้านต่างๆ ของ ประมวล เพ็งจันทร์นั้น ประกอบด้วย ท่านได้สัมผัสถึงการที่จะเป็นอิสระจากความโลภ ความหวาดระแวงกลัว และความหลงยึดติดในความคิดและตัวตนของท่านนั้น ต้องประกอบด้วยจาคะ เมตตา และปัญญา

และหากวิเคราะห์ถึงลักษณะความเป็นอิสระภาพของ ประมวล เพ็งจันทร์ นั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า แนวคิดเรื่องอิสระภาพของท่านนั้น เป็นลักษณะของการเข้าใจถึงสรรพสิ่งนั้นๆ โดยไม่แยกจากกัน ซึ่ง เหมือนกับการที่ ประมวล เพ็งจันทร์ ได้นำดินจากใต้ถุนบ้านพกดิตต์ไปตลอด 30 ปี โดยคิดว่า หากตายลงนอกเกาะก็จะตายกับดินนั้น ซึ่งการออกไปจากเกาะในครั้งนั้น เป็นการไปด้วยความคาดหวังไปโดยมีเป้าหมาย เพื่อเรียนรู้ แต่แล้วเมื่อท่านได้เข้าใจถึงความเป็นอิสระภาพ ประมวล เพ็งจันทร์ จึงได้นำดินนั้นกลับมาที่เดิม ประมวล เพ็งจันทร์ ได้เขียนถึงบทสรุปเมื่อท่านได้เดินถึงบ้านที่เกาะสมุยไว้ว่า “ขอบน้ำและขอบฟ้าบรรจบกันที่ภายในจิตใจของเราเอง เราสามารถท่องเที่ยวไปถึงจุดที่บรรจบนั้นได้ ด้วยการท่องเที่ยวไปภายในโลกอันลึกลับและลึกลับแห่งจิต ขอบน้ำแห่งความเป็นจริง และขอบฟ้าแห่งจินตนาการ ผสานเป็นสภาวะเดียวกัน ณ จุดบรรจบนั้น” (ประมวล เพ็งจันทร์, 2563 : 507) ซึ่งการจะเข้าไปถึงจุดนั้นได้ด้วยการภาวนา

สรุป

แนวคิดเรื่องอิสระภาพของทางตะวันตกนั้น เนื่องจากสังคมตะวันตกเป็นสังคมที่เจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการปกครอง ด้วยเหตุนี้ ระบบทางสังคมตะวันตกจึงมีกฎกติกาที่วางไว้ให้สมาชิกของสังคมได้ปฏิบัติตาม เพื่อความสะดวกในการควบคุมดูแลให้ระบบขับเคลื่อนไปอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยชัดเจนและแน่นอน บรรดากฎเกณฑ์เหล่านี้เอง จึงเป็นที่มาของการหล่อมล้าและความกดขี่เป็นผลให้เกิดแนวคิดทางด้านอิสระภาพและเสรีภาพในแนวทางต่างๆ เพื่อต้องการแสดงออกถึงความต้องการเรื่องของอิสระภาพในด้านต่างๆ

ส่วนแนวคิดเรื่องอิสระภาพทางด้านตะวันออกนั้น มุ่งหาแก่นแท้ของชีวิตของแต่ละบุคคลเช่น ปรัชญาอินเดียมีมูลฐานมาจากศาสนา ซึ่งมีลักษณะเป็นคำอธิบายขยาย

ความค้ำสอนทางศาสนา ปรัชญาตะวันออกจึงมิใช่การเรียนรู้เพียงอย่างเดียว แต่ยังส่งเสริมการปฏิบัติด้วยจึงอาจเรียกว่า ปรัชญาศาสนาหรือว่าปรัชญาชีวิต เช่น ปรัชญาฮินดู คัมภีร์ฤคเวท อันเป็นคัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุดของชาวฮินดู ที่แสดงให้เห็นว่า แก่นแท้แห่งตัวตนของแต่ละบุคคล คือ ชีวามัน ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายสูงสุดได้นั้น เปรียบได้กับการเดินทางที่ต้องมีการกำหนดเส้นทางเป็นระยะ ที่ต้องดำเนินไปตามขั้นตอนอย่างเหมาะสม

ส่วนแนวคิดเรื่องอิสรภาพในพุทธปรัชญานั้น หมายถึง ความสุขหรือความสงบที่จิตหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาเข้าสู่ภาวะนิพพานหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิมุตติหรือความหลุดพ้น (liberation) กล่าว คือ ไม่มีอำนาจกิเลสตัณหาใดๆ มาครอบงำ จะพูดจะทำสิ่งใดทำด้วยอาการที่ไม่มีกิเลสครอบงำกล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ การกระทำที่ไม่มีกิเลสครอบงำเป็นเสรีภาพ เสรีภาพให้ผลเป็นความสุขหรือความสงบ ซึ่งอาจแบ่งความเป็นอิสรภาพ เสรีภาพในทางพระพุทธศาสนาได้เป็น

- 1) เสรีภาพระดับต้น หมายถึง การมีเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ แต่ยังไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นเพียงการใช้เสรีภาพในสิทธิที่ตนมี เป็นการใช้เสรีภาพในระดับสัญญาตญาณ
- 2) เสรีภาพระดับกลาง หมายถึง การมีเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ แต่ต้องอยู่ในขอบเขตที่จะไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นการใช้เสรีภาพที่ประกอบด้วยปัญญา
- 3) เสรีภาพระดับสูง หมายถึง การมีเสรีภาพที่ตัวเองไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลสตัณหาใดๆ เป็นเสรีภาพของบุคคลผู้บรรลุนิพพาน

หากวิเคราะห์ถึงลักษณะของความเป็นอิสรภาพของ ประมวล เพ็งจันทร์ นั้น ก็คือ การเข้าใจถึงสรรพสิ่ง และการอยู่ร่วมกับสรรพสิ่ง ได้อย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยไม่มีการแบ่งแยก หรือปรุงแต่งใหม่ใดๆ เกิดขึ้น เช่น อิสรภาพทางสังคม (Social Freedom) คือ การไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุคคลในสังคม ประมวล เพ็งจันทร์ ก็จะลดละความรู้สึกเกลียดกลัวในใจของท่านและพยายามทำลายความเกลียดกลัวในใจบุคคลอื่นๆ โดยใช้เมตตาริฉัตรและคำทักทาย ทำให้ได้สัมผัสถึงความนุ่มนวลอ่อนโยนที่ก่อตัวขึ้นในความสัมพันธ์ในสังคมกับตัวท่าน เพื่อลด “ความเป็นคนแปลกหน้า” “ความเป็นคนอื่น” ให้ละลายจางหายไป เพื่อจะได้ไม่เบียดเบียนกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน หรือ อิสรภาพทางสติปัญญา (Intellectual Freedom) คือ ความรู้ ความเข้าใจแยกแยะสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นปัญญาที่เป็นความรู้ ความเข้าใจในศิลปวิทยาการที่รู้จริง เข้าใจจริง ซึ่งประมวล เพ็งจันทร์ ได้พบความหมายของการเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้มาตลอดนั้นว่า เราต้องเข้าถึงปัญญาที่เป็นภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาญาณที่หยั่งถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันของสรรพสิ่ง เพราะความคิด และความจำเป็นสิ่งแบ่งแยกตัวเรากับสรรพสิ่งในธรรมชาตินั้นๆ

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ สุทธิง. (2562). **อิสรภาพที่มีเงื่อนไข**. ปริญญาศิลปบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กิริติ บุญเจือ. (2522). **ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี.(18 มีนาคม 2554). **เสรีภาพ**. สืบค้นเมื่อ 31 สิงหาคม 2565, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9E>
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2538). **กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ**. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- ประมวล เพ็งจันทร์. (2563). **เดินสู่อิสรภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พี เอ เค แอนด์สกายพริ้นติงส์.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2520). **การศึกษาจริยศาสตร์สังคมไทยพุทธศาสนาในเชิงวิจารณ์**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุธวัฒน สดเด็จพระสังฆราชเจ้า. (2541). **อภิธาน์ปทัธิ์ปกา**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์. (2550). **ศัพท์วิเคราะห**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. (2537). **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงศ์ พริ้นติง จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2530). **พจนานุกรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด.
- สุนทร ณ รั้งซี่. (2545). **ปรัชญาอินเดีย ประวัติและลัทธิ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- John Stuart Mill. **On Liberty**. (2530). แปลโดย ภัทรพร สิริกาญจน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- Jean-Paul Sartre. (1976). **Being and Nothingness**. translated by Hazel E. Barnes Northampton : John Dickens & Co.Ltd.

แนวทางการส่งเสริมธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปัน
ตามหลักพุทธธรรม ของร้านของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์
Social Enterprise Enhancing Guideline to Share According to
Buddhist Principles of Pankan Shop Yuvabadhana Foundation

สิริรักษ์ เพชรรัตน์กุลธนา

พระครูประวิตรวราณยุต

Sirilux Petcharatkunthana

Phrakhrupavitvaranuyut

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiangmai Campus

Corresponding Author, Email: Thinikran@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมตามหลักพุทธธรรม 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและการบริหารจัดการธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ 3) เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการทำธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ตามหลักพุทธธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เริ่มด้วยการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า

1) แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมตามหลักพุทธธรรมนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยใช้การจัดการของภาคธุรกิจและนวัตกรรมสังคมมีความยั่งยืนทางการเงินโดยไม่ต้องพึ่งพาเงินบริจาคเพียงอย่างเดียว มีหลักพุทธธรรมที่เป็นฐาน เช่น ปาปนิกรธรรม 3 สังคหวัตถุ 4 มัจฉาณิชา 5 เป็นต้น

2) แนวคิดการบริหารจัดการธุรกิจของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ เกิดขึ้นตามแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อแก้ปัญหาของเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ให้ได้มีความรู้ สร้างจิตสำนึกที่ดี สนับสนุนภาคีเครือข่ายเพื่อสังคม สร้างพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดทำงานด้วยความมุ่งมั่นตามหลักพุทธธรรมคือ มีอิทธิบาท 4 เป็นตัวขับเคลื่อนงานจนสำเร็จ

3) แนวทางในการส่งเสริมการทำธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ตามหลักพุทธธรรม ได้แก่การส่งเสริมผ่านหลัก M 5 คือ Man, Money, Material, Management และ Morality ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นแก่สังคมในด้านต่างๆ เกิดความศรัทธาแก่องค์กรภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่ช่วยระดมทุน “ส่งน้องเรียน สร้างเด็กดี” ร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ เป็นต้นแบบ ธุรกิจเพื่อสังคม สู่การแบ่งปันตามหลักพุทธธรรม อย่างแท้จริง

คำสำคัญ : แนวทางการส่งเสริม, ธุรกิจเพื่อสังคม, หลักพุทธธรรม, ร้านปันกัน, มูลนิธิยุวพัฒน์

Abstract

This research article contains of 3 objectives: 1) to study the concept and business for society according to Buddhist Principles; 2) to study the concept and management of Social Business for sharing of the Ran Pankan Yuvapadhana Foundation; 3) to propose a guideline enhancing social business to share by Pankan Shop Yuvabadhana Foundation according to Buddhist Principles. Start by researching the document. and in-depth interviews The results showed that.

1) On the concept of Social Enterprise according to Buddhist Principles, Aims to solve social and environmental problems. by using business management and social innovation, Be financially sustainable without relying solely on donations. the Buddhist principles namely the 3 Pāpanika Dhamma (qualities of a successful shopkeeper), the 4Sangahavatthu (principles of service), the 5 Micchāvanijjhā (trades which should not be plied by a lay disciple), etc., have to be placed as its bases.

2) On the concept business management of Pankan shop Yuvabadhana Foundation, Happened according to the concept of social business. to solve the problems of youth who are disadvantaged in education to have knowledge create a good conscience Supporting social networks

create the power of change All involved people work with determination according to the Buddhist principles, i.e., the 4 basis for success, which push the work successively.

3)The guideline enhancing social business to share by Pankan Shop Yuvabadhana Foundation according to Buddhist Principles is to promote through the 5Ms : Man, Money, Material, Management and Morality. cause a change for the better in society in various fields Creates faith in various networking organizations that help raise funds. “Suport students and Create the good children”. Pankan Shop Yuvabadhana Foundation has served as a role model for Social Enterprise to share truly according to the Buddhist Principles.

Keywords : Enhancing Guideline, Social Enterprise, Buddhist Principles, Pankan Shop, Yuvabadhana Foundation

บทนำ

ความเลื่อมล้ำทางสังคมที่เป็นปัญหามาแสนนาน สภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่สิ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนและยังคงอยู่คือความยากจน ทำให้โอกาสในการศึกษาของเด็กที่ต้องการเรียนแต่ขาดทุนทรัพย์ในการศึกษาต้องหยุดชะงักไปด้วย อนาคตของเยาวชนคืออนาคตของชาติ วันนี้หากเราสร้างเยาวชนที่มีความรู้ ความสามารถพร้อมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม อนาคตที่ดีของประเทศไทยคงไม่ใช่เรื่องไกลเกินหวัง และ หากอาศัยเพียงภาครัฐเพียงอย่างเดียว ปัญหานี้ก็ไม่สามารถแก้ไขได้ทัน คำถามก็คือแล้วใครจะสนใจบุญเข้ามาช่วยเหลือสังคมอย่างจริงจังและตรงไปตรงมา โดยไม่ได้หวังผลประโยชน์ใดๆจากสิ่งที่ลงทุนไป กระแสและแนวความคิดการดำเนินการบริหารธุรกิจ มีหลากหลายประเภท ธุรกิจเพื่อสังคมตามก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ จึงขอนำเสนอข้อมูลและความแตกต่างของการบริหารจัดการธุรกิจ โดยจำแนกตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ดังนี้

1) **ธุรกิจกระแสหลัก** โดยธรรมชาติของมนุษย์ผู้ประกอบการธุรกิจ พบว่า ธุรกิจแทบทุกประเภท มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ ต้องการให้ได้กำไรมากที่สุด ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจทั้งหลายบรรดามี สามารถจำแนกวัตถุประสงค์ที่สำคัญได้ 2 ประการ คือ

1) การประกอบธุรกิจเพื่อมุ่งหวังกำไร 2) การประกอบธุรกิจโดยไม่ได้มุ่งหวังกำไร อาทิ เช่น กิจการประเภทสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ มีกิจการไฟฟ้าการประปา การเดินรถประจำทาง โรงพยาบาล สถาบันการศึกษา หรือธุรกิจอื่นที่ได้รับสิทธิพิเศษจากรัฐ และมีสิทธิดำเนินงานผูกขาด เพื่อให้บริการสนองความต้องการของประชาชน ในขณะที่ผู้ผลิตที่ดำเนินธุรกิจเริ่มมีแนวคิดโดยการแลกเปลี่ยนเชิงพาณิชย์และกลไกตลาด ทำให้เงินเข้ามาแทนที่ระบบความสัมพันธ์ประเภทอื่นอย่างรวดเร็ว การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคมเริ่มสูญหายไป มนุษย์ในยุคนี้ถูกยั่วยุให้เกิดการบริโภคอย่างไร้ข้อจำกัด การบริโภคได้กลายเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพของชีวิต และมาตรฐานบ่งบอกความเจริญ ความดี เกียรติภูมิ และความสำเร็จของปัจเจกบุคคลในสังคม การบริโภคนิยมได้เข้ามาครอบงำความหมายของชีวิต และแทนที่ความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ จากผู้ผลิตที่ขาดศีลธรรมและจรรยาบรรณ ที่จะรับผิดชอบต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย สังคม และสิ่งแวดล้อม

2) ธุรกิจเพื่อสังคม ธุรกิจเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise (SE) คือ กิจการที่มีจุดมุ่งหมายหลักในการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กลไกการบริหารจัดการที่ดีของภาคธุรกิจมาบวกกับความรู้และนวัตกรรมสังคม มีความยั่งยืนทางการเงินจากรายได้หลักที่มาจากสินค้าหรือบริการโดยไม่ต้องพึ่งพาเงินบริจาค และมีการนำผลกำไรที่เกิดขึ้นไปลงทุนซ้ำเพื่อขยายผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้น ริเริ่มโดยภาคประชาชนโดยใช้เงินทุนที่มีอยู่อย่างจำกัด บริหารงานแบบธุรกิจและมีการบริหารงานที่เป็นอิสระ โดยสามารถแบกรับความเสี่ยงทางการเงินจากการทำกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ ในขณะที่แนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ต้องการช่วยลดจำนวนคนยากจนให้เหลือน้อยที่สุด ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับคน และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ธุรกิจเพื่อสังคมจึงเป็นการประสานความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ ผลตอบแทนทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อมและผลตอบแทนทางการเงิน ซึ่งธุรกิจเพื่อสังคมมีจุดเริ่มต้นมาจากทวีปยุโรปตั้งแต่ปี ค.ศ.1990 โดยระยะแรกมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาทางการเงินขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ที่ประสบปัญหาทางการเงินจากเงินอุดหนุนของรัฐบาล และผู้บริจาคเงินเพื่อการกุศลลดลง ในการแสวงหารายได้เพื่อให้องค์กรอยู่รอดจึงเกิดการบริหารจัดการโดยใช้แนวคิดการดำเนินงานแบบธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง

จากปณิธานดังกล่าวจึงได้ตั้งชื่อมูลนิธิว่า “มูลนิธิยุวพัฒน์” ซึ่งมีความหมายตรงตัว คือ เป็นมูลนิธิที่มุ่งเน้นการพัฒนาเยาวชน สำหรับชื่อภาษาอังกฤษ “YuvabadhanaFoundation” ได้รับความกรุณาจากคุณหญิงศรีนาถสุริยะ*(ยศขณะนั้น)

ภารกิจหลัก “ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมผู้ด้อยโอกาสให้มีการศึกษาและมีอาชีพที่เหมาะสมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสังคมไทยโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน” ในขณะนั้นได้เริ่มโครงการหลักๆ ดังนี้

1) โครงการทุนการศึกษา ได้ดูแล “นักเรียนทุนฟรีเมียร์” จนจบการศึกษา และจัดตั้ง “นักเรียนทุนยุวพัฒน์” ปีละ 100 ทุน เป็นทุนการศึกษาต่อเนื่องระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 หรือ ปวช. 1 - ปวช.3 2) โครงการพัฒนาการศึกษา 3) โครงการส่งเสริมการศึกษา (วิเชียร พงศธร, 2563 : สัมภาษณ์)

ดังนั้นสร้างรากฐานสำคัญให้กับเด็กเหล่านี้ คงไม่มีอะไรดีไปกว่าการหยิบยื่นโอกาสให้เขาเหล่านั้นได้มีความรู้ โอกาสให้เขาได้ค้นพบศักยภาพของตัวเอง โอกาสที่จะได้รับการขัดเกลาด้านคุณธรรมจริยธรรม ให้เขาเหล่านั้นรู้จักคิด ยึดมั่นในคุณความดีและมีวินัยในการดำรงชีวิตที่ดีงาม เพราะสิ่งเหล่านี้คืออาวุธติดตัวอันสำคัญเพื่อเตรียมเขาเหล่านั้นให้เป็นผู้สร้างอนาคตที่ดีแก่ประเทศชาติของเราต่อไป 25 ปีที่ผ่านมา มูลนิธิยุวพัฒน์จึงได้ผลักดันให้เยาวชนเหล่านั้นได้รับโอกาสทางการศึกษา ควบคู่ไปกับการขัดเกลาด้านคุณธรรมและจริยธรรม เราจึงแสวงหาความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเชื่อมโยงเครือข่ายขององค์กรที่มีวิสัยทัศน์เช่นเดียวกับเรา เพื่อมาร่วมกันสร้างเด็กดีสู่สังคม เป็นต้นกำเนิดธุรกิจเพื่อสังคม “ร้านปันกัน” โดยมูลนิธิยุวพัฒน์ ที่เปรียบเสมือนสถานที่รวบนำใจของคนที่มีหัวใจในการแบ่งปันน้ำใจส่งต่อ บริจาค และแบ่งปันสิ่งของที่มีค่าเพื่อนำมาเป็นสินค้าในร้านปันกัน เพื่อเปลี่ยนรายได้ให้เป็นโอกาสในการช่วยคนที่ขาดแคลน ดังสโลแกนที่ว่า “ปันกันจตุรรมแหล่งน้ำใจ จตุรรมการแบ่งปันสิ่งของมีค่า จตุรรมเปลี่ยนน้ำใจให้กลายเป็นโอกาส และจตุรรมสร้างสังคมแห่งการแบ่งปัน” ร้านปันกัน โดย มูลนิธิยุวพัฒน์ เปิดบริการในปี 2543 ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิยุวพัฒน์ ระดมทุนในรูปแบบของ ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มีการบริหารงานครบวงจร อาทิ การบริหารจัดการหน้าร้าน (operation), คลังสินค้าแบ่งปัน (warehouse), ระบบการขนส่ง (logistic), การจัดกิจกรรมปันกัน (activity) และ การประชาสัมพันธ์ (communication) เพื่อสร้างมาตรฐานการทำงานที่มีคุณภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ “ร้านปันกัน” จึงนับได้ว่าเป็นต้นแบบของธุรกิจเพื่อสังคมเป็นกิจการเพื่อสังคม ดำเนินงานในรูปแบบร้านค้า รับแบ่งปันสิ่งของสภาพดีเพื่อนำมาเป็นสินค้าแบ่งปันภายในร้าน โดยเงินที่ได้จากการอุดหนุนสินค้าแบ่งปัน ระดมทุนเพื่อสาธารณประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เงินจากการจำหน่ายสินค้าแบ่งปันทั้งหมดจะมอบเป็นทุนการศึกษาแก่เด็กๆ ที่ขาดโอกาส ใน มูลนิธิยุวพัฒน์ ขณะนี้เปิดดำเนินการทั้งหมด 14 สาขา ร้านปันกัน โดย มูลนิธิยุวพัฒน์ ตั้งอยู่เลขที่

7 ซอยอ่อนนุช 90 เขตประเวศแขวงประเวศ กรุงเทพมหานคร (ฐาปณีย์ สีนาดโยธารักษ์, 2563 : สัมภาษณ์)

ขึ้นชื่อว่า “การให้” มันเป็นเรื่องที่ได้อยู่แล้วในตัวเอง และเมื่อได้ให้อย่างถูกคน ถูกที่ ถูกเวลา มันจะเป็นการให้ที่สมบูรณ์แบบ เพราะไม่มีใครรู้ซึ่งถึงคุณค่าของ “โอกาส” มากไปกว่าคนที่ต้องการมันมากที่สุด (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2562 : ออนไลน์)

งานของ ร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ไม่ใช่การสร้างนวัตกรรมพลิกโลก แต่เป็นการสร้างสิ่งที่ยิ่งใหญ่ให้กับชีวิตคนตัวเล็กๆ ที่ในอนาคตจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคม ในการแบ่งปันโอกาส จึงเป็นที่มาให้กับผู้ศึกษาวิจัยมีความต้องการที่อยากศึกษา แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมตามหลักพุทธธรรม อีกทั้งอยากศึกษาแนวคิดและการบริหารจัดการธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ว่ามีหลักคิด รูปแบบ และการจัดการอย่างไร และเพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการทำธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ตามหลักพุทธธรรม ว่าใช้หลักธรรมใดบ้างในการขับเคลื่อนสังคม กระบวนการใดที่จะส่งเสริมธุรกิจเพื่อสังคม ให้เกิดความยั่งยืนและแข็งแกร่งยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมตามหลักพุทธธรรม
- 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและการบริหารจัดการธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์
- 3) เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการทำธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ตามหลักพุทธธรรม

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในการวิจัย ตามส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 1) **ด้านข้อมูลจากเอกสาร** ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับ แนวคิดการบริหารธุรกิจเพื่อสังคม สู่การแบ่งปัน ศึกษาแนวคิดรูปแบบการทำธุรกิจเพื่อสังคม SE (Social Enterprise) สู่การแบ่งปันตามหลักทางพุทธธรรมให้เกิดประโยชน์ ในองค์กรรวม สู่รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน

2) **ด้านข้อมูลจากภาคสนาม** ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) โดยสร้างจากปัญหาและวัตถุประสงค์การวิจัย ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ

3) **การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม** ผู้วิจัยได้ลงมือ เก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เกี่ยวกับการวิสัยทัศน์แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม การบริหารจัดการองค์กรสู่การทำธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่มั่นคงและยั่งยืนจากผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิ รวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องของ ร้านปันกันมูลนิธิยุวพัฒน์ รวมถึงตัวอย่างผู้ที่ได้รับทุนช่วยเหลือจากมูลนิธิฯ

การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลจากการรวบรวมเอกสารและจากการสัมภาษณ์ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เป็นหลัก ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาทั้งข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้จำแนกออกตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

2.1 แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมตามหลักพุทธธรรม

กระแสและแนวคิดการดำเนินการบริหารธุรกิจ มีหลากหลายประเภท เพื่อให้เกิดความเข้าใจ จึงขอนำเสนอข้อมูลและความแตกต่างของการบริหารจัดการธุรกิจโดยจำแนกตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ดังนี้

1) **ธุรกิจกระแสหลัก (Traditional Enterprise)** โดยธรรมชาติของมนุษย์ผู้ประกอบการธุรกิจ พบว่า ธุรกิจแทบทุกประเภท มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ ต้องการให้ได้กำไรมากที่สุด ซึ่งผู้ประกอบการทั้งหลายบรรดามี สามารถจำแนกวัตถุประสงค์ที่สำคัญได้ 2 ประการ คือ 1) การประกอบธุรกิจเพื่อมุ่งหวังกำไร (Profit Earning) 2) การประกอบธุรกิจโดยไม่ได้มุ่งหวังกำไร (Social Prestige) อาทิเช่น กิจการประเภทสาธารณูปโภค (Public Utilities) และสาธารณูปการ (Public Services) มีกิจการไฟฟ้า การประปา การเดินรถประจำทาง โรงพยาบาล สถาบันการศึกษา หรือธุรกิจอื่นที่ได้รับสิทธิพิเศษจากรัฐและมีสิทธิดำเนินงานผูกขาด (Monopoly) เพื่อให้บริการสนองความต้องการของประชาชน

ในขณะที่ผู้ผลิตที่ดำเนินธุรกิจเริ่มมีแนวคิดโดยการแลกเปลี่ยนเชิงพาณิชย์และกลไกตลาด ทำให้เงินเข้ามาแทนที่ระบบความสัมพันธ์ประเภทอื่นอย่างรวดเร็ว การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคมเริ่มสูญหายไป มนุษย์ในยุคนี้ถูกยั่วยุให้เกิดการบริโภคอย่างไร้ข้อจำกัด การบริโภคได้กลายเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพของชีวิต และมาตรฐานบ่งบอกความเจริญ ความดี เกียรติภูมิ และความสำเร็จของปัจเจกบุคคลในสังคม การบริโภคนิยมได้เข้ามาครอบงำความหมายของชีวิต และแทนที่ความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ จากผู้ผลิตที่ขาดศีลธรรมและจรรยาบรรณ ที่จะรับผิดชอบต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย สังคมและสิ่งแวดล้อม

2) ธุรกิจเพื่อสังคม ธุรกิจเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise (SE) คือ กิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายหลักในการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กลไกการบริหารจัดการที่ดีของภาคธุรกิจมาบวกกับความรู้และนวัตกรรมสังคม มีความยั่งยืนทางการเงินจากรายได้หลักที่มาจากสินค้าหรือบริการโดยไม่ต้องพึ่งพาเงินบริจาคเพียงอย่างเดียว และมีการนำผลกำไรที่เกิดขึ้นไปลงทุนซ้ำเพื่อขยายผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้น ริเริ่มโดยภาคประชาชนโดยใช้เงินทุนที่มีอยู่อย่างจำกัด บริหารงานแบบธุรกิจและมีการบริหารงานที่เป็นอิสระ โดยสามารถแบกรับความเสี่ยงทางการเงินจากการทำกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ ธุรกิจเหล่านี้เริ่มจากธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลางที่ยังคงมีเป้าหมายทางการเงินรวมอยู่ด้วย ซึ่งธุรกิจเพื่อสังคมนั้นมักถูกเข้าใจว่าเป็นเรื่องเดียวกับ Corporate Social Responsibility (CSR) แต่ที่จริงแล้วมีความแตกต่างกันอย่างมาก เนื่องจาก CSR เป็นกิจกรรมเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของกิจการ แต่ยังคงมีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างกำไรสูงสุดให้แก่เจ้าของกิจการและผู้ถือหุ้น ในขณะที่แนวคิดของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ต้องการช่วยลดจำนวนคนยากจนให้เหลือน้อยที่สุด ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับคน และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ธุรกิจเพื่อสังคมจึงเป็นการประสานความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ ผลตอบแทนทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม และผลตอบแทนทางการเงิน (กาญจนาท เรืองรจิตปรกรณ์ และคณะ, 2532 : 35)

อภิปรายผล

ในการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎี 5 M's กับ หลัก SE มาพิจารณาร่วมกัน ดังต่อไปนี้ (วิรัช นิภาวรรณ, 2549 : 37)

1) Man ด้านทรัพยากรมนุษย์ กับธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ฝ่ายบริหารของมูลนิธิยุวพัฒน์ มีนโยบายและหลักการที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการศึกษา โดยมอบทุนการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 มูลนิธิยุวพัฒน์จึงได้ผลักดันให้เยาวชนเหล่านั้นได้รับโอกาสทางการศึกษา ควบคู่ไปกับการขัดเลาด้านคุณธรรมและจริยธรรม สนับสนุนภาคีเครือข่ายเพื่อสังคม พลังของความร่วมมือ สร้างพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง นอกจากการทำงานที่เข้มข้นด้านการศึกษาเพื่อเยาวชนขาดโอกาสแล้ว มูลนิธิฯ ยังให้ความสำคัญต่อปัญหาสังคมในด้านอื่นๆ ไปพร้อมกันด้วย เพราะทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมย่อมมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ต่อกัน ในทุกๆ ปี มูลนิธิฯ ได้ให้การสนับสนุนแก่องค์กร ภาคีทั้งขนาดเล็กและใหญ่ ที่ทำงานเพื่อสังคมในประเด็นที่หลากหลาย รวมถึงสร้างความร่วมมือของคนในสังคมเพื่อขับเคลื่อนและสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่มีผลกระทบอย่างกว้างขวาง

2) Money ด้านการเงิน กับธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ การดำเนินงานของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ โดยทุนที่ได้รับนั้น มาจากการบริจาคของ กลุ่มบริษัทพีเอ็มเอ ,บุคคลทั่วไป ,เงินหมุนเวียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยของกลุ่มบริษัทพีเอ็มเอ ,ร้านปันกัน ,กองทุนเพื่อโครงการสาธารณประโยชน์ ,องค์กรทั่วไป ,ร้านอาหารและภัตตาคาร

สนับสนุนสินค้าเพื่อการกุศลและจากการบริหารกิจการไม่แสวงหากำไร เพียงแต่บริหารจัดการเงินให้คุ้มทุนเท่านั้น เพราะฉะนั้นในการบริหารการเงินต้องมีระบบที่ตรวจสอบได้คือ ในการดำเนินการด้านการเงินต้องปรับปรุงและแก้ไขให้เป็นไปตามหลักการควบคุมภายในที่ดี เพื่อสร้างความเชื่อมั่นด้านหลักประกันและให้คำปรึกษากับผู้บริหาร เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน และการใช้จ่ายเงิน อย่างเป็นประโยชน์และคุ้มค่า รวมถึงความถูกต้อง ครบถ้วนและเชื่อถือได้ของข้อมูลทางการเงิน ตลอดจน การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้มูลนิธิสามารถพัฒนากระบวนการบริหารความเสี่ยง การควบคุม และการกำกับดูแลให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

3) Material ด้านวัตถุดิบ กับธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ร้านปันกัน เชื่อว่า “สังคมจะดีขึ้นได้ หากเราแบ่งปัน” จึงมุ่งหวังในการปลูกจิตสำนึกของการ“ปัน” ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในสังคมผ่านการปันใน

รูปแบบต่างๆ อาทิ ปันสิ่งของ ปันเงิน ปันเวลา ปันความสามารถ ฯลฯ โดยมี ร้านปันกัน เป็นกลไกตัวกลาง (platform) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมที่ยั่งยืน ร้านปันกัน รับผิดชอบต่อสิ่งของสภาพดีที่ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้ อาทิ รองเท้า กระเป๋า เสื้อผ้า เครื่องประดับ ของชำร่วย ของตกแต่งบ้าน เครื่องเรือน หนังสืออ่านเล่น ตุ๊กตา ของเล่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องดนตรี อุปกรณ์กีฬา ฯลฯ โลกปัจจุบันหมุนเร็วมาก แพลตฟอร์มเช่นกัน จากเทรนด์แฟชั่นที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า เสื้อผ้าเป็นสิ่งที่ทุกบ้านมีมากที่สุด ในบรรดาสิ่งของทั้งหมด เมื่อถึงเวลาที่เรากำลังจัดระเบียบตู้เสื้อผ้าด้วยการบริจาคออกไปบ้าง การทำให้เสื้อผ้าของเราอยู่ในสภาพดีพร้อมใช้งานคือสิ่งที่ดีและช่วยลดความยุ่งยากได้อย่างมากทีเดียว

4) Management ด้านการจัดการ กับธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันร้านปันกัน มูลนิธิยูวพัฒน์ การทำ SE ในฝ่ายการบริหารจัดการนั้น จะมีนโยบายต่างๆ ดังนี้ (1) ระดมทุนเพื่อโอกาสทางการศึกษา ร้านปันกัน โดย มูลนิธิยูวพัฒน์ ดำเนินงานโดย มูลนิธิยูวพัฒน์ ถือเป็นจุดกำเนิดของโครงการร้านปันกัน สร้างการมีส่วนร่วมเพื่อระดมทุนการศึกษาให้กับเด็กขาดโอกาสได้เรียนหนังสือต่อจนจบ ม. 6 หรือ ปวช. 3 (2) ระดมทุนเพื่อพัฒนาชุมชน เช่น โคราชนันท์ โดย มูลนิธิชุมชนโคราชนันท์ แพรนไฮส์ แห่งแรกของโครงการร้านปันกัน ดำเนินงานโดย มูลนิธิชุมชนโคราชนันท์ สร้างการมีส่วนร่วมระดมทุนเพื่อ พัฒนาเยาวชนและศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นจังหวัดโคราชนันท์ (3) ขยายสังคมแห่งการแบ่งปัน เพิ่มจำนวนนักปัน ผ่านหน้าร้านปันกัน กิจกรรม และการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ (4) เป็นต้นแบบของการระดมทุนที่ยั่งยืนให้กับองค์กรหรือมูลนิธิฯ อื่นๆ ที่มีความสนใจที่จะระดมทุนในรูปแบบของปันกันสามารถติดต่อเพื่อขอรับข้อมูลและเงื่อนไขในการเปิดดำเนินการร้านปันกัน แพรนไฮส์ได้ โดยทางปันกันจะเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนการจัดตั้ง แพรนไฮส์ การหาทำเลพื้นที่ที่เหมาะสม คู่มือการดำเนินงาน ระบบบัญชี คลังสินค้า ประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรม ฯลฯ โดยที่ไม่คิดค่าใช้จ่าย หากแต่มีข้อกำหนดสำคัญคือ องค์กร มูลนิธิ หรือกลุ่มบุคคลนั้นๆ ต้องมีวัตถุประสงค์ในการนำเงินรายได้ที่ได้จากการจำหน่ายไปใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมเท่านั้น

5) Moral ด้านจริยธรรม กับธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันร้านปันกัน มูลนิธิยูวพัฒน์

ด้านจริยธรรมต่อสังคม ร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ดำเนินการตามกรอบจริยธรรมต่อชุมชน รูปแบบการดำเนินธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมของ คือ ช่วยแก้ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสหยิบยื่นโอกาสให้เขาเหล่านั้นได้มีความรู้ โอกาสให้เขาได้ค้นพบศักยภาพของตัวเอง โอกาสที่จะได้รับการขัดเกลาด้านคุณธรรมจริยธรรม ให้เขาเหล่านั้นรู้จักคิด ยึดมั่นในคุณความดีและมีวินัยในการดำรงชีวิตที่ดีงาม สร้างจิตสำนึกและสังคมแห่งการแบ่งปันและเกื้อกูล สนับสนุนภาคีเครือข่ายเพื่อสังคม พลังของความร่วมมือ สร้างพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง

ด้านจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม ร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ดำเนินการตามกรอบจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม ดังนี้ (1) ประหยัดน้ำ ในการผลิตเสื้อผ้า 1 ตัว ใช้น้ำปริมาณ 2,700 ลิตร ซึ่งเป็นตัวเลขสูงมาก เมื่อเทียบกับคนทั่วไปที่ใช้น้ำปริมาณเท่ากันระยะเวลา 2 ปี (2) ช่วยลดมลพิษทางน้ำ ในขณะที่การซื้อของมือสองจะช่วยประหยัดน้ำแต่อุตสาหกรรมแฟชั่นก็มีมลพิษทางน้ำถึง 20% ของมลพิษทางน้ำในโรงงานอุตสาหกรรมเกิดจากการผลิตเสื้อผ้า (3) ลดมลพิษทางอากาศ เมื่อคุณไม่ซื้อเสื้อผ้าจากแบรนด์หรือฟาสต์แฟชั่น(แฟชั่นตามกระแส) คุณจะช่วยลดความจำเป็นที่ บริษัท เหล่านี้จะมีส่วนในการสร้างมลพิษในอากาศอันเป็นผลมาจากกระบวนการจัดจำหน่ายและการผลิตอุตสาหกรรมแฟชั่นมีส่วนรับผิดชอบต่อการปล่อยก๊าซคาร์บอน(4) ประหยัดพลังงาน การซื้อเสื้อผ้ามือสองจะช่วยลดพลังงานที่ต้องใช้ในการผลิตเสื้อผ้าใหม่ลดการปล่อยคาร์บอนและลดปริมาณน้ำเน่าเสียจากกระบวนการ (5) ลดขยะจากสิ่งทอ (6) ช่วยลดมลพิษของเสีย มลพิษจากสิ่งทอครอบคลุมกระบวนการผลิตทั้งหมด สิ่งนี้อาจส่งผลกระทบต่อสายน้ำในท้องถิ่นเนื่องจากสีย้อมที่เป็นพิษจากสิ่งทอสามารถชะลงสู่ดินและน้ำ

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากข้อมูลทั้งหมดแล้ว จึงได้ เสนอแนวทางการบริหารธุรกิจเพื่อการแบ่งปัน ของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ตามหลักหลักพุทธธรรม ผ่านเสาหลักของการบริหาร ที่เรียกว่า หลัก 5M's สรุปได้ดังนี้

1) Man ด้านทรัพยากรมนุษย์ ใช้หลัก ราชสังคหวัตถุ 4 สำหรับผู้บริหารร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ส่วนปาปนิกรรม 3 ในพระพุทธานุชาเข้ามาปรับใช้ในฝ่ายของการตลาด พ่อค้าประกอบด้วยองค์ 3 ประการ อาจได้โคตรทรัพย์ที่ยังไม่ได้หรือทำ

โภครทรัพย์ที่ได้แล้วให้เพิ่มพูนมากขึ้นองค์ 3 ประการ 1. การทำ SE ในข้อนี้ของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ คือการเลือกคัดสรรสิ่งของที่ได้จากการแบ่งปันนำมาเป็นสินค้าที่ดีมีคุณภาพและปลอดภัย คำนวณราคาประหยัดออกจำหน่ายในราคาที่จับต้องได้ นอกจากสินค้าแล้วยังออกแบบเสื้อและถุงผ้าโลโก้ร้านปันกันในเชิงสัญลักษณ์เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2. มูลนิธิยุวพัฒน์ มีความสามารถในการวางนโยบาย และหลักการทำงานบริหารจัดการมูลนิธิยุวพัฒน์ -ร้านปันกัน ให้มีรูปแบบการบริหารงานธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืนและเป็นต้นแบบขององค์กรอื่น ๆ ช่วยให้สังคมชุมชนเข้มแข็ง และยังได้สนับสนุนภาคีเครือข่ายงานทุนการศึกษา “ส่งน้องเรียน สร้างเด็กดี” แล้วยังได้นำมาถ่ายทอดในรูปแบบของการอบรมให้แก่เครือข่ายที่เข้าร่วมโครงการ นำเงินที่ได้ไปมอบให้เด็กและเยาวชนโดยไม่หักค่าใช้จ่าย 3. เงินรายได้หลักมาจากการบริจาคและสินค้าจากการรับบริจาค ร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ได้ดำเนินธุรกิจอย่างโปร่งใส โดยเฉพาะฝ่ายการเงินสามารถตรวจสอบแหล่งที่มาของเงินทุน และการใช้จ่ายให้ตรงตามวัตถุประสงค์ ตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดความเชื่อถือนต่อภาคีเครือข่ายในองค์กรรวม บุคลากรในร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ มีอิทธิบาท 4 คือมีความมุ่งมั่นตั้งใจ เพื่อขับเคลื่อนการทำงานของตนเองและการช่วยองค์กรดำเนิน SE เพื่อเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส สร้างสังคมแห่งการแบ่งปันที่ยั่งยืน

2) Money ด้านการเงิน ร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ในรูปแบบมูลนิธิไม่แสวงหาผลกำไร การดำเนินงาน เกี่ยวกับเรื่องการบริหารเงินนั้นเป็นเรื่องของทรัพย์ภายนอก แต่ทรัพย์ภายใน (อริยทรัพย์) คือคุณธรรมประจำใจที่ร้านปันกัน ความเสียสละนี้จึงถือว่าเป็นปัจจัยหลักในการทำงานของมูลนิธิฯ ซึ่งในธุรกิจเพื่อสังคม ความฉลาดในการระดมทุนนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้ธุรกิจเพื่อสังคม SE เกิดความยั่งยืนได้ ร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ มีความรู้และความเข้าใจดีในปัญหาเรื่องการระดมทุนและสามารถจัดการแก้ปัญหานี้ได้ จนเป็นต้นแบบของธุรกิจเพื่อสังคมที่ยั่งยืน และมี Platform ที่สามารถให้องค์กรอื่น ๆ นำไปสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และต่อยอดได้

3) Material ด้านวัตถุดิบ กับธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ตามหลักพุทธธรรม คือหลักมัจฉาวิชชา 5 หมายถึง การดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม (SE) ที่ไม่ควรทำ 5 อย่าง 1. การค้าขายอาวุธ 2. การค้าขายมนุษย์ 3. การค้าขายเนื้อ 4. การค้าขายของมีนเมา 5. การค้าขายยาพิษ หลักการค้าขาย 5 ประการนี้ ร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ มีวัตถุประสงค์ขายสินค้าที่มีความจำเป็นราคาถูก เป็นสินค้ามือสองที่มี

คุณภาพ จึงไม่มีสินค้าที่เข้าขาย มิฉฉฉฉฉฉฉ 5

4) Management ด้านการจัดการ กับธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ตามหลักพุทธธรรม หลักโศกวิภาค 4 ดังนี้ 1.ร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ เงินทุนที่ได้รับมาจากการบริจาคและการระดมทุนการจัดกิจกรรมของร้านปันกัน หลักธรรม คือ หลักจักร 4 การทำ SE กับหลักธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง 1. การดำเนินธุรกิจของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ มีความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านสถานที่ความเป็นอยู่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำให้พนักงานมีความสุขดีขึ้นในการทำงาน ประสิทธิภาพในการทำงานก็จะดีกว่า ส่วนภายนอก หรือโดยรอบสถานที่ในการประกอบธุรกิจนั้น มีความปลอดภัยไม่เป็นพิษภัยกับชุมชนที่อยู่แวดล้อม 2. การดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม ของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ การเลือกคบหาบุคคลหรือกลุ่มธุรกิจที่มีความซื่อสัตย์ จริงใจ ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน จนเกิดโครงการเพื่อสังคมในรูปแบบต่าง 3. การนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาปรับใช้กับการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อให้ธุรกิจมีทิศทางในการดำเนินงานด้วยความถูกต้องทั้งทางศีลธรรมจรรยาบรรณ และกฎหมาย เป็นต้นแบบในการระดมทุนแก่สาธารณประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยเป็นพี่เลี้ยงให้กับองค์กร มูลนิธิหรือ กลุ่มบุคคล ที่มีความสนใจที่จะระดมทุนในรูปแบบของปันกัน 4. ร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ได้ดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมดำเนินการด้วยความไม่ประมาทในการดำเนินธุรกิจสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้กับภาคีเครือข่ายเพื่อระดมทุนการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง จนทำให้ธุรกิจได้รับการยอมรับจากสังคม ว่าเป็นธุรกิจสีขาว และได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายซึ่งเป็นผลให้ธุรกิจดำเนินกิจการไปได้อย่างยั่งยืนยาวนาน

5) Morality ด้านจริยธรรม กับธุรกิจเพื่อสังคมสู่การแบ่งปันร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ตามหลักพุทธธรรม คือ ทศพิธราชธรรม 10 และ หลักสังคหวัตถุ 4 คือ 1) ร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ ได้ดำเนินธุรกิจที่เพื่อสังคม ตามแนวพระพุทธศาสนาในส่วนของท่าน หรือ การให้ คือ ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาแก่เยาวชนไทยที่ยากจนในถิ่นธุรกันดารให้มีโอกาสศึกษาต่อจนจบระดับมัธยมศึกษา หรือ ปวช. 2) มูลนิธิยุวพัฒน์ เป็นองค์กรที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดถือหลักธรรมาภิบาล และเป็นองค์กรที่ต่อต้านการคอร์รัปชัน 3) คุณวิเชียร พงศธร ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาและมีปณิธานที่จะลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ได้เสียสละความสุขจากการทำธุรกิจเพื่อให้ได้กำไรเป็นตัวเงินแต่เพียงอย่างเดียว แต่แก้ปัญหาสังคมผ่านการทำธุรกิจ โดยใช้เครื่องมือทางธุรกิจช่วย

ระดมทุน แล้วนำไปเชื่อมกับคนทำงานเพื่อสังคมตัวจริง มองให้ไกลกว่าตัวเงิน และ ทำยัง
ใจให้กำไรของเรา เป็นกำไรของสังคม 4) ร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ มีการดำเนินงานที่
ตรงไปตรงมา สุจริต ไม่หลอกลวงประชาชน 5) จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าพบเพื่อสัมภาษณ์
พูดคุย คุณวิเชียร พงศธร ประธานมูลนิธิยุวพัฒน์ ทำให้เห็นถึงความอ่อนโยน มีอัธยาศัยที่
ดี เป็นมิตร ไม่เหยอหยิ่งและไม่ถือตน มีความสง่าเกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุน
ละไม ให้ความรักภักดีจากองค์กรเครือข่ายต่างๆ แต่มีขาดยาเกรง เป็นคุณธรรมที่
สำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักบริหาร

ดังนั้น การนำหลักธรรมทางพระพุทธมาส่งเสริมการดำเนินงานสู่การแบ่งปัน
ของร้านปันกัน มูลนิธิยุวพัฒน์ มีความจำเป็นที่ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภายในองค์กร และ
ภายนอกองค์กร ต้องน้อมนำมาปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานทุกส่วนมีการดำเนินงานที่มี
ความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

สรุป

ร้านปันกัน ดำเนินการโดยอาศัยแนวคิดของประธานมูลนิธิยุวพัฒน์
คือ คุณวิเชียร พงศธร ที่ตั้งมูลนิธิขึ้นมา ตั้งแต่พ.ศ. 2535 มีจุดประสงค์เพื่อมอบ
โอกาสทางการศึกษา พัฒนาเยาวชน สร้างการมีส่วนร่วมของสังคม เริ่มต้นเล็กๆ จาก
การให้ความสำคัญต่อการช่วยเหลือเยาวชนขาดโอกาสในประเทศไทยในด้านการศึกษา
ด้วยความเชื่อมั่นว่า อนาคตของเยาวชนคืออนาคตของชาติ มีเยาวชนนับแสนคนที่
ไม่มีโอกาสได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาเนื่องจากขาดแคลนทุนทรัพย์และต้องออกจาก
โรงเรียนเพื่อมาทำงานหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว การที่ต้องเข้าสู่ภาคแรงงานตั้งแต่
อายุน้อย ทำให้เขาเหล่านั้นขาดโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน ขาดโอกาสในการพัฒนา
ศักยภาพของตนเองไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งที่สุดแล้วคือกำลังสำคัญในการ
ขับเคลื่อนสังคมของเรา พลังของความร่วมมือ สร้างพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง นอกจาก
การทำงานที่เข้มข้นด้านการศึกษาเพื่อเยาวชนขาดโอกาสแล้ว มูลนิธิฯ ยังให้ความสำคัญ
ต่อปัญหาสังคมในด้านอื่นๆ ไปพร้อมกันด้วย เพราะทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมย่อมมี
ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ต่อกัน ในทุกๆ ปี มูลนิธิฯ ได้ให้การสนับสนุนแก่องค์กร ภาควิ
ชาขนาดเล็กและใหญ่ที่ทำงานเพื่อสังคมในประเด็นที่หลากหลาย รวมถึงสร้างความร่วม
มือของคนในสังคมเพื่อขับเคลื่อนและสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่มีผลกระทบอย่าง
กว้างขวางในประเด็นต่างๆ ดังนี้ ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนขาดโอกาส ช่วยเหลือฟื้นฟู
สุขภาพกายและใจ สร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมเพื่อส่วนรวม ภาพรวมการดำเนินงาน

บรรณานุกรม

- กาญจนาท เรืองจิตปกรณ และ คณะ. (2532). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฐาปณีย์ สีนาดโยธารักษ์. (2563). ผู้อำนวยการร้านปันกันโดยมูลนิธิยุวพัฒน์. สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม.
- วิเชียร พงศธร. (2563). ประธานกรรมการและผู้ก่อตั้งมูลนิธิยุวพัฒน์, สัมภาษณ์ 8 สิงหาคม.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (15 มีนาคม 2562). **กิจการเพื่อสังคม**. สืบค้นเมื่อ 7 กันยายน 2564, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/กิจการเพื่อสังคม>
- วิรัช นิภาวรรณ (2549). **การบริหารจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : ทรัพย์เพิ่มการพิมพ์).

